

Handelshøgskolen

Regnskapsmessig behandling av småkraftprosjekter

En analyse av regnskapspraksis

Andreas Kvæl Hartviksen og Kristoffer Kilvær

Masteroppgave i regnskap - Mai 2014

Forord

Denne masteroppgaven utgjør avsluttende del av mastergradstudiet i økonomi og administrasjon ved Handelshøgskolen i Tromsø. Vi har begge tatt fordypning i regnskap på bachelor- og masterstudiet og det var naturlig å gjøre masteroppgaven innenfor samme tema.

Studien tar for seg regnskapsmessig behandling av småkraftprosjekter. I den forbindelse vil vi rette en stor takk til respondentene som tok seg tid til å svare på undersøkelsen.

Arbeidet med oppgaven har vært utfordrende og lærerikt. Vi håper og tror at oppgaven kan være interessant lesning for både regnskapsprodusenter, regnskapsbrukere og studenter.

Vi vil rette en stor takk til våre veiledere Ulf Mack Growen og Hallgeir Hemmingsen for konstruktiv veiledning og gode råd igjennom hele prosessen. Vi vil også takke familie, kjæreste og medstudenter for oppmuntring og støtte gjennom vår 5-årige utdanning. Sist men ikke minst vil vi takke hverandre for godt samarbeid de siste fem årene.

Tromsø 28. mai 2014

Andreas Kvæl Hartviksen

Kristoffer Kilvær

Sammendrag

Formålet med finansiell rapportering er å gi regnskapsbrukere relevant og pålitelig informasjon, slik at de kan fatte gode investeringsbeslutninger (Huneide et al., 2013). Varige driftsmidler utgjør for mange selskaper en betydelig andel av eiendelene i balansen, men til tross for dette finnes det ingen egen norsk regnskapsstandard for varige driftsmidler. Ved regnskapsføringen av varige driftsmidler må regnskapsprodusenter dermed foreta skjønnsmessige vurderinger, noe som kan gi opphav til ulik regnskapsføring.

Norge har som mål at 67.5 prosent av strømproduksjonen skal være fornybar innen 2020, og har gjort tiltak for å stimulere til økt vekst og produksjon av fornybar energi. Småkraft er et viktig satsingsområde, og småkraftbransjen har opplevd sterk vekst de siste årene. Etter flere år med høye strømpriser og optimisme blant utbyggere, preges bransjen nå av lavere strømpriser og høye utbyggingskostnader. Treg konsesjonsbehandling og dårlig nettilknytning er også utfordringer bransjen står overfor. I 2013 måtte en av de største aktørene i småkraftbransjen, Fjellkraft AS, nedskrive store deler av småkraftprosjektporteføljen. En rekke småkraftprosjekter var overvurdert i regnskapet og selskapet ble avviklet i 2014 (Endresen et al., 2014). En selskapskontroll av morselskapet til Fjellkraft AS, Nordkraft AS, utført av Ernst & Young (2013a) inspirerte oss til å se nærmere på regnskapsføring av småkraftprosjekter.

Formålet med studien er å se på hvordan småkraftprosjekter behandles regnskapsmessig og om det foreligger en form for “bransjepraksis” på området. Vi har formulert følgende problemstilling:

Hvordan etterleves regnskapsreglene og god regnskapsskikk ved regnskapsføring av småkraftprosjekter?

For å besvare problemstillingen har vi sett nærmere på hvordan utvalgte selskaper praktiserer balanseføring av småkraftprosjekter, og hvilke vurderinger de legger til grunn ved valg av balanseføring. Videre undersøkte vi om selskapene har vurdert nedskrivning av småkraftprosjektene som følge av utviklingen de siste årene. Til slutt ønsket vi å se om det gis tilstrekkelig informasjon i noter og årsberetning.

Studien er utført som en multippel casestudie. Vi har benyttet sekundærdata i form av årsrapporter fra 2012 og semistrukturert spørreskjema på e-post som primærdata. Utvalget består av ti selskaper som utvikler egne småkraftverk.

Studien konkluderer med at regnskapsføringen av småkraftprosjekter praktiseres ulikt. Resultatene tilsier at det ikke er noen etablert regnskapspraksis når det gjelder valg av tidspunkt for balanseføring. Konsekvensen av dette kan være at sammenlignbarheten mellom regnskapene svekkes. Det kan argumenteres for at deler av utvalget følger en for optimistisk aktiveringspraksis som ikke er i tråd med regnskapsloven og god regnskapsskikk. Utviklingen i småkraftbransjen de siste årene tilsier at selskapene burde ha vurdert om det er behov for nedskrivning av småkraftprosjektene, noe kun seks av selskapene i utvalget har gjort. Noteopplysningene som er gitt er generelle og gir ikke tilstrekkelig informasjon vedrørende det konkrete selskapet. Informasjon gitt i årsberetningene varierer i stor grad fra selskap til selskap. Noen selskaper gir viktig tilleggsinformasjon som ikke fremkommer av årsregnskapet med note, der andre gir minimalt med tilleggsinformasjon. Når det gjelder opplysningsplikten mener vi at de fleste av selskapene i utvalget har et stort forbedringspotensial. Ulik regnskapsføring av småkraftprosjektene kombinert med lite informasjon i årsrapporten om hvordan regnskapsføringen i selskapet har blitt gjort, gjør at regnskapsbrukerne i mange tilfeller ikke får dekket sitt informasjonsbehov.

Nøkkelord: Varige driftsmidler, småkraftverk, nedskrivning, årsberetning, noteopplysninger, egentilvirkede driftsmidler.

Innholdsfortegnelse

Forord	iii
Sammendrag	iv
Innholdsfortegnelse	vi
Tabelloversikt	ix
Figuroversikt	x
Begrepsavklaringer og forkortelser	xi
1. Innledning	1
1.1 Bakgrunn	1
1.2 Aktualisering	2
1.3 Problemstilling	4
1.4 Avgrensning	4
1.5 Studiens struktur.....	4
2 Teori	5
2.1 Hva er regnskap? Formål og kvalitetskrav.....	5
2.1.1 Brukere av regnskapet.....	6
2.1.2 Rettvisende bilde	7
2.1.3 Årsregnskapets kvalitetskrav.....	8
2.2 Grunnleggende regnskapsprinsipper	10
2.2.1 Sammenstillingsprinsippet	10
2.2.2 Forsiktighetsprinsippet.....	11
2.2.3 Beste estimat	11
2.3 Eiendeler.....	12
2.3.1 Eiendelsdefinisjon	12
2.3.2 Innregningskriterium.....	13
2.3.3 Klassifisering.....	13
2.3.4 Varige driftsmidler	14
2.3.5 Immaterielle eiendeler	15
2.4 Nedskrivning	17
2.4.1 Regnskapslovens nedskrivningsregel.....	17
2.4.2 Nedskrivning av anleggsmidler.....	17
2.5 Noteopplysninger og årsberetning	21

2.5.1 Noteopplysninger for øvrige foretak	22
2.5.2 Noteopplysninger for små foretak	23
2.5.3 Årsberetning	24
2.6 Bransje	25
2.6.1 Utviklingsprosessen	27
2.6.2 Modell for valg av balanseføringstidspunkt	27
3 Metode	29
3.1 Forskningsdesign	29
3.1.1 Intensivt eller ekstensivt design	30
3.1.2 Metodisk tilnærming	31
3.1.3 Multippel casestudie	33
3.2 Datainnsamling	34
3.2.1 Sekundærdata	34
3.2.2 Primærdata	35
3.3 Tidsaspekt	37
3.4 Datanalyse	37
3.5 Evaluering av metode	38
3.5.1 Pålitelighet (Reliabilitet)	38
3.5.2 Troverdighet	39
3.5.3 Overførbarhet (ekstern validitet)	40
3.5.4 Overensstemmelse	41
3.6 Utvalg	42
3.7 Begrensninger	43
3.8 Etikk	43
4 Empiri	45
4.1 Forskningsspørsmål 1	45
4.1.1 Balanseføring	45
4.1.2 Beslutningsgrunnlag	47
4.1.3 Klassifisering	49
4.1.4 Utgifter til konsesjonssøknad	49
4.2 Forskningsspørsmål 2	50
4.2.1 Nedskrivningstest	51
4.2.2 Vurderingsenhet	52

4.2.3 Beregning av gjenvinnbart beløp	53
4.3 Forsknings spørsmål 3.....	54
4.3.1 Noteopplysninger om regnskapsprinsipper og andre relevante noter	54
4.3.2 Noteopplysninger om varige driftsmidler	57
4.3.3 Årsberetning	58
5 Diskusjon og konklusjon.....	63
5.1 Forsknings spørsmål 1.....	63
5.1.1 Balanseføring	63
5.1.2 Beslutningsgrunnlag.....	66
5.1.3 Klassifisering.....	66
5.1.4 Utgifter til konsesjonssøknad.....	67
5.1.5 Oppsummering og konklusjon forsknings spørsmål 1	68
5.2 Forsknings spørsmål 2.....	69
5.2.1 Nedskrivningstest.....	69
5.2.2 Vurderingsenhet	70
5.2.3 Beregning av gjenvinnbart beløp	71
5.2.4 Oppsummering og konklusjon forsknings spørsmål 2.....	71
5.3 Forsknings spørsmål 3.....	72
5.3.1 Noteopplysninger om regnskapsprinsipper og andre relevante noter.	72
5.3.2 Noteopplysninger om varige driftsmidler	74
5.3.3 Årsberetning	75
5.3.4 Oppsummering og konklusjon forsknings spørsmål 3.....	76
5.4 Konklusjon	77
5.5 Avslutning	79
5.5.1 Avsluttende refleksjoner	79
5.5.2 Forslag til videre forskning	79
6 Referanseliste.....	81
Vedlegg	85

Tabelloversikt

Tabell 1 Presentasjon av eiendeler i balansen, jf. rskl. § 6-2	13
Tabell 2 Utvalg.....	43
Tabell 3 Full eller variabel tilvirkningskost (Primærdata)	47
Tabell 4 Beslutningsgrunnlag for balanseføring (Primærdata)	48
Tabell 5 Klassifisering (Primærdata)	49
Tabell 6 Utgifter til konsesjonssøknad (Primærdata).....	50
Tabell 7 Regnskapsprinsipper og andre relevante noteopplysninger - Øvrige foretak (Sekundærdata).....	55
Tabell 8 Regnskapsprinsipper og andre relevante noteopplysninger - Små foretak (Sekundærdata).....	56
Tabell 9 Varige driftsmidler - Øvrige foretak (Sekundærdata).....	57
Tabell 10 Varige driftsmidler - Små foretak (Sekundærdata).....	58
Tabell 11 Oppsummering årsberetning - Øvrige foretak (Sekundærdata).....	59
Tabell 12 Oppsummering årsberetning - Små foretak (Sekundærdata).....	61

Figuroversikt

Figur 1 Antall behandlede småkraftsaker fra 2008-2013 (Norges vassdrags- og energidirektorat, 2014)	2
Figur 2 Interessentmodellen	6
Figur 3 Kvalitetskrav til regnskapsinformasjon (Kristoffersen, 2008, s. 147).....	8
Figur 4 Vurdering av balanseført verdi	18
Figur 5 Utvikling av småkraftverk	27
Figur 6 Valg av balanseføringstidspunkt	28
Figur 7 Ulike undersøkelsesopplegg klassifisert etter bredde og dybde (Jacobsen, 2005, s. 88)	30
Figur 8 Kvalitativ og kvantitativ metode som ytterpunkter på en skala (Jacobsen, 2005, s. 127).....	32
Figur 9 Stages that must occur if a question is to be valid and reliable (Saunders, 2012, s. 429)	36
Figur 10 Sannsynlighet for lønnsom drift (Primærdata)	45
Figur 11 Tidspunkt for balanseføring (Primærdata)	46
Figur 12 Indikatorer for nedskrivning (Primærdata).....	51
Figur 13 Vurdering av nedskrivning (Primærdata)	52
Figur 14 Vurderingsenhet (Primærdata)	53
Figur 15 Gjenvinnbart beløp (Primærdata)	53
Figur 16 Risikofaktorer ved utvikling av småkraftverk (Primærdata)	59

Begrepsavklaringer og forkortelser

CFO	Chief Financial Officer.
IAS	International Accounting Standards.
IASB	International Accounting Standards Board.
IFRS	International Financial Reporting Standards.
Innst. O.	Innstilling til Odelstinget.
MW	Megawatt. Enhet for effekt.
NOU	Norges Offentlige Utredninger.
NRS	Norsk RegnskapsStiftelse. NRS har som formål å utarbeide og utgi regnskapsstandarder (NRS) og tolke spørsmål tilknyttet disse. Har betydelig innflytelse på hva som ansees som god regnskapsskikk.
NRS (F)	Foreløpig norsk regnskapsstandard fra Norsk RegnskapsStiftelse.
NVE	Norges vassdrags- og energidirektorat.
Ot.prp.	Odelstingsproposisjon.
Rskl.	Lov om årsregnskapet av 17.juli 1998 (regnskapsloven).
Småkraftforeninga	En interesseorganisasjon for småkraftnæringen.
TWh	Terrawatt-time. Enhet for energimengde.

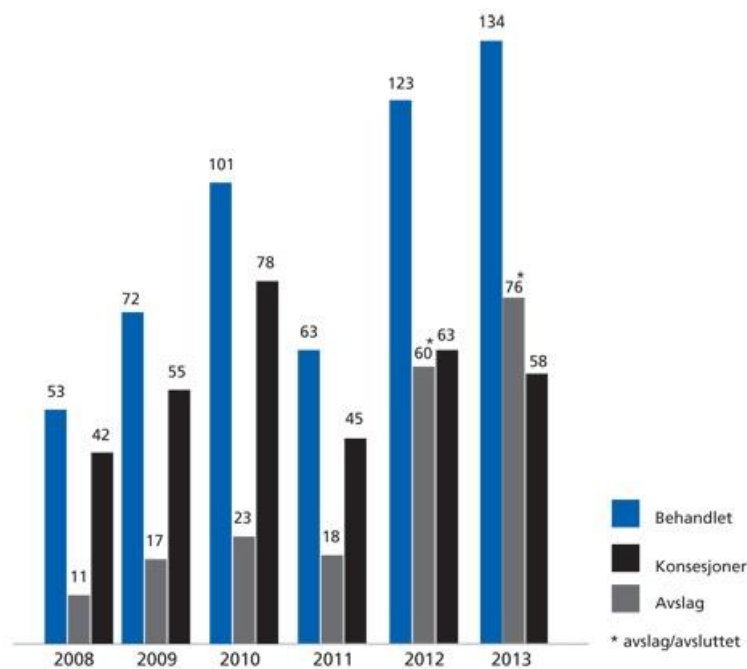
1. Innledning

Dette kapittelet har som formål å redegjøre for studiens bakgrunn og aktualitet. Videre presenteres studiens problemstilling og avgrensning. Til slutt vil oppgavens struktur bli gjennomgått.

1.1 Bakgrunn

EU vedtok i 2009 fornybardirektivet som ble innlemmet i EØS-avtalen i 2011 (Olje- og energidepartementet, 2011). Direktivet har som mål å øke forbruket av fornybar energi til 20 prosent innen 2020. Som et ledd i denne satsningen har Norge som målsetning at 67,5 prosent av strømproduksjonen skal være fornybar innen 2020. Målet innebærer en økning i produksjon av fornybar energi på 26,4 terrawatt-timer (TWh) i Norge og Sverige. Dette tilsvarer omtrent halvparten av dagens forbruk i Norge (Blakstad, 2011). For å stimulere til økt vekst og produksjon av fornybar energi innførte Norge og Sverige en felles elsertifikatordning som trådte i kraft 1.januar 2012. Elsertifikater er en støtteordning for produsenter av fornybar strøm og forvaltes av Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE). Elsertifikatordningen fungerer slik at produsenter av fornybar kraft får en ekstrainntekt fra salg av elsertifikater (Lie, 2013). Dette vil gjøre at tidligere ulønnsomme småkraftprosjekter vil bli lønnsomme, men det forutsetter at kraftverket er i drift før 2020. Kraftprodusentene får tildelt elsertifikater i inntil 15 år (Olje- og energidepartementet, 2014).

Det planlegges utbygging av 20 TWh vannkraft i perioden fram mot 2020, og 72 prosent av det planlagte produksjonsvolumet anses blant potensielle vannkraftinvestorer som gjennomførbart. Halvparten av produksjonsvolumet fordeler seg på småkraft (Lie, 2013). Småkraftverk er kraftverk uten magasin med installert effekt mellom 1 – 10 megawatt (MW). For å bygge et småkraftverk må utbyggeren få innvilget konsesjon av NVE. Som en følge av elsertifikatordningen, høy strømpris og optimisme i bransjen har NVE opplevd en økning i antall søknader om konsesjon de siste årene. Figur 1 viser antall behandlede konsesjonssøknader for småkraftverk i perioden 2008 til 2013.

Figur 1 Antall behandlede småkraftsaker fra 2008-2013 (Norges vassdrags- og energidirektorat, 2014)

Figur 1 viser at NVE har avsluttet eller avslått betydelig flere søknader de siste par årene enn tidligere. I 2013 ble over halvparten av søknadene avslått eller avsluttet. Ved utgangen av 2013 var det 683 konesjonssøknader for småkraftverk til behandling hos NVE (Småkraftforeninga, 2014). Småkraftforeninga er bekymret for at avviklingen av køen går så sakte (Aasen, 2013). En mulig konsekvens av den lange behandlingstiden er at selskaper ikke får kraftverket i drift før 2020 og dermed risikerer å havne utenfor elsertifikatordningen.

1.2 Aktualisering

Et av de største selskapene i småkraftbransjen det siste tiåret var Fjellkraft AS. Fjellkraft AS ble i 2009 kjøpt opp av det narvikbaserte kraftselskapet Nordkraft AS for 402 millioner kroner (Endresen et al., 2014). I 2012 ble fallrettighetsavtalene (avtale med grunneier om bruk av vannfall) til Fjellkraft AS verdsatt til 1,1 milliarder kroner. 24. juni 2013 foretok Nordkraft AS en regnskapsmessig nedskrivning på 270 millioner kroner. Nedskrivningen knyttet seg til investeringen i Fjellkraft AS, der det kom fram at en rekke småkraftprosjekter var overvurdert i regnskapet. Ifølge en selskapskontroll utført av Ernst & Young (2013a) var selskapets vurdering av småkraftprosjektene for optimistisk, noe som førte til at småkraftporteføljen i balansen var overvurdert. Det virker som Fjellkraft AS aktiverte alle kostnader som påløp

etter avtale med grunneier. Dette var før selskapet hadde fått innvilget konsesjon hos NVE for å bygge kraftverket. Videre viste det seg at estimater om fremtidig strømpris og sannsynligheten for godkjenning av konsesjon var kraftig overvurdert, samtidig som utbyggingskostnader var undervurdert (Endresen, 2014). Selskapet ble avvirket i 2014 (Endresen et al., 2014). Høye utbyggingskostnader og lave strømpriser påvirket ikke bare Fjellkraft AS, men ifølge Endresen (2014) er dette faktorer som påvirker hele småkraftbransjen.

Formålet med finansiell rapportering er å gi regnskapsbrukere relevant og pålitelig informasjon, slik at de kan foreta gode investeringsbeslutninger (Huneide et al., 2013). Kravet om at årsregnskapet skal gi et rettviseende bilde er nedfelt i regnskapsloven (rskl.) § 3-2a. I de siste årene har det vært økt fokus på å sikre pålitelig finansiell informasjon.

Regnskapslovgivningen åpner opp for skjønnsmessige vurderinger på flere områder. Dette kan gi opphav til ulik regnskapsføring hos selskaper og medføre at selskapenes regnskap ikke er sammenlignbare. Til tross for at varige driftsmidler utgjør en betydelig andel av eiendelene i mange selskaper finnes det ingen egen Norsk RegnskapsStandard (NRS) om varige driftsmidler. Ifølge Huneide et al. (2013) er NRS 8 *God regnskapsskikk for små foretak* (heretter NRS 8 *Små foretak*) den viktigste kilden til god regnskapsskikk for øvrige foretak på området. Denne er ikke utfyllende, noe som kan føre til ulik behandling og utøvelse av skjønn ved regnskapsføring av varige driftsmidler.

I 2012 foretok Ernst & Young (2013b) en spørreundersøkelse blant Chief Financial Officers (CFO), investorer, analytikere og andre. Målet med undersøkelsen var å finne ut om regnskapsprodusenter undervurderer betydningen av årsregnskapsrapporteringen. Resultatene viste at regnskapsprodusentene, i større grad enn regnskapsbrukerne, mener at noteinformasjonen som blir gitt er tilstrekkelig detaljert. Undersøkelsen viste også at regnskapsprodusentene og –brukerne vektlegger informasjonen i årsregnskapet ulikt. Regnskapsbrukerne etterspør generelt mer informasjon enn det regnskapsprodusentene anser som nødvendig. Ettersom selskaper plikter å tilfredsstille de informasjonsbehovene som regnskapsbrukerne har, jf. rskl. § 7-1, indikerer undersøkelsen at det bør tilstrebes å gi mer informasjon gjennom årsrapporten enn det som er praksis i dag (Ernst & Young, 2013b).

1.3 Problemstilling

Formålet med studien er å se på hvordan småkraftprosjekter behandles regnskapsmessig og om det foreligger en form for “bransjepraksis” på området. Vi har formulert følgende problemstilling:

Hvordan etterleves regnskapsreglene og god regnskapsskikk ved regnskapsføring av småkraftprosjekter?

For å belyse problemstillingen har vi formulert følgende forskningsspørsmål:

- 1. Hvordan praktiseres balanseføring av egentilvirkede småkraftverk og hvilke vurderinger ligger til grunn for den regnskapsmessige behandlingen?*
- 2. Har selskapene vurdert nedskrivning av småkraftprosjektene i 2012/2013 og hvordan er nedskrivningsbeløpet eventuelt beregnet?*
- 3. Gis det tilstrekkelig informasjon i noter og årsberetning i henhold til gjeldende lovgivning og god regnskapsskikk?*

1.4 Avgrensning

Utvalget avgrenses til selskapsnivå. Studien tar for seg aksjeselskaper som selv utvikler og bygger småkraftverk, ettersom vi vil undersøke hvordan prosjektutviklingskostnadene behandles fra oppstartsfasen og fram til byggefasen av prosjektet. Årsaken til at vi begrenset utvalget til aksjeselskaper er at lik selskapsform vil være til fordel i analysen, og at årsrapportene er lett tilgjengelig i Brønnøysundregisteret.

1.5 Studiens struktur

Studien består av fem kapitler inklusiv innledningskapittelet. Kapittel 2 presenterer det teoretiske rammeverket for studien. Vi vil gå igjennom relevante regler i regnskapsloven og god regnskapsskikk. Til slutt ser vi nærmere på bransjen. Studiens metodiske tilnærming blir redegjort for kapittel 3, og resultatene fra undersøkelsene presenteres i kapittel 4. Kapittel 5 inneholder diskusjon av resultatene og konklusjon på studiens forskningsspørsmål og problemstilling.

2 Teori

I dette kapittelet redegjør vi for relevant regnskapsteori, som danner det teoretiske grunnlaget for diskusjonen senere i studien. Vi starter med å presentere generell teori om regnskapet, med hensyn på formål, kvalitetskrav og grunnleggende regnskapsprinsipper. Deretter ser vi nærmere på eiendeler, herunder varige driftsmidler og immaterielle eiendeler. Relevant regnskapsteori om nedskrivning og noteopplysninger vil så bli gjennomgått. Til slutt ser vi nærmere på bransjen og de ulike fasene i et småkraftprosjekt.

2.1 Hva er regnskap? Formål og kvalitetskrav

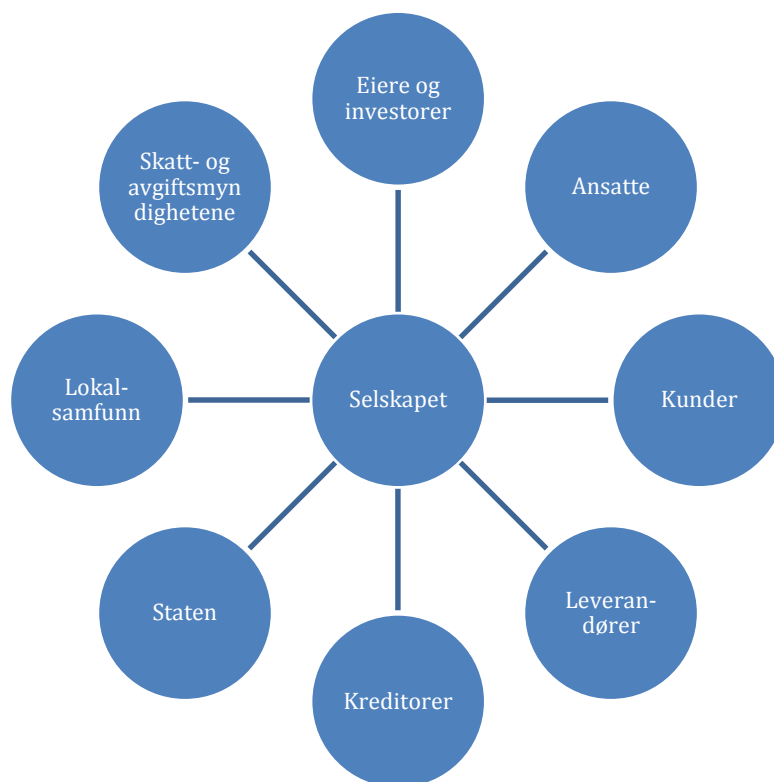
Begrepet regnskap kan defineres ulikt. Kinserdal (2008) beskriver regnskap på denne måten: *“Regnskap er et system for å måle økonomisk aktivitet og kommunisere resultatet (av disse målingene) til brukerne”* (s. 12).

Lov om årsregnskap mv. (regnskapsloven) av 17. juli 1998 trådte i kraft 1. januar 1999. Regnskapsloven er den øverste rettskilden i Norge i forbindelse med finansiell rapportering og utarbeidelse av årsregnskapet. Loven bygger på lovforarbeidene NOU nr. 30 (1995), Ot.prp.42 (1997-98) og Innst. O. nr. 61 (1997-98), jf. Handeland og Schwencke (2011). Regnskapsloven er en rammelov hvor bestemmelsene suppleres og fortolkes ved hjelp av forarbeidene og regnskapsstandarder. Det er nedfelt i rskl. § 3-1 1.ledd at *“Regnskapspliktige skal for hvert regnskapsår utarbeide årsregnskap og årsberetning i samsvar med bestemmelsene i denne lov”*. Ifølge rskl. § 3-2 skal årsregnskapet inneholde resultatregnskap, balanse og kontantstrømoppstilling. Små foretak kan unnlate å utarbeide kontantstrømoppstilling.

Ifølge Huneide et al. (2013) er formålet med regnskapet *“... først og fremst å gi selskapets ulike interessentgrupper relevant og pålitelig informasjon om selskapets økonomiske resultat, finansielle stilling og utvikling.”* (s. 3). Dette underbygges i NOU nr. 30 (1995) punkt 2.1.2: *“Ideelt sett burde de grunnleggende regnskapsprinsippene utledes av de formål regnskapet skal tjene, nemlig å gi brukerne av regnskapet informasjon som kan være til nytte når de skal foreta økonomiske beslutninger.”* Årsrapporten inneholder årsberetning, årsregnskapet og revisjonsberetning (Langli, 2010).

2.1.1 Brukere av regnskapet

Det er mange som har interesse av hvordan et selskaps finansielle stilling er, utover eiere og ansatte. Regnskapsbrukerne kan deles opp i forskjellige interessentgrupper med ulikt informasjonsbehov. Det skilles mellom interne og eksterne interessentgrupper. Interne brukere av regnskapet er selskapets ledelse, eiere og ansatte. Eksempler på eksterne brukere er blant annet nåværende og framtidige kreditorer, kunder, lokalsamfunnet og potensielle nye eiere (Huneide et al., 2013). I figur 2 viser eksempler på ulike interessentgrupper, men ikke nødvendigvis alle potensielle interessenter til et selskap.

Figur 2 Interessentmodellen

Både norsk regnskapslovgivning, nasjonale og internasjonale regnskapsstandarder erkjenner at det vil være vanskelig og kostbart å avlegge et årsregnskap som vil tilfredsstillere alle interessentgruppene fullt ut. Reglene for avleggelse av årsregnskap er i utgangspunktet formet for at eierne, kreditorer og ansatte skal få dekket sine primære informasjonsbehov. Ved å bruke de gjeldende reglene og standardene for avleggelse av årsregnskap vil en likevel kunne tilfredsstillere de fleste interessentgruppers informasjonsbehov (Huneide et al., 2013).

2.1.2 Rettvisende bilde

Bestemmelsen i rskl. § 3-2 fastslår at årsregnskapet skal gi et rettvisende bilde av et selskaps eiendeler, gjeld, finansielle stilling og resultat. Lovbestemmelsen følger av EU-kravet om å gi rettvisende bilde (true and fair view) (Huneide et al., 2013). Bakgrunnen for lovendringen og diskusjon av begrepet “true and fair view” finnes i Ot.prp. nr. 89 (2003-2004). Begrepet er ikke klart definert i norsk lovverk, men “rettvisende bilde” brukes som den norske ekvivalenten.

“The principle of a true and fair view requires that the accounts reflect the activities and transactions which they are supposed to describe and that the accounting information be given in the form judged to be the soundest and most appropriate for satisfying third parties needs for information, without harming the interests of the company.” (Ot.prp. nr. 89 (2003-2004) pkt. 5.4).

Handeland og Schwencke (2011) påstår at regnskap som tilfredsstillende god regnskapsskikk vil normalt også tilfredsstillende kravet om rettvisende bilde.

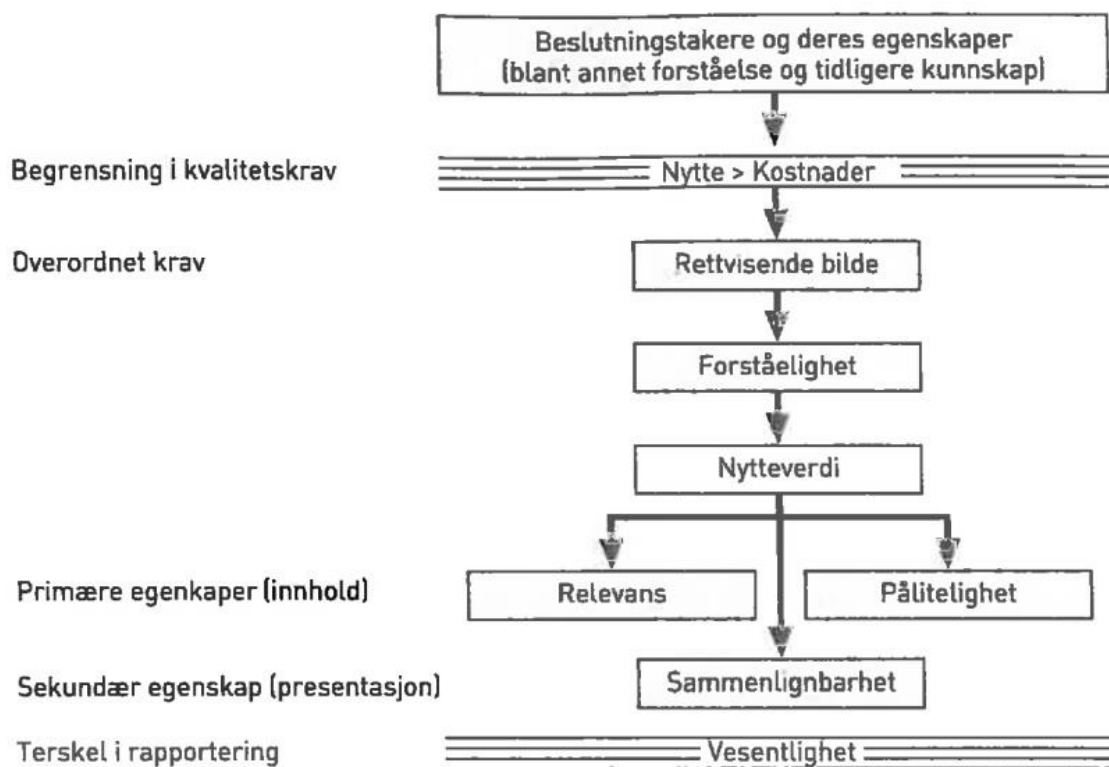
“I direktivet framstår kravet om at regnskapet skal gi et rettvisende bilde som et overordnet krav til innholdet av årsregnskapet. Departementet har kommet til at kravet bør framheves særskilt også i regnskapsloven. Departementet mener at presiseringen av et slikt overordnet krav vil tydeliggjøre den regnskapspliktiges ansvar for å gi korrekt og dekkende informasjon i årsregnskapet.” (Ot.prp. nr. 89 (2003-2004) pkt. 5.6).

Rettvisende bilde sees på som et overordnet kvalitetskrav for årsregnskapet. Dersom konkrete regnskapsregler og prinsipper fører til at årsregnskapet ikke gir et rettvisende bilde, har den regnskapspliktige rett og plikt til å fravike disse. Det viktigste målet med regnskapet er brukernes behov for relevant og pålitelig informasjon (Langli, 2010).

Kravet om å gi et rettvisende bilde er likevel ikke til hinder for å anvende de spesielle forenklingsreglene for små foretak. Bruk av forenklingsreglene vil ikke i seg selv utløse noen vurdering opp mot kravet om rettvisende bilde, og heller ingen plikt til å fravike forenklingsreglene (NRS 8 *Små foretak* pkt 2.1.2).

2.1.3 Årsregnskapets kvalitetskrav

For at årsregnskapet skal være nyttig for de forskjellige regnskapsbrukerne og gi dekkende og utfyllende informasjon må en rekke kvalitetskrav være oppfylt. I forarbeidene til regnskapsloven diskuteres generelle kvalitetskrav til regnskapsinformasjon, jf. NOU nr. 30 (1995). Relevans og pålitelighet er to fundamentale kvalitetskrav som må oppfylles for å innfri målet med årsregnskapet.

Figur 3 Kvalitetskrav til regnskapsinformasjon (Kristoffersen, 2008, s. 147)

For at informasjonen skal være nyttig for regnskapsbrukeren må informasjonen være relevant for brukerens beslutningsgrunnlag. Brukerne må få den informasjonen som sikrer at de er i stand til å foreta en best mulig vurdering av selskapets inntjening og økonomiske situasjon. Det er viktig at brukerne av regnskapet kan anvende informasjonen til å bedømme tidligere, nåværende og framtidige økonomiske hendelser (Huneide et al., 2013). Dersom en forpliktelse er usikker og ikke blir regnskapsført, kan det være viktig å få fram hvorfor dette er tilfelle i noteopplysningene eller årsberetningen. Ifølge Langli (2010) er det ikke anledning til å holde tilbake eller fordreie viktig informasjon som bør gis i årsregnskapet.

Pålitelighet innebærer at informasjonen og vurderingene som blir gjort i årsregnskapet oppfattes som troverdige. Informasjonen anses å være troverdig når den er fullstendig, nøytral og ikke inneholder vesentlige feil (Huneide et al., 2013). Kravet innebærer at alle målinger og transaksjoner kan dokumenteres, etterprøves og oppfattes som relativt objektive. To eller flere regnskapsprodusenter vil kunne komme fram til samme resultat dersom de anvender samme lover, regler og standarder (Langli, 2010).

“Pålitelighet og relevans kan trekke i hver sin retning.” (Langli, 2010, s. 87). Norsk regnskapslov er resultatorientert samtidig som den baserer seg på historisk kost, og anses derfor som mer pålitelig enn International Financial Reporting Standards (IFRS). På den andre siden oppfattes IFRS som mer relevant ettersom verdier baseres på markedsverdier, og ikke historisk kost.

I tillegg til de to fundamentale kvalitetskravene stilles det fire “forsterkende” kvalitetskrav (Huneide et al., 2013). Disse kravene er forståelighet, sammenlignbarhet, verifiserbarhet og tidsriktighet. Regnskapsbrukerne må kunne forstå budskapet i den finansielle rapporteringen. Ifølge Kinserdal (2008) innebærer dette at brukeren er villig til å studere informasjonen nøye og har tilstrekkelig kunnskap om økonomi, næringsliv og regnskap. Opplysninger om komplekse forhold bør ikke unnlates bare fordi de er vanskelige å forstå for noen regnskapsbrukere. Regnskapet må være sammenlignbart for at regnskapsbrukeren skal være i stand til å vurdere endringer i selskapets finansielle stilling over tid og vurdere selskapet opp mot andre selskaper (Huneide et al., 2013). Verifiserbarhet innebærer at regnskapsbrukerne kan forsikre seg om at årsregnskapet gjengir et økonomisk fenomen på en korrekt måte. Regnskapsbrukerne må også motta informasjonen på et tidspunkt der de kan bruke denne informasjonen til å ta bedre beslutninger.

En vesentlighetsvurdering skal ligge til grunn når det bestemmes hva som skal tas med i den finansielle rapporteringen. Dersom en detalj ikke er vesentlig er den heller ikke relevant for regnskapsbrukerne (Langli, 2010). Årsregnskapet må ikke inneholde for mange detaljer slik at vesentlig informasjon ikke kommer godt nok fram (Kristoffersen, 2008). Denne vesentlighetsvurderingen er en terskel i rapporteringen, jf. figur 3. Ifølge Kristoffersen (2008) må det foretas en avveining mellom informasjonens nytteverdi for brukerne og kostnadene ved å framskaffe informasjonen.

2.2 Grunnleggende regnskapsprinsipper

Hovedprinsippet i regnskapsloven uttrykkes i lovforarbeidene:

“Regnskapsrapportering i Norge er regulert ved lovgivning. Regnskapslovgivningen er moderat og kan best karakteriseres som en rammelovgivning. Hovedprinsippet i regnskapslovgivningen er det generelle kravet om at regnskapet skal utarbeides i samsvar med god regnskapsskikk.” (NOU nr. 30 (1995) pkt. 2.2).

Regnskapslovgivningen er utformet som en rammelov og det er innført krav om å følge «god regnskapsskikk», jf. rskl. § 4-6. Norsk Regnskapsstiftelse utgir regnskapsstandarder som angir hva som ansees som «god regnskapsskikk». Formålet med NRS er “...å utarbeide og utgi regnskapsstandarder, fortolke prinsipielle spørsmål i tilknytning til avgitte standarder og være aktiv kunnskapsformidler om nasjonale og internasjonale standarder innen regnskap og bokføring.” (Brandsås, 2014). NRS har forskjellige publikasjonstyper. En endelig regnskapsstandard fastsettes på bakgrunn av en foreløpig standard som er blitt praktisert i lengere tid og skal ifølge Huneide et al. (2013) følges. En foreløpig standard anbefales fulgt av NRS og fastsettes på bakgrunn av høringsutkast og mottatte høringskommentarer. I rettskildhierarkiet er en foreløpig standard foran praksis. Den regnskapspliktige må dermed ha gode grunner for å ikke følge standardens anbefalinger (Kristoffersen, 2008).

I tillegg til kravet om god regnskapsskikk inneholder regnskapsloven andre grunnleggende regnskapsprinsipper. Prinsippene kommer til uttrykk i regnskapslovens fjerde kapittel. Prinsippene er generelle, og stilt ovenfor nye problemstillinger vil en ved å fortolke og anvende de grunnleggende prinsippene kunne slutte seg til løsninger (NOU nr. 30, 1995). Dette gjør regnskapslovgivningen dynamisk og fleksibel. NRS kan oppdatere standardene slik at lovgivningen følger med i den økonomiske utviklingen. Små foretak kan gjøre unntak fra opptjeningsprinsippet og sammenstillingsprinsippet når det er i samsvar med god regnskapsskikk for små foretak, jf. rskl. § 4-1 2.ledd.

2.2.1 Sammenstillingsprinsippet

Sammenstillingsprinsippet er uttrykt i rskl. § 4-1 1.ledd pkt. 3 og lyder: “Utgifter skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt.” Prinsippet er en regel om

periodisering av kostnader. Kostnader som er påløpt for å skape en inntekt skal resultatføres i samme periode som inntekten, og dermed vil kostnadene sammenstilles med tilhørende inntekt.

NOU nr. 30 (1995) konkluderer med at sammenstillingsprinsippet er en bestemmelse om resultatmåling, ikke rapportering. Prinsippet gjelder for nesten alle typer kostnader. I noen tilfeller er det innlysende hvilke kostnader som har vært med på å skape inntekt, eksempelvis varekostnader eller direkte lønn i produksjon. Andre ganger vil det være indirekte kostnader som for eksempel avskrivninger av produksjonsanlegg.

2.2.2 Forsiktighetsprinsippet

Forsiktighetsprinsippet er lovfestet i rskl. § 4-1 1.ledd pkt. 4 "*Urealisert tap skal resultatføres.*" Regnskapet bygger ofte på forventninger eller estimater om fremtiden. Forsiktighetsprinsippet skal forhindre at et selskap bruker estimater som overvurderer den økonomiske utviklingen til selskapet. Det antas at de negative konsekvensene av en overvurdering, det vil si overvurdering av eiendeler og undervurdering av gjeld, vil være større enn konsekvensene av en undervurdering (Huneide et al., 2013). En må presisere at prinsippet gjelder i all hovedsak ved mistanke om tap (Handeland og Schwencke, 2011). Det gis derimot ikke adgang til å undervurdere eiendeler eller overvurdere gjeld på generelt grunnlag. Mulige tap, forventede kostnader eller urealiserte kostnader blir resultatført når det blir oppdaget. Urealiserte gevinster skal ikke resultatføres før de er realisert. Forsiktighetsprinsippet gjør regnskapet asymmetrisk ved at kostnader periodiseres noe annerledes enn inntekter.

2.2.3 Beste estimat

Regnskapet baserer seg i stor grad på estimater og forventninger om fremtiden. På bakgrunn av den informasjonen som er tilgjengelig når årsregnskapet avlegges skal det ved usikkerhet brukes beste estimat, jf. rskl. § 4-2 1.ledd. Lovens forarbeider gir lite veiledning i hva som menes med dette. Kristoffersen (2008) definerer et regnskapsestimat som: "*... et anslag over en regnskapsstørrelse med betydning for periodisering og vurdering.*" (s. 112). Ledelsen skal avlegge årsregnskapet etter informasjon som foreligger på balansedagen. Dette kan være basert på erfaringer, sannsynligheter og fremtidige forventninger.

Handeland og Schwencke (2011) mener at veiledningen som er gitt i International Accounting Standard (IAS) 37 *Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets* pkt. 37-41, knyttet til beste estimat, også er relevant for norsk lovgivning. Det skal gjennomføres en statistisk beregning av “forventet verdi” hvor en har tilstrekkelig med grunnlag for å gjøre dette, jf. IAS 37 pkt. 39. Dersom en ikke har tilstrekkelig grunnlag for å beregne «forventet verdi» av et tap, vil det mest sannsynlige utfallet kunne betraktes som beste estimat, jf. IAS 37 pkt. 40.

Hendelser etter balansedagen uten regnskapsmessig konsekvens for estimatet ved balansedagen skal ikke tas hensyn til, jf. NRS 3 *Hendelser etter balansedagen* pkt. 9. Skjer det derimot hendelser etter balansedagen som påvirker estimatet skal dette tas hensyn til, jf. NRS 3 *Hendelser etter balansedagen* pkt. 7.

2.3 Eiendeler

2.3.1 Eiendelsdefinisjon

På grunn av mangel på en klar definisjon i norsk regnskapsteori brukes International Accounting Standards Boards (IASB) definisjoner og innregningskriterier om eiendeler, gjeld og egenkapital. IASB rammeverk punkt 4.4a) (referert i Huneide et al., 2013) definerer en eiendel som:

“En eiendel er en ressurs som er kontrollert av en virksomhet, og som er et resultat av en tidligere hendelse, og som forventes å gi virksomheten framtidige økonomiske fordeler.” (s. 82).

Hva som ansees som en “kontrollert ressurs” kan være vanskelig å vite i forskjellige tilfeller. Ifølge Huneide et al. (2013) er konsekvensen av denne uklarheten at eiendelsdefinisjonen ikke alltid blir avgjørende når det vurderes om en eiendel skal balanseføres. Ettersom regnskapsloven bygger på resultatorienterte regnskapsprinsipper, vil sammenstillingsprinsippet ofte være en avgjørende faktor for om eiendelen balanseføres.

2.3.2 Innregningskriterium

Ifølge Huneide et al. (2013) er det ikke tilstrekkelig for å innregne en eiendel i balansen, at noe defineres som en eiendel. Kostprisen må også kunne måles på en pålitelig måte. For å kunne vise en eiendel i balansen må den være en kontrollert ressurs for virksomheten, forventes å gi framtidige økonomiske fordeler og kostprisen må kunne måles pålitelig. Hovedregelen er at eiendeler skal balanseføres ved anskaffelsestidspunkt.

2.3.3 Klassifisering

Ifølge rskl. § 5-1 er anleggsmidler eiendeler som er anskaffet til varig eie eller bruk. Andre eiendeler er omløpsmidler. Klassifisering av eiendeler har betydning for verdimåling av eiendeler, jf. rskl. §§ 5-2 og 5-3, og oppstilling av balansen, jf. § 6-2 1-2.ledd. Det er faktisk bruk av eiendelen som avgjør om eiendelen er et anleggsmiddel eller omløpsmiddel. Brukes eiendelen i produksjonsvirksomhet er den å anse som anleggsmiddel. Dersom samme eiendel er beregnet på videresalg skal den klassifiseres som omløpsmiddel (Handeland og Schwencke, 2011).

Tabell 1 Presentasjon av eiendeler i balansen, jf. rskl. § 6-2

EIENDELER	
A. Anleggsmidler	
I.	Immaterielle eiendeler
1.	Forskning og utvikling
2.	Konsesjoner, patenter, lisenser, varemerker og lignende rettigheter
3.	Utsatt skattefordel
4.	Goodwill
II.	Varige driftsmidler
1.	Tomter, bygninger og annen fast eiendom
2.	Maskiner og anlegg
3.	Skip, rigger, fly og lignende
4.	Driftsløsøre, inventar, verktøy, kontormaskiner og lignende
III.	Finansielle anleggsmidler
B. Omløpsmidler	
I.	Varer
II.	Fordringer
III.	Investeringer
IV.	Bankinnskudd, kontanter og lignende

2.3.4 Varige driftsmidler

I mange selskaper er varige driftsmidler ofte en betydelig balansepost, men til tross for dette finnes det ingen egen norsk regnskapsstandard om varige driftsmidler. NRS 8 *Små foretak* fikk i 2010 en betydelig utvidelse av kapittelet om varige driftsmidler. Denne standarden regnes som en viktig kilde til god regnskapsskikk på området for både små og øvrige foretak i Norge (Huneide et al., 2013). Kriteriet for balanseføring av varige driftsmidler må ansees å være i tråd med i IAS 16 *Eiendom, anlegg og utstyr* (referert i Huneide et al., 2013). IAS 16 legges til grunn ved definisjon av varige driftsmidler:

“...varige driftsmidler er foretakets materielle eiendeler som er anskaffet for bruk i produksjon eller i forsyning av varer og tjenester, for utleie til andre eller for administrative formål. Med varig bruk menes at eiendelen forventes å bli brukt mer enn én regnskapsperiode.” (Huneide et al., 2013, s. 234).

Ifølge IAS 16 *Eiendom, anlegg og utstyr* (referert i Ernst & Young, 2009) skal en ved tilvirkning av egne driftsmidler balanseføre utgifter fra og med det tidspunktet prosjektet er vedtatt igangsatt, eller tidligere dersom det er sannsynlig at investeringsbeslutningen vil bli tatt. Balanseføring av utgifter til egne driftsmidler forutsetter at det er sannsynlig at driftsmiddelet vil tilføre selskapet økonomiske fordeler som overstiger anskaffelseskost. Kostnadsoverskridelser kan medføre at de økonomiske fordeler ikke overstiger anskaffelseskostnad (Ernst & Young, 2009).

2.3.4.1 Anskaffelseskost

Anleggsmidler skal vurderes til anskaffelseskost, jf. rskl. § 5-3 1.ledd. Anleggsmidler som har begrenset levetid skal avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan, jf. rskl. § 5-3 2.ledd. Anleggsmidler skal også, jf. rskl. § 5-3 3.ledd, nedskrives til virkelig verdi dersom verdifall ikke forventes å være forbigående. Dette vil bli gjennomgått nærmere i avsnitt 2.4. Anskaffelseskost er spesifisert i § 5-4 og er som følger:

“Anskaffelseskost ved kjøp er kjøpspris med tillegg av kjøpsutgifter. Anskaffelseskost ved tilvirkning omfatter variable og faste tilvirkningskostnader. Små foretak kan likevel unnlate å medta faste tilvirkningskostnader ved beregning av

anskaffelseskost. Finansieringsutgifter på kapital som kan knyttes til tilvirkning av et anleggsmiddel kan kostnadsføres når de påløper.” (rskl. § 5-4)

Ved tilvirkning av driftsmidler består de variable kostnadene av kostnader som varierer med produsert mengde. Eksempler på slike kostnader er materialer, lønn og kraftforbruk (Handeland og Schwencke, 2011). Oppstartingsutgifter som blir pådratt i tilvirkningsperioden for anleggsmidlet, og som er nødvendige for å gjøre anleggsmidlet operativt kan inngå i anskaffelseskostnaden, jf. Ot.prp. nr. 42 (1997-98) (referert i Handeland og Schwencke, 2011). Faste tilvirkningskostnader varierer ikke med produksjonsmengden. Ved å bruke en fordelingsnøkkel kan kostnader som avskrivninger eller andel av administrasjonsutgifter henføres til anleggsmiddelet der det er mulig (Handeland og Schwencke, 2011). Små foretak kan ifølge loven unnlate å ta med faste tilvirkningskostnader ved beregning av anskaffelseskostnaden.

2.3.5 Immaterielle eiendeler

Den endelige regnskapsstandarden, NRS 19 *Immaterielle eiendeler*, omhandler regnskapsmessig behandling av immaterielle eiendeler anskaffet til varig eie eller bruk. Immaterielle eiendeler defineres som:

“Immaterielle eiendeler er ikke-pengeposter uten fysisk substans som foretaket benytter i tilvirkning eller salg av varer og tjenester, ved utleie til andre foretak, eller for administrative formål, og som:

- a) er identifiserbare, og*
- b) kontrolleres av foretaket slik at de representerer fremtidige økonomiske fordeler som forventes å tilflyte foretaket”* (NRS 19 *Immaterielle eiendeler* pkt. 2.1.1).

Immaterielle eiendeler som tilfredsstillter denne definisjonen er blant annet varemerker, forretningsnavn, utgiverrettigheter, edb-programvare, patenter, lisenser, driftsrettigheter og konsesjoner.

2.3.5.1 Definisjonskriterier

En immateriell eiendel må være identifiserbar slik at den kan skilles fra goodwill (NRS 19 *Immaterielle eiendeler* pkt. 2.1.1). Kravet om kontroll er oppfylt dersom selskapet kan sikre at

de framtidige økonomiske fordelene knyttet til eiendelen vil tilflyte selskapet, og dersom selskapet kan hindre andre i å få tilgang til disse fordelene. De framtidige økonomiske fordelene kan være økte inntekter, sparte kostnader eller andre økonomiske fordeler som følge av at eiendelen blir tatt i bruk. Ofte brukes juridisk beskyttelse for å sikre de økonomiske fordelene til eiendelen. Gjennom patentrettigheter, copyrightrettigheter og lignende vil kontrollkriteriet være oppfylt. Utgifter som pådras i forbindelse med å få konsesjon eller oppnå naturlig monopol vil oppfylle kriteriet (Huneide et al., 2013).

2.3.5.2 Balanseføringskriterier

I NRS 19 *Immaterielle eiendeler* stilles det to kriterier for balanseføring:

- a) *“Det er sannsynlig at de framtidige økonomiske fordelene knyttet til eiendelen vil tilflyte selskapet, og*
- b) *Anskaffelseskost for eiendelen kan måles pålitelig”* (pkt. 2.3.1)

Balanseføringskriteriene brukes ulikt i ulike situasjoner. For egenutviklede immaterielle eiendeler er det vanskeligere å vurdere om definisjons- og balanseføringskriteriene er oppfylt, enn det er ved separat kjøp eller ved kjøp av virksomhet. Det er knyttet større usikkerhet til de framtidige fordelene eiendelen vil bringe inn og det kan være vanskelig å skille utgifter tilknyttet den immaterielle eiendelen fra øvrige utgifter (som vedlikehold eller øvrige immaterielle eiendeler).

NRS 19 *Immaterielle eiendeler* pkt. 2.3.3 krever at selskapet identifiserer eiendelen som søkes utviklet og kan demonstrere at det er sannsynlig at utviklingsarbeidet vil være vellykket og at de framtidige økonomiske fordelene knyttet til den immaterielle eiendelen vil tilflyte selskapet. Selskap må, jf. NRS 19 *Immaterielle eiendeler* pkt. 2.3.1, også vurdere om det er sannsynlig med framtidig økonomisk fordel. Hverken NRS eller regnskapsloven legger føring på hva som ansees som sannsynlig. I NRS 13 *Usikre forpliktelser og betingede eiendeler* pkt. 3.2 anslås det forskjellige sannsynlighetsnivå, og disse nivåene anvendes også tilsvarende i andre regnskapsstandarder. Selv om ikke NRS 13 *Usikre forpliktelser og betingede eiendeler* spesifikt definerer “sannsynlig økonomisk fordel” forutsettes det i denne studien at det menes “sannsynlighetsovervekt”. Sannsynlighetsintervallet ligger da mellom 50% og 70%. Med

andre ord betyr det at sjansen for at selskapet vil oppnå framtidig økonomiske fordeler er større enn at det ikke vil det.

Det forutsettes at anskaffelseskosten kan måles pålitelig. Dette innebærer at utgiftene som er pådratt selskapet kan knyttes til tilvirkningen av en immateriell eiendel, og at utgiftene kan skilles fra tilvirkning av øvrige immaterielle eiendeler. Ifølge NRS 19 *Immaterielle eiendeler* pkt. 2.3.3 omfatter anskaffelseskosten alle utgifter som direkte eller indirekte kan henføres til utviklingen av den immaterielle eiendelen.

2.3.5.3 Tidspunkt for balanseføring

Ettersom tilvirkningen av en immateriell eiendel begynner å ta form, reduseres usikkerheten gradvis. NRS 19 *Immaterielle eiendeler* pkt. 2.2.3 fastslår at utgifter knyttet til egen tilvirkning kan balanseføres hvis det er sannsynlig at utviklingsaktiviteten vil resultere i en immateriell eiendel. Selskapet må vurdere denne sannsynligheten basert på forutsetninger som representerer ledelsens beste estimat jf. rskl. § 4-2.

Det er kun utgifter som påløper etter dette kritiske tidspunktet som kan balanseføres. Utgifter som er kostnadsført tidligere kan ikke balanseføres, da disse ikke oppfyller kravene til balanseføring på det tidspunktet de ble pådratt, jf. NRS 19 *Immaterielle eiendeler* pkt. 2.2.4.

2.4 Nedskrivning

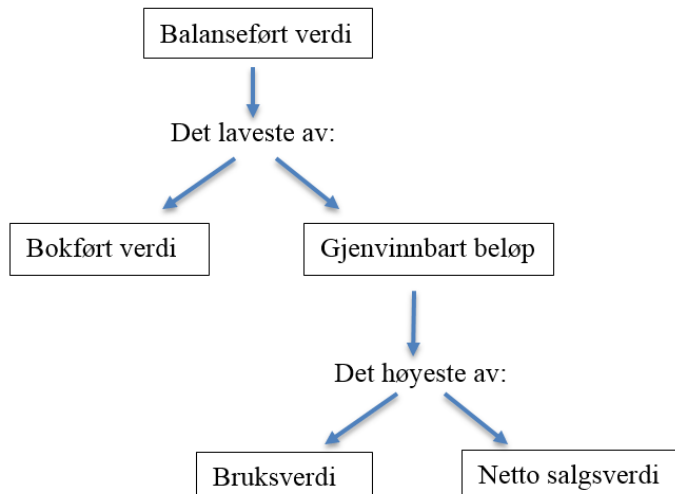
2.4.1 Regnskapslovens nedskrivningsregel

Nedskrivningsplikten kommer til uttrykk i rskl. § 5-3 3.ledd og i forsiktighetsprinsippet, jf. rskl. § 4-1 3.ledd. Anleggsmidler skal nedskrives til virkelig verdi dersom verdinedgangen ikke forventes å være forbigående. Nedskrivningen skal reverseres hvis grunnlaget for nedskrivningen ikke lenger er til stede. Operasjonaliseringen av nedskrivningsplikten følger av NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler*. Oppskrivning av anleggsmidler er ikke regulert i lovgivningen, og er derfor heller ikke tillatt.

2.4.2 Nedskrivning av anleggsmidler

NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler* omfatter alle anleggsmidler, med unntak av utsatt skattefordel. På grunn av nedskrivningsplikten i § 5-3 3.ledd, vil balanseført verdi på

anleggsmidler alltid være det laveste av bokført verdi og virkelig verdi. Standarden definerer virkelig verdi som gjenvinnbart beløp. Gjenvinnbart beløp er det høyeste av netto salgsverdi og bruksverdi. Bruksverdi beregnes som nåverdien av estimerte framtidige kontantstrømmer. Netto salgsverdi er det beløpet som vurderingsenheten kan selges for i transaksjon mellom uavhengige parter, fratrukket salgskostnader, jf. NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler* pkt. 5.2. Balanseført verdi kan illustreres slik:

Figur 4 Vurdering av balanseført verdi

Figur 4 viser at balanseført verdi alltid vil være det laveste av bokført verdi og gjenvinnbart beløp, hvis en følger NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler*. Ifølge NOU nr. 30 (1995) må selskapene først vurdere avskrivningsplanen på vurderingsenheten. Hvis det fortsatt er vesentlig forskjell på balanseført beløp og virkelig verdi, må selskapene vurdere om en nedskrivning er nødvendig. Prosedyren for vurdering og gjennomføring av nedskrivningen deles inn i følgende trinn:

1. Vurdere indikasjoner på verdifall.
2. Bestemme vurderingsenheten.
3. Allokere eventuell goodwill.
4. Beregne virkelig verdi (gjenvinnbart beløp) av vurderingsenheten.
5. Sammenstille gjenvinnbart beløp mot balanseført verdi og vurdere størrelsen på verdiforskjellen.
6. Foreta nedskrivningen i regnskapet (Huneide et al., 2013).

Regnskapsloven tar utgangspunkt i at det skal foretas nedskrivning ved ethvert verdifall som ikke må forventes å være forbigående. Handeland og Schwencke (2011) påpeker at så lenge den regnskapspliktige følger den foreløpige standarden har “forbigående art” i lovteksten svært liten rettslig betydning. Når selskapet beregner bruksverdi og salgsverdi for eiendelen, er selskapets forventninger om framtidige kontantstrømmer uttrykt i bruksverdien. Selskapet kan derfor ikke unnlate nedskrivning ved å referere til forbigående art i lovteksten. Ifølge standarden skal nedskrivning vurderes for hver eiendel klassifisert som et anleggsmiddel ved avleggelsen av årsregnskapet. Den regnskapspliktige må vurdere om det foreligger et nedskrivningsbehov. Selskapet må vurdere eksterne og interne indikatorer som kan føre til mulig verdifall på eiendelene. NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler* fastsetter at følgende indikatorer som et minimum skal vurderes:

“Indikatorer basert på ekstern informasjon:

- 1. Anleggsmidlets markedsverdi har i perioden falt vesentlig mer enn det som kunne forventes som følge av elde eller slit ved normal bruk.*
- 2. En vesentlig negativ endring i teknologiske, markedsmessige, økonomiske og juridiske rammebetingelser.*
- 3. Markedsrenter eller andre markedsbaserte avkastningskrav har økt i perioden, og økningen antas å påvirke diskonteringsrenten som anvendes til å beregne anleggsmidlets bruksverdi og vesentlig redusere anleggsmidlets gjenvinnbare beløp.*
- 4. Markedsverdien av egenkapitalen er mindre enn foretakets balanseførte egenkapital. Foretak som ikke har egenkapitalinstrumenter omsatt på børs eller en lignende markedsplass, vil imidlertid normalt ikke kjenne til markedsverdien av egenkapitalen. Denne indikatoren er derfor bare relevant i de tilfeller markedsverdien er kjent.*

Indikatorer basert på intern informasjon:

- 5. Observert ukurans eller fysisk skade av anleggsmidlet.*
- 6. Vesentlige endringer i perioden som har negative konsekvenser for bruk eller forventet bruk av anleggsmidlet. Slike endringer inkluderer planer om avvikling og restrukturering.*
- 7. Intern rapportering som tilsier at avkastningen fra anleggsmidlet blir dårligere enn forventet. Dette kan omfatte forhold som vesentlig overskridelse av investeringsutgift i*

forhold til opprinnelig budsjett, eller en vesentlig nedjustering av fremtidige kontantstrømmer eller resultater.” (NRS (F) Nedskrivning av anleggsmidler pkt. 3).

Foreligger det indikasjoner på verdifall må selskaper beregne gjenvinnbart beløp for vurderingsenheten. En vurderingsenhet defineres som:

“... det laveste nivået hvor det er mulig å identifisere inngående kontantstrømmer som er uavhengig av inngående kontantstrømmer fra andre grupperinger av anleggsmidler.” (NRS (F) Nedskrivning av anleggsmidler pkt. 4.1).

Kontantstrømmen må beregnes til hver enkelt vurderingsenhet med rimelig sikkerhet, og den må være upåvirket av kontantstrømmer fra andre eiendeler. Vurderingsenheten kan være det enkelte anleggsmiddel, jf. rskl. § 5-3, eller en gruppe av anleggsmidler som ellers vurderes individuelt. Kost-nytte betraktninger kan være relevant for å fastsette størrelsen på vurderingsenheten.

I NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler* pkt. 4.2 tar en hensyn til at det kan være problematisk å vurdere hva som er “uavhengige inngående kontantstrømmer”. For felles eiendeler som består av flere produksjonsenheter kan det ofte være vanskelig å skille ut uavhengige kontantstrømmer fra hvert anleggsmiddel. Dette kan være et produksjonsanlegg som består av produksjonshall, maskiner og lagerbygninger. Hvis ledelsen kan styre produksjonsenhetene samlet og faktisk gjør det, må produksjonsenhetene samlet sees på som en vurderingsenhet, en portefølje. Det er den operative styringen som bestemmer vurderingsenheten.

Dersom gjenvinnbart beløp for den aktuelle vurderingsenheten er lavere enn balanseført verdi, skal selskapet gjennomføre nedskrivning. Hvis grunnlaget for nedskrivningen ikke lenger er tilstede skal nedskrivningen reverseres, jf. rskl. § 5-3 2ledd.

2.5 Noteopplysninger og årsberetning

Noteopplysning er en del av årsregnskapets innhold, jf. rskl. § 3-2. I lovens forarbeider finner en grunnlaget for noteopplysninger:

“Formålet med noteopplysningene er å utfylle postene i resultatregnskapet, balansen og kontantstrømoppstillingen. Noteopplysningskravene skal ha som siktemål å gjøre den samlede regnskapsinformasjon egnet for analyse. Noteopplysningene skal bidra til å øke regnskapets informasjonsverdi, slik at den samlede regnskapsinformasjon fyller de kvalitative krav til relevans, pålitelighet og sammenlignbarhet.” (NOU nr. 30 (1995) pkt. 8.1).

Notene er en integrert del av årsregnskapet og har som formål å gi årsregnskapet større informasjonsverdi for brukerne. Den generelle opplysningsplikten kommer til uttrykk i lovgivningen i rskl. § 7-1 2.ledd:

“I tillegg til opplysninger som nevnt i første ledd skal det gis opplysninger som er nødvendige for å bedømme den regnskapspliktiges eller konsernets stilling og resultat og som ikke fremgår av årsregnskap for øvrig.” (rskl. § 7-1 2.ledd)

Notekravene er fordelt på henholdsvis noteopplysninger som ikke er obligatoriske for små foretak (rskl. §§ 7-2 til 7-34) og noteopplysninger for små foretak (rskl. §§ 7-35 til 7-45). Dette fremgår av § 7-1 1.ledd. Selskaper som er små, jf. rskl. § 1-6, har adgang til å benytte forenklingsreglene om noteopplysninger som følger av §§ 7-35 til 7-45. Små foretak kan velge å benytte seg av reglene for øvrige foretak. De får da samme krav til noteopplysninger som øvrige foretak. Dersom bestemmelsene ikke er tilstrekkelig for å gi et rettviseende bilde som nevnt i rskl. § 3-2a 1.ledd, skal det gis tilleggsopplysninger.

Noteopplysninger som er aktuelle ved egentilvirkning av varige driftsmidler er redegjørelse om regnskapsprinsipper i årsregnskapet, samt spesifikke noteopplysninger om varige driftsmidler. Notekrav om regnskapsprinsipper og anleggsmidler for øvrige foretak blir gjennomgått i neste avsnitt. Deretter blir notekravene for små foretak gjennomgått.

2.5.1 Noteopplysninger for øvrige foretak

Foretak, som ikke er små foretak jf. rskl § 1-6, må gi noteopplysninger nevnt i regnskapslovens §§ 7-2 til 7-34. Det er gitt anledning til å unnlate å gi noteopplysninger om forhold som ikke er av vesentlig betydning for å bedømme foretakets eller konsernets stilling og resultat, jf. rskl § 7-1 3.ledd. Det er bare vesentlige opplysninger som skal kommenteres i regnskapet. Huneide et al. (2013) har inntrykk av at dette gjøres lite i praksis. Enkelte noteopplysninger må kommenteres. For øvrige foretak gjelder det kravene i rskl. § 7-26, § 7-27 og §§ 7-30 til 7-32.

Både øvrige foretak og små foretak må opplyse om regnskapsprinsipper, jf. rskl. §§ 7-2 og 7-35. Det er liten forskjell på disse to bestemmelsene. Bestemmelsen vil bli drøftet i avsnitt

2.5.2. Små foretak har flere valgmuligheter enn øvrige foretak og bestemmelsen har dermed en større betydning for små foretak enn øvrige foretak (Handeland og Schwencke, 2011).

Regnskapsloven har en felles bestemmelse som både omhandler immaterielle eiendeler og driftsmidler, jf. rskl. § 7-12. Som et minimum skal det for hver post under varige driftsmidler og immaterielle eiendeler opplyses om:

- “1. *anskaffelseskost med spesifikasjon av balanseførte finansieringsutgifter knyttet til egentilvirkede anleggsmidler.*
2. *tilgang og avgang i løpet av regnskapsåret,*
3. *samlede avskrivninger, nedskrivninger og reverseringer av nedskrivninger, og*
4. *avskrivninger, nedskrivninger og reverseringer av nedskrivninger i regnskapsåret.*

Det skal opplyses om endring i avskrivningsplan.” (rskl. § 7-12)

I tillegg til opplysningene nevnt i rskl. § 7-12 må en for varige driftsmidler gi tilleggsopplysninger etter rskl. § 7-13. Det skal også opplyses om økonomisk levetid, valg av avskrivningsplan og årets tilgang av egentilvirkede varige driftsmidler, jf. rskl. § 7-13 1.ledd. Ifølge § 7-13 2.ledd skal selskapet opplyse om nominelle og neddiskonterte fremtidige kontantstrømmer knyttet til beregning av nedskrivning og reversering. Nærmere regler om nedskrivninger og reverseringer kommer til uttrykk i NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler*. Ifølge standarden skal det skal angis størrelse på nedskrivningsbeløpet i

perioden fordelt på ulike klasser av anleggsmidler. Hvilke forutsetninger som er lagt til grunn for nedskrivning, herunder hvordan vurderingsenhet og gjenvinnbart beløp er fastsatt.

Opplysningsplikten gjelder bare hvis den regnskapspliktige har gjennomført nedskrivning/reversering. Dersom selskapet kun har testet for verdifall uten å foreta nedskrivning, trenger ikke selskapet å opplyse om dette.

Opplysninger om immaterielle eiendeler er behandlet i § 7-14. For hver post under immaterielle eiendeler skal økonomisk levetid og valg av avskrivningsplan opplyses. Handeland og Schwencke (2011) skriver at det er tilstrekkelig å opplyse om valg av avskrivningsplan, men at en ikke trenger å begrunne valget nærmere. Dersom selskapet har drevet med forsknings og utviklingsaktiviteter skal aktivitetens art spesifiseres. Det skal også opplyses om utgifter som har blitt brukt til forskning og utvikling. Kravet gjelder uavhengig av om utgiftene er balanseført eller ikke. I NRS 19 *Immaterielle eiendeler* stiller kun krav til noteopplysning når aktiviteten er balanseført. Handeland og Schwencke (2011) mener at forenklingsregelen i rskl. § 5-6 mister effekten dersom foretaket må opplyse om kostnadsførte forsknings- og utviklingsutgifter. For andre immaterielle eiendeler som konsesjoner, patenter og lignende er det tilstrekkelig å oppgi økonomisk levetid og valg av avskrivningsplan.

2.5.2 Noteopplysninger for små foretak

Små foretak har, som tidligere nevnt, mulighet til å følge forenklingsreglene i rskl. §§ 7-35 til 7-45. Obligatoriske notekrav for små foretak er opplysninger nevnt i rskl. §§ 7-42 til 7-45.

Disse skal gis uavhengig av om de er nødvendig for å bedømme den regnskapspliktiges stilling og resultat. Andre bestemmelser kan på lik linje som ved øvrige foretak unnlates dersom de ikke er av betydning for å vurdere selskapets resultat og stilling, jf. rskl. § 7-1 3.ledd. Selskapet skal derimot gi opplysninger utover lovens krav når dette er nødvendig for å bedømme selskapets stilling og resultat, jf. rskl. § 7-1 2.ledd.

Ifølge § 7-35 må små foretak på lik linje med øvrige foretak opplyse om valg av regnskapsprinsipper. Schwencke og Handeland (2011) poengterer at det er tilstrekkelig å opplyse om regnskapsprinsipper hvor den regnskapspliktige har adgang til å velge forskjellige løsninger. Dette er primært løsninger jf. rskl. § 4-1 2.ledd, §§ 5-4 til 5-12 og § 5-16. NRS 8 *Små foretak* inneholder en rekke særregler som er valg av regnskapsprinsipper. Ifølge NRS 8 *Små foretak* pkt. 4.3.1.1.1 kan små foretak velge å kostnadsføre egne utgifter til utvikling av

rettigheter på lik linje med egne utgifter til forskning og utvikling (FoU) etter rskl. § 5-6. Dette forsvares ved at det ofte er vanskelig å skille mellom utvikling av identifiserbare verdier og generelle verdier. Nytteverdien i form av bedre regnskapsinformasjon vil ikke alltid kunne forsvares i forhold til kostnadene.

Bestemmelsen om noteopplysninger tilknyttet anleggsmidler er ikke like omfattende som for øvrige foretak.

Små foretak må, jf. rskl. § 7-39 1.ledd opplyse om:

- “1. *anskaffelseskost med spesifikasjon av balanseførte lånekostnader knyttet til egentilvirkede anleggsmidler,*
2. *tilgang og avgang i løpet av regnskapsåret,*
3. *samlede avskrivninger, nedskrivninger og reverseringer av nedskrivninger, og*
4. *avskrivninger, nedskrivninger, og reverseringer i regnskapet.*” (rskl. § 7-39 1.ledd)

Det skal også opplyses om endring i avskrivningsplan. Ifølge Huneide et al (2013) er det ikke et krav at opplysningene skal gis for hver gruppe i balansen. NRS 8 *Små foretak* pkt. 4.3.2.5 understreker at dersom det er av betydning for å vurdere selskapets resultat og stilling, skal noteopplysningene gis for hver gruppe i balansen. Det skal i tillegg opplyses om eventuell endring i avskrivningsplan, økonomisk levetid og valg av avskrivningsplan for immaterielle eiendeler. Ifølge Handeland og Schwencke (2011) vil det være tilstrekkelig å opplyse om økonomisk levetid og valg av avskrivningsperiode når det gjelder andre immaterielle eiendeler som ikke betegnes som forskning og utvikling.

2.5.3 Årsberetning

Årsberetningen er styrets rapport til eierne, og har som formål å gi regnskapsbrukerne et bedre utgangspunkt for å bedømme virksomhetens finansielle stilling, enn det de får i årsregnskapet. Rskl. §§ 3-3 og 3-3a fastslår at årsberetningen minimum skal omfatte en rettvise oversikt over utviklingen og resultatet til virksomheten og av dens stilling. Dette innebærer at årsberetningen skal gi vesentlig informasjon om virksomheten som kanskje ikke gis i årsregnskapet og noteopplysningene. Årsregnskapet og årsberetningen er viktige bestanddeler i årsrapporten, og loven er lagt opp til at de skal være to selvstendige

dokumenter (Langli, 2010). Årsberetningen skal inneholde en rekke lovbestemte krav, jf. rskl § 3-3a. Dette gjelder blant annet arten av virksomheten, likestilling, arbeidsmiljø, redegjørelse for fortsatt drift og rettvise oversikt over utviklingen og resultatet til virksomheten.

NRS 16 *Årsberetning* pkt. 2.5 utfyller bestemmelsen i rskl. § 3-2a 2-4.ledd og gir anbefalinger til kravene vedrørende rettvise oversikt over utvikling og resultat av foretakets virksomhet og finansielle stilling. NRS 16 *Årsberetning* pkt. 2.6 utdyper bestemmelsen i rskl. § 3-3a 5.ledd angående redegjørelse om virksomhetens framtidssikter. Viktige faktorer som kan påvirke framtidssiktene kan være endring i rammebetingelser, makroøkonomiske forhold (eksempelvis markedskonjunkturer og valutakurser), kostnadsføringer av utgifter som kan gi økonomiske fordeler på sikt.

Små foretak kan benytte seg av forenklingsregler for årsberetningen jf. rskl. § 3-3 og NRS 8 *Små foretak* pkt. 2.1.1. Ifølge rskl. § 3-3 2.ledd og NRS 8 *Små foretak* pkt. 9.2.2 skal årsberetningen inneholde en rettvise oversikt over virksomhetens utvikling i resultat og stilling. Dette kravet er ikke like omfattende for små foretak som for øvrige foretak, men eksempler på opplysninger som kan være aktuelle å belyse kan finnes i NRS 16 *Årsberetning* pkt. 2.5 (NRS 8 *Små foretak* pkt. 9.2.2). Dette innebærer at det gis opplysninger som er av betydning for at regnskapsbrukerne skal kunne bedømme selskapets stilling og resultat (NRS 16 *Årsberetning* pkt. 2.5).

2.6 Bransje

Vannkraft er kraftproduksjon som utnytter kinetisk energi i rennende vann. Norge har lange tradisjoner med produksjon av vannkraft, og over 95% av den årlige elektrisitetsproduksjonen kommer fra vannkraft (Småkraftforeninga, 2012a). Vannkraftverk deles opp i kraftverk med eller uten magasinkapasitet. Småkraftverk er kraftverk uten magasin med installert effekt fra 1 til 10 MW (Norges vassdrags- og energidirektorat, 2012), og gjør små inngrep i naturen sammenlignet med større vannkraftverk (Småkraftforeninga, 2012a).

Småkraftbransjen har opplevd sterk vekst de siste 10-15 årene, som følge av endringer i rammebetingelser og økt satsning på fornybar energi. Siden årtusenskiftet har det blitt etablert mange større selskaper som har spesialisert seg på utvikling og drift av småkraftverk. Før var det grunneierne selv som bygget småkraftverkene. Ofte inngår selskapene avtaler med

grunneiere og tilbyr sin kompetanse og finansiering mot å få leie småkraftverket i en periode på 40-50 år.

Selv om småkraftverk gjør et relativt lite inngrep i naturen vil det som regel være en eller annen form for skade på miljøet. NVE har fastsatt at alle vassdragstiltak som “kan være til nevneverdig skade eller ulempe for allmenne interesser” må ha tillatelse til utbygging, og på denne måten forsikret seg om at prosjektets nytteverdi er større enn skadeomfanget for samfunnet (Småkraftforeninga, 2012a). I noen tilfeller kan utbyggere søke om å bli fritatt fra konsesjon, men som regel må utbyggeren få innvilget konsesjon før utbygging kan starte. Som en følge av veksten i småkraftbransjen har NVE mange søknader som ikke har blitt behandlet ennå. Mange har vært kritiske til den lange behandlingstiden (Nikolaisen, 2012), og det er bekymring for om søknadene vil bli behandlet i tide slik at småkraftverkene vil kvalifisere til elsertifikatorordningen (Nilsen, 2011).

Småkraftbransjen er i stor grad påvirket av eksterne faktorer som vær, strømpris og endringer i rammevilkår. Bransjen sliter for øyeblikket med lave kraftpriser og økte byggekostnader (Småkraftforeninga, 2013). Treg konsesjonsbehandling og dårlig nettkapasitet er problemstillinger bransjen står overfor, og dette er faktorer med stor betydning for den fremtidige utviklingen.

NVE har utarbeidet en veileder i planlegging, bygging og drift av småkraftverk (SWECO Norge et al., 2010). I veilederen har NVE satt opp en fem-trinns prosess for utvikling av småkraftverk. Denne prosessen gir en innføring i hvordan utviklingen av småkraftverk kan være. De fem fasene er:

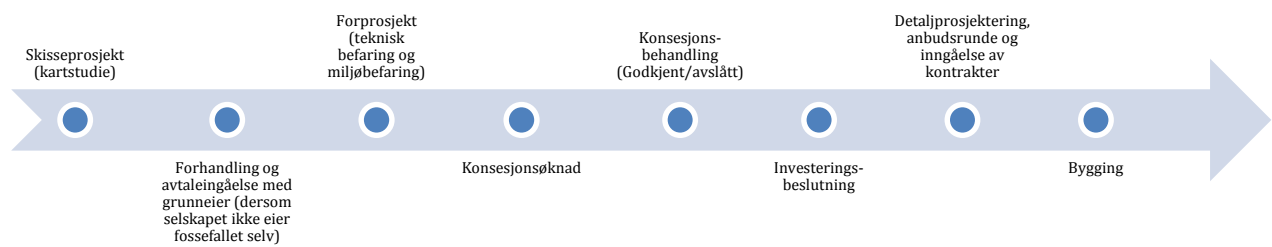
1. Skissefasen
2. Søknadsfasen
3. Investeringsbeslutningsfasen
4. Byggefase
5. Driftsfase

Utvikling av småkraftverk er en langvarig prosess, hvor det raskt kan gå 6-8 år fra idé til ferdigstilt småkraftverk (Småkraftforeninga, 2012b). Hvert småkraftselskap vil kunne ha sin

egen framgangsmåte, men for majoriteten av selskapene i utvalget vil framgangsmåtene være lik den til NVE.

2.6.1 Utviklingsprosessen

Vi har tatt utgangspunkt i prosessen til NVE, og utvidet den ytterligere. Punkter vi mener kan gjøres gjeldende for de fleste småkraftselskaper er lagt til. Figur 5 viser prosessen vi har lagt til grunn i studien.

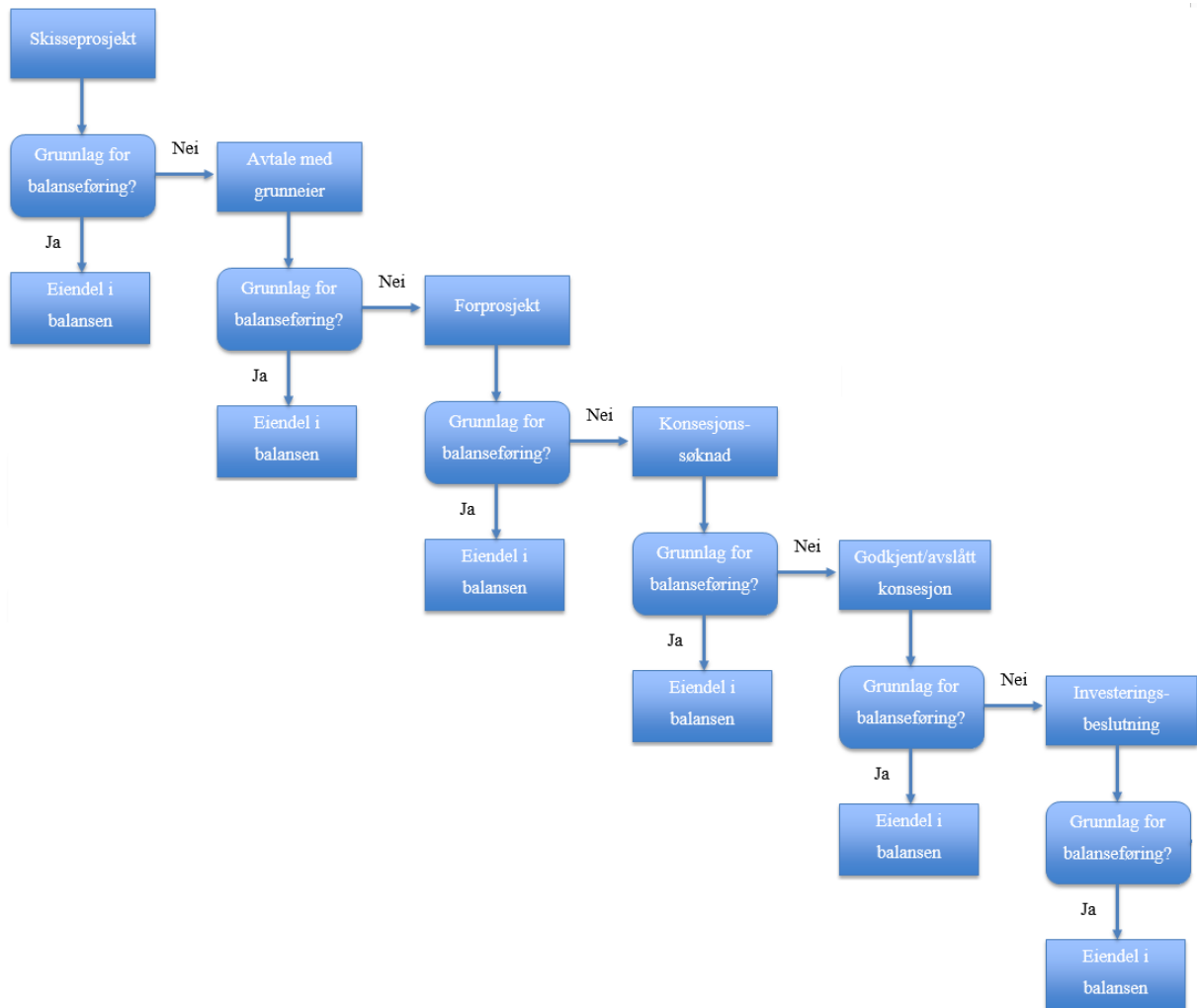
Figur 5 Utvikling av småkraftverk

Første trinn i prosessen er skisseprosjekt. Dette er en kartstudie som viser forventet årlig produksjon og en grov kostnadsberegning. Neste trinn er forhandling og avtaleinngåelse med grunneier. Bruksretten og eiendomsretten til vannfallet må være avklart før konsesjonssøknad kan sendes inn til NVE (SWECO Norge et al., 2010). Dersom det er knyttet usikkerhet til gjennomførbarheten til prosjektet kan det være aktuelt å utføre et forprosjekt. Det blir foretatt en teknisk befaring og en miljøbefaring. Konesjonssøknaden sendes så til behandling hos NVE. NVE gjennomgår søknaden og setter høringsfrist. Selskapet får så godkjent eller avslått sin søknad hos NVE. Neste steg er investeringsbeslutning. Det syvende trinnet er detaljprosjektering av byggefasen. Det siste trinnet er selve byggefasen.

2.6.2 Modell for valg av balanseføringstidspunkt

Ved valg av balanseføringstidspunkt må selskapet vurdere om eiendelen oppfyller definisjons- og balanseføringskriteriene, jf. avsnitt 2.3. Selskaper som utvikler småkraftprosjekter må vurdere i hvilken fase i utviklingsprosessen disse kriteriene kan ansees som oppfylt. Utvikling av småkraftprosjekter er som nevnt en langvarig prosess, og risikoen reduseres desto lengere ut i utviklingsprosessen en kommer.

Figur 6 illustrerer mulighetsområdet som foreligger med hensyn til tidspunkt for balanseføring. Vi vil i vår studie kartlegge regnskapspraksis, det vil si hvor langt mot høyre i modellen regnskapsprodusentene mener de må gå for å ha tilstrekkelig grunnlag for balanseføring av småkraftprosjektene.

Figur 6 Valg av balanseføringstidspunkt

3 Metode

I dette kapitlet presenterer vi studiens metodiske tilnærming. Først redegjør vi for studiens forskningsdesign. Deretter går vi igjennom hvordan vi har innhentet informasjon rundt problemstillingen og hvordan vi har analysert informasjonen. Til slutt evaluerer vi studiens metodekvalitet og etiske implikasjoner. Johannessen et al. (2004) skriver at:

“Samfunnsvitenskapelig metode dreier seg om hvordan vi skal gå fram når vi skal hente inn informasjon om virkeligheten, og ikke minst hvordan vi skal analysere hva denne informasjonen forteller oss slik at den gir ny innsikt i samfunnsmessige forhold og prosesser.” (s. 32).

Problemstillingen som belyses i studien er innenfor regnskap og økonomi. Saunders et al. (2012) definerer økonomisk forskning som: *“... systematic research to find out things about business and management.”* (s. 6).

3.1 Forskningsdesign

Busch (2013) anbefaler å reflektere over en oppgaves vitenskapsteoretiske utgangspunkt. For best å kunne svare på denne oppgaves problemstilling har vi valgt en fortolkningsbasert tilnærming til det vitenskapsteoretiske utgangspunktet. Vi vil fortolke meningsinnholdet i de ytringene som avdekkes i vår undersøkelse, og denne erkjennelsen vil være retningsgivende for både datainnsamling og datanalyse (Busch, 2013).

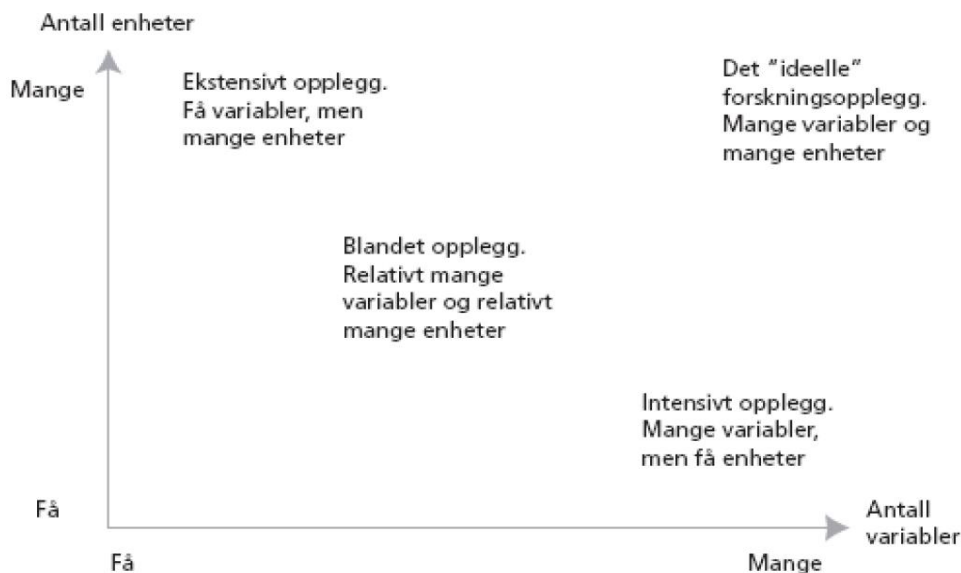
Ved utforming av studiens forskningsdesign må vi vurdere om vi skal benytte en induktiv eller deduktiv tilnærming. En deduktiv tilnærming er å gå “fra teori til empiri” hvor forskeren skaper seg forventninger om hvordan virkeligheten ser ut på bakgrunn av tidligere empirisk forskning og eksisterende teorier (lukket tilnærming). Ved å samle inn empiri basert på disse forventningene undersøker forskeren om forventningene stemmer overens med virkeligheten (Jacobsen, 2005). I en induktiv tilnærming samler forskeren inn empiri fra virkeligheten, ideelt sett uten forutinntatte holdninger og forventninger (åpen tilnærming). Forskeren tolker denne informasjonen og utvikler teorier på bakgrunn av empirien som er samlet inn (Jacobsen, 2005). Disse tilfellene er ytterpunkter på en skala, og i mange tilfeller vil en velge en mellomløsning. Studentundersøkelser har ofte en pragmatisk tilnærming og

forskningsopplegget ligger et sted mot midten av skalaen, også kalt en abduktiv tilnærming. Ved å bruke en abduktiv tilnærming vil forskeren gå fram og tilbake fra teori og empiri (Busch, 2013). Denne studien benytter en abduktiv tilnærming ettersom vi tar utgangspunkt i lovverk og eksisterende teori, og vil således ha noen forventninger om hvordan virkeligheten ser ut.

3.1.1 Intensivt eller ekstensivt design

Et forskningsdesign er selve planen for hvordan en skal gå frem for å best mulig svare på problemstillingen (Saunders et al., 2012). Det valgte forskningsdesignet danner et rammeverk for hvordan en skal samle inn og analysere data. Jacobsen (2005) poengterer at forskningsdesignet som velges må være egnet til å belyse problemstillingen. Avhengig av hvilken informasjon som trengs for å svare på problemstillingen egner noen forskningsdesign seg bedre enn andre. Valg av forskningsdesign har derfor stor betydning for undersøkelsens pålitelig og gyldighet.

Ifølge Jacobsen (2005) kan vi klassifisere ulike undersøkelsesopplegg etter bredde (antall enheter) og dybde (antall variabler), jf. figur 7.

Figur 7 Ulike undersøkelsesopplegg klassifisert etter bredde og dybde (Jacobsen, 2005, s. 88)

De to ytterpunktene i figur 7 er ekstensivt og intensivt opplegg. Bruk av et ekstensivt opplegg innebærer bruk av få variabler og mange enheter. Studien går i bredden og har som formål å

oppnå generaliserbare resultater. Ekstensivt opplegg brukes som regel i store markedsundersøkelser med et stort utvalg, ofte flere tusen respondenter. Resultatene kan bli for generelle og det kan være vanskelig å få belyst alle relevante aspekter for studien. Fordelen med et ekstensivt undersøkelsesopplegg er at det som regel er mindre ressurs- og tidkrevende enn et intensivt opplegg. Det intensive opplegget går mer i dybden. Målet med et intensivt opplegg er å oppnå et helhetlig bilde av en situasjon, et fenomen eller en hendelse (Jacobsen, 2005). Ved å undersøke dypere i få enheter ønsker forskeren å få fram alle nyanser og individuelle forskjeller og drøfte disse. Intensive opplegg er godt egnet til å oppnå relevant informasjon for den andelen av populasjonen som undersøkes, men er lite egnet til å generalisere til hele populasjonen. Dessuten kan bruk av intensivt design være veldig ressurs- og tidkrevende (Jacobsen, 2005). Skillet mellom et ekstensivt og intensivt opplegg kan sees i sammenheng med skillet mellom henholdsvis kvantitativ og kvalitativ metodetilnærming.

Ved bruk av relativt mange enheter og variabler i undersøkelsen vil en ifølge Jacobsens (2005) modell ha et blandet opplegg. Et blandet opplegg har som hensikt å få mer bredde enn et intensivt opplegg og mer dybde enn et ekstensivt opplegg. Bruk av et blandet opplegg øker representativiteten og generaliserbarheten. Det må samles inn en stor mengde informasjon, slik at forskeren må avgrense området som undersøkes slik at informasjonsmengden blir håndterbar. Det ideelle forskningsopplegget består av mange variabler og mange enheter. Ved å bruke mange variabler og mange enheter vil forskeren fange opp alle nyansene og detaljene, samt kunne generalisere til hele populasjonen. En slik tilnærming er vanskelig å gjennomføre ettersom det vil være svært kostnads- og tidkrevende.

Formålet med vår studie er å undersøke de regnskapsmessige vurderingene som gjøres i forbindelse ved regnskapsføring av egen tilvirkning av småkraftverk. For å belyse problemstillingen er vi interessert i hva som er blitt gjort og vurderingene som ligger til grunn. Det egner seg derfor å bruke et intensivt undersøkelsesopplegg.

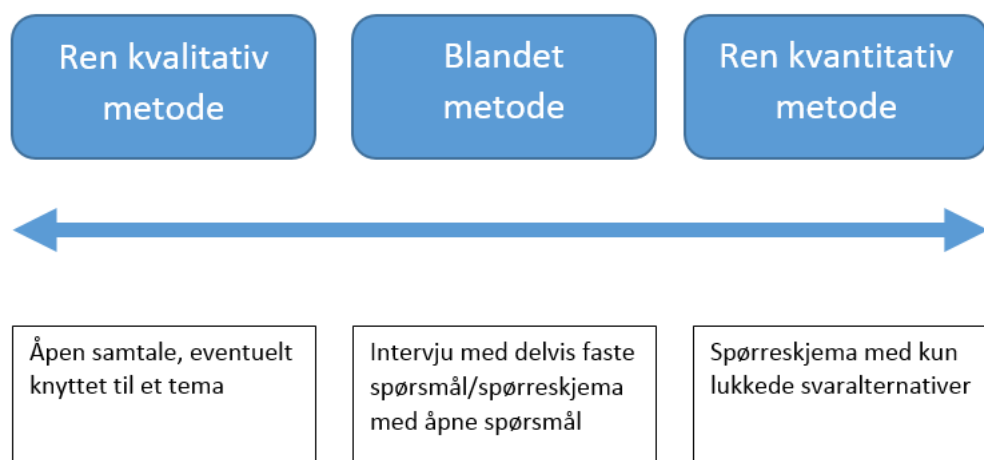
3.1.2 Metodisk tilnærming

I samfunnsvitenskapelig metodelære skilles det mellom kvantitativ og kvalitativ tilnærming til hvordan en skal samle inn og analysere data (Johannessen et al., 2004). Dette skillet beskrives i Jacobsen (2005): *“Kvantitative metoder samler inn informasjon som omkodes til tall, mens kvalitative metoder samler inn data i form av ord.”* (s. 40).

Jacobsen (2005) understreker at problemstillingen bør være styrende for hva slags metode vi velger. En kvantitativ metodetilnærming egner seg når en er ute etter å kartlegge utbredelsen av et fenomen, og kan sammenlignes med et ekstensivt undersøkelsesopplegg. Den vanligste formen for kvantitativ metode er spørreundersøkelse, også kalt survey. Det brukes statistiske analyseverktøy for å analysere informasjonen som samles inn, og denne metoden egner seg dersom målet med studien er å generalisere til populasjonen (Johannessen et al., 2004).

Kvalitativ metodetilnærming egner seg i situasjoner hvor en ønsker å få fram nyanserte data, gå i dybden, undersøke fenomener man ikke kjenner så godt eller som det er forsket lite på (Johannessen et al., 2004). En kvalitativ metodetilnærming innebærer som oftest at en fokuserer på noen få enheter, og kan sammenlignes med et intensivt undersøkelsesopplegg. Åpne individuelle intervjuer, gruppeintervjuer, observasjon og dokumentanalyse er mye brukte kvalitative datainnsamlingsmetoder (Jacobsen, 2005).

Jacobsen (2005) og Saunders et al. (2012) understreker at en bør unngå å tenke på kvalitativ og kvantitativ metode som motsetninger, men heller som ytterpunkter på en skala, jf. figur 8.

Figur 8 Kvalitativ og kvantitativ metode som ytterpunkter på en skala (Jacobsen, 2005, s. 127)

En kan kombinere ulike kvalitative og kvantitative metoder i samme undersøkelse, og dermed begrense noen av de svake sidene som finnes ved enhver metode. Ved for eksempel innslag av strukturerte spørsmål i et intervju vil dette gjøre analysearbeidet lettere for forskeren (Jacobsen, 2005). Det er mulig å kombinere kvalitative og kvantitative metoder.

Denne metoden kalles for metodetriangulering og anses som den ideelle metoden (Jacobsen, 2005).

Vi benytter oss i vårt tilfelle av en kvalitativ metodetilnærming. Ettersom målet med studien er å undersøke hvilke regnskapsmessige valg som gjøres ved regnskapsføring av småkraftverk og hvilke vurderinger som ligger bak disse valgene, egner det seg ikke å bruke en ren kvantitativ tilnærming. Kvalitativ metodetilnærming var derfor et naturlig valg.

3.1.3 Multippel casestudie

En metode som ofte benyttes i tilsvarende studier er såkalte case-studier. Ryan et al. (2002) definerer case-studie som:

“Descriptive case studies ... are case studies that describe accounting systems, techniques and procedures used in practice. A number of companies may be selected as cases to describe different accounting practices or the similarity of practices in different companies.” (s. 143).

En case kan være både et studieobjekt og et forskningsdesign. Som studieobjekt kan en case være et program, en aktivitet, et individ eller et sammensatt system (bedrift) (Johannessen et al., 2004). Ifølge Ryan et al. (2002) får casestudier stadig større plass i regnskapsforskningen. Vår studie vil se på flere studieobjekter i form av selskaper.

Casestudier gjennomføres tradisjonelt ved hjelp av kvalitative tilnærminger som observasjon eller åpne intervjuer (Johannessen et al., 2004). Yin (1989) understreker at en kan benytte både kvalitativ og kvantitativ tilnærming til datainnsamlingen. I litteraturen skilles det mellom enkeltcasestudier og multiple casestudier. Antall caser i forskningsprosjektet avhenger av hva en er ute etter å svare på. Resultatene fra en multippel casestudie ansees som bedre enn resultatene fra en enkeltcasestudie, og multiple casestudier sees på som mer robuste (Yin, 1989).

Yin (1989) nevner tre forhold en må ta stilling til for å avgjøre om case-studie er rett forskningsstrategi sammenlignet med andre forskningsstrategier. Disse tre forholdene

omhandler a) hvordan problemstillingen er formulert, b) grad av kontroll som forskeren har over aktuelle hendelser og c) grad av fokus på nåtidige i motsetning til historiske hendelser. Disse forholdene passer godt overens med denne studien, ettersom vi ønsker å beskrive nåtiden og ikke har noen mulighet til å kontrollere hva som gjøres. Hvis problemstillingen er formulert som “hvordan” eller “hvorfor” er det ifølge Yin (1989) stor sjanse for at case-studien er rett forskningsstrategi. Det spørres ikke etter hyppighet eller mengde, men etter dypere informasjon om fenomenet. Casestudier egner seg dermed i forskningsprosjekter hvor en ønsker en dypere forståelse av et avgrenset fenomen.

Denne studien er et eksempel på en multipel casestudie. Casestudie er valgt fordi vi ønsker en dypere forståelse av fenomenet, og for å oppnå dette trenger vi å se på flere studieobjekt. En multipel casestudie vil gi bedre resultater ved at en får innblikk i hvordan flere selskaper gjennomfører regnskapsmessig behandling av småkraftprosjekter. Dette vil gi et bedre grunnlag for å kartlegge regnskapspraksis i småkraftbransjen.

3.2 Datainnsamling

3.2.1 Sekundærdata

Istedenfor å samle inn data selv (primærdata) kan en benytte seg av sekundærdata. Saunders et al. (2012) definerer sekundærdata som: “... *data that have been collected for some other purpose*” (s. 304). Sekundærdata kan være i form av rådata eller bearbeidet data, selv om sekundærdata i form av rådata er svært sjelden (Jacobsen, 2005).

Sekundærdata er data som er samlet inn for andre undersøkelser eller formål. For å bruke sekundærdata trenger ikke forskeren tilgang på respondenter eller undersøkelsesobjekt (Zikmund et al., 2013). Sekundærdata er ofte lett tilgjengelig og krever betydelig mindre tid og ressursbruk enn primærdata. En annen fordel med sekundærdata er at en kan starte å analysere dataene umiddelbart ettersom informasjonen allerede er tilgjengelig.

Det er viktig å være kritisk når en bruker sekundærdata, ettersom sekundærdata er informasjon som er analysert og tolket av andre. I motsetning til primærdata vil sekundærdata ofte ha som formål å svare på andre spørsmål enn forskerens forskningsspørsmål. Forskeren

må dermed være bevisst på hvilket grunnlag den aktuelle informasjonen er samlet inn og presentert (Saunders et al., 2012).

Bruk av sekundærdata vil være spesielt aktuelt når en ønsker å få tak i hva mennesker faktisk har sagt og gjort (Jacobsen, 2005). Denne studien tar i bruk sekundærdata i form av avlagte årsrapporter fra utvalgte selskaper. Vi vil benytte årsrapportene hovedsakelig for å undersøke om opplysningene som er gitt er i henhold til gjeldende lovgivning og god regnskapsskikk. Årsrapportene er offentlig informasjon og er hentet fra selskapenes egne nettsider og fra Brønnøysundregisteret. Årsrapportene er signert av både styret og revisor. Dataene er bearbeidet av fagpersoner og kontrollert av revisor. Årsrapportene må dermed anses som pålitelige.

3.2.2 Primærdata

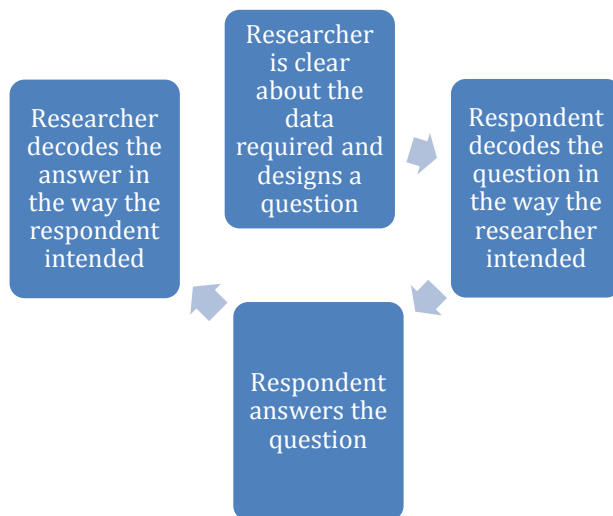
Bruk av sekundærdata alene vil ikke ha gitt tilfredsstillende svar på vår problemstilling. Innsamling av egne data anså vi som en nødvendighet for å få mer kunnskap om temaet og bedre innsikt i regnskapsføringen av småkraftprosjekter.

Jacobsen (2005) beskriver primærdata som informasjon som forskeren samler inn for første gang, ved at forskeren henvender seg direkte til den primære kilden for informasjon. Primærdata samles inn spesifikt for å svare på problemstillingen i oppgaven, og kan samles inn ved å benytte eksempelvis spørreskjema, observasjon og intervju. Ifølge Jacobsen (2005) har valg av datainnsamlingsmetode alltid konsekvenser for resultatene i en undersøkelse, og at hver metode har sine styrker og svakheter.

3.2.2.1 Semistrukturert spørreskjema

Vi benyttet oss av semistrukturerte spørreskjemaer som ble levert på e-post (vedlegg 1). Spørreskjemaet inneholdt en kombinasjon av spørsmål med forhåndsoppgitte svaralternativer og åpne spørsmål. Ifølge Johannessen et al (2004) brukes åpne spørsmål dersom det man undersøker er et lite kjent fenomen, og tillater respondentene å svare med egne ord. På den måten kan forskeren få tilleggsopplysninger utover de svaralternativene som var oppgitt på forhånd. Spørsmål med forhåndsoppgitte svaralternativer er lett for respondenten å svare på og lett for forskeren å analysere, men forskeren risikerer å ikke fange opp vesentlig informasjon dersom svaralternativene ikke er godt nok utformet (Johannessen et al, 2004).

Ifølge Jacobsen (2005) er det et sett kriterier som en kan bruke til å sammenligne innsamlingsmetoder. Disse kriteriene er kostnader, hurtighet, svarprosent, hvilken gruppe som undersøkes, intervjuereffekt, spørreskjemaets kompleksitet og opplevd anonymitet. Fordelene med å bruke spørreundersøkelse på e-post er lave kostnader, potensielt hurtig gjennomført, mulighet til å nå respondenter som ellers ville vært vanskelig å nå. Ulemper kan være lav responsrate, lang responstid og at forskeren mister muligheten til å stille oppfølgings spørsmål eller avklare eventuelle misforståelser i spørreskjemaet. Vi gjorde grep for å redusere de negative sidene ved bruk av spørreskjema, og dette blir gjennomgått i avsnitt 3.5.

Figur 9 Stages that must occur if a question is to be valid and reliable (Saunders, 2012, s. 429)

Kvaliteten på spørsmålene er avgjørende ved bruk av et spørreskjema. Spørsmålene må være forståelige og oppfattes av respondentene slik forskeren hadde tenkt, jf. figur 9. For å sikre kvaliteten på spørsmålene utførte vi en pilotundersøkelse hvor vi testet ut spørreskjemaet hos to fagpersoner i et større kraftselskap. Bryman og Bell (2007) understreker at pilottesting er spesielt viktig ved utarbeidelse av et spørreskjema, ettersom forskeren ikke er tilstede for å oppklare eventuelle misforståelser. Resultatene av denne pilotundersøkelsen og flere diskusjonsrunder med våre veiledere ble brukt til å finpusse og ferdigstille det endelige spørreskjemaet. Det ferdige spørreskjema besto av 16 spørsmål. Valget av relativt få spørsmål var et bevisst valg for å øke responsraten i undersøkelsen.

Etter teorigjennomgangen hadde vi en viss idé om hvilke tema og spørsmål som ville være aktuelle for vår problemstilling. Spørsmålene i primærundersøkelsen var i fast rekkefølge og spørreskjemaet hadde innslag av åpne spørsmål hvor vi ikke hadde grunnlag for å bruke faste svaralternativer. Et slikt undersøkelsesopplegg beveger seg litt bort fra det ideelle kvalitative opplegget, men vil gjøre undersøkelsen mindre tidkrevende og analyseprosessen enklere. I lys av tids- og ressursmessige begrensninger, anså vi valget av semistrukturerte spørreskjemaer som det beste valget for å svare på studiens problemstilling.

3.3 Tidsaspekt

Siden tid er en begrensende faktor ved skriving av en masteroppgave, gjorde vi en tverrsnittsundersøkelse. I en tverrsnittsundersøkelse samles alle data inn på ett tidspunkt, hvor hver respondent intervjues kun en gang (Busch, 2013). Slike undersøkelsesopplegg er ifølge Jacobsen (2005) kanskje den vanligste formen for undersøkelser, mye på grunn av relativt lave kostnader. Både Johannessen et al. (2004) og Busch (2013) er enig i at tverrsnittsundersøkelse er det vanligste å benytte seg av når en skriver en masteroppgave.

3.4 Datanalyse

“Når dataene er samlet inn må de analyseres og tolkes. Uavhengig av hvilken data som er samlet inn må datamengden reduseres for å gjøre analysearbeidet håndterlig.”
(Johannessen et al, 2004, s. 38)

Tolking av data er ifølge Johannessen et al (2004) en sentral del i samfunnsvitenskapelige undersøkelser, og før tolkingen kan begynne må datamengden reduseres til en håndterlig mengde. Vi ville trekke relevante opplysninger for vår problemstilling ut fra dataene som ble samlet inn. Hvilken analyse som utføres for de forskjellige forskningsspørsmålene er avhengig av hvilken datakilde som brukes. Forskningsspørsmål 1 og 2 ble hovedsakelig besvart med data fra primærundersøkelsen, og forskningsspørsmål 3 ble primært belyst med data fra sekundærundersøkelsen.

Informasjonen i primærundersøkelsen ble redusert, forenklet og presentert i form av tabeller og figurer for de spørsmålene som er aktuelle (strukturerte spørsmål med faste svaralternativer). De åpne spørsmålene ble kategorisert og organisert, og meningsinnholdet i

spørsmålene ble hentet ut og analysert. Ved analyse av årsregnskapene for 2012 brukte vi et sett med kriterier som vi vurderte årsregnskapene opp mot. Relevant informasjon ble trukket ut fra årsregnskapene og vurdert opp mot våre kriterier for å belyse forskningsspørsmål tre.

3.5 Evaluering av metode

“Alle metodevalgene påvirker til syvende og sist undersøkelsens kvalitet. Og de bestemmer hvor mye vi kan stole på resultatene. En god diskusjon om kvalitet er derfor nødvendig som avslutning på et metodekapittel ...” (Busch, 2013, s. 61).

Avhengig av hvilken metodisk tilnærming, kvantitativ eller kvalitativ, stilles det forskjellige kvalitetskriterier til studien. I kvantitativ forskning brukes begrepene reliabilitet og ulike former for validitet som kriterier for kvalitet (Johannessen et al. 2004). For å vurdere kvaliteten i kvalitative undersøkelser påpeker Guba og Lincoln (1985,1989) (referert i Johannessen et al., 2004) at de må vurderes etter andre prinsipper enn kvantitative undersøkelser. Guba og Lincoln (1985,1989) (referert i Johannessen et al., 2004) bruker begrepene pålitelighet, troverdighet, overførbarhet og overensstemmelse som kriterier for kvalitet i kvalitative undersøkelsesopplegg. Ettersom denne studien har en kvalitativ tilnærming vil vi nedenfor diskutere studiens kvalitet i forhold til kriteriene til Guba og Lincoln (referert i Johannessen et al., 2004).

3.5.1 Pålitelighet (Reliabilitet)

“Reliabilitet knytter seg til undersøkelsens data: hvilke data som brukes, måten de samles inn på og hvordan de bearbeides.” (Johannessen et al., 2004, s. 227). Reliabilitet i kvalitative studier handler om påliteligheten til dataene som samles inn. Foreligger det risiko for at undersøkelsesmetoden har skapt resultatene? (Jacobsen, 2005). I kvantitative studier er det flere anerkjente måter å teste informasjonens reliabilitet, blant annet test-retest-reliabilitet (Johannessen et al., 2004). I kvalitative studier derimot er slike tester lite hensiktsmessige, fordi en ofte ikke benytter seg av strukturerte datainnsamlingsteknikker. En måte å teste påliteligheten i en kvalitativ studie er å utføre studien på nytt og komme fram til det samme resultatet (Johannessen et al., 2004). Ettersom denne studien bygger på kvalitative data er det i praksis umulig å samle inn identiske data. Regnskapsregler, praksis og menneskers virkelighetsforståelse endrer seg over tid.

I vår studie bruker vi både primærdata og sekundærdata, noe som styrker påliteligheten. Innsamlingen av primærdata ble gjort ved hjelp av semistrukturerte spørreskjema som ble sendt over e-post. Svarene blir dermed automatisk lagret og de kan bearbeides rett etter at respondenten har svart. Før spørreskjemaet ble sendt ut gjennomførte vi en pilotundersøkelse for å forbedre kvaliteten på spørsmålene. Fordelen ved å benytte semistrukturerte spørreskjema i motsetning til intervju er at sjansen for intervjuereffekt ikke er tilstede (Johannessen et al., 2004). Ulempen er at vi ikke har mulighet til å stille oppklarende spørsmål hvor respondenten kanskje misforstår eller tolker spørsmålet feil. Det ble gjort grep for å forbedre dette ved at vi hadde muligheten til å kontakte respondentene per telefon eller e-post med eventuelle oppfølgingsspørsmål eller de kunne kontakte oss.

Sekundærdata er i form av årsrapporter (siste tilgjengelige avlagte årsrapport). Årsrapportene er produsert av fagpersoner og godkjent av styret. I tillegg er regnskapene blitt vurdert av en ekstern revisor. Disse anses derfor for å ha høy pålitelighet. Grunnlaget for analysen av sekundærdataene vil i de aller fleste tilfellene være lik. Analysen og tolkningen av dataene vil derimot kunne være annerledes. Forskerens subjektive meninger, bakgrunn og kompetanse vil alltid spille inn når en analyserer data. Vi bruker årsregnskapene primært for å undersøke om selskapene har gitt tilstrekkelige noteopplysninger og tilfredsstillende årsberetning i henhold til norsk lov og regnskapsskikk, noe som begrenser marginen for feiltolkning.

3.5.2 Troverdighet

En vanlig definisjon av troverdighet (validitet) er spørsmålet “måler vi det vi vil måle?”, men for kvalitative studier påpeker Johannessen et al. (2004) at “... *validitet i kvalitative studier dreier det seg om i hvilken grad forskerens funn på en riktig måte reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten.*” (s. 228). Studien må være utført på en troverdig måte, en måte som vekker tillit (Jacobsen, 2005).

Det var viktig å gjøre oss kjent med konteksten til studien. Ved å gjennomføre en grundig litteraturgjennomgang om både gjeldende lover og regler, samt satt oss inn i småkraftbransjen, var vi i bedre stand til å skille mellom relevant og ikke relevant informasjon. Pilotundersøkelsen og diskusjoner med veilederne bidro til å kvalitetssikre spørreskjemaet og øke troverdigheten til studien. Etersom vi utviklet et semistrukturert spørreskjema med noen spørsmål med faste svaralternativer, kan det hende at respondentene

låste seg til et av disse svarene selv om det ikke er det optimale svaret. En annen potensiell svakhet er dersom svaralternativene ikke dekker de mulige alternativene. Dette vil kunne svekke troverdigheten til undersøkelsen. For å minske mulige feilkilder forsøkte vi å tilpasse spørreskjemaet, og la til et felt hvor respondenten selv kunne fylle inn sine egne alternativer. I ettertid så vi at et spørsmål i undersøkelsen, spørsmål 15, kan ha blitt oppfattet feil av respondentene på grunn av tvetydig formulering. Det virket derimot ikke på resultatene som om respondentene har misforstått spørsmålet.

Før spørreundersøkelsen ble sendt ut til utvalget kontaktet vi respondentene for å forsikre oss om at spørreskjema ble sendt ut til de rette personene. Dette forbedret sannsynligvis også responsraten vår betraktelig ettersom respondentene muligens følte seg mer motivert til å delta i undersøkelsen. Respondentene ble også opplyst om at deres navn og selskapets navn ville være konfidensielle i undersøkelsen. Dette var en viktig faktor for noen av respondentene, og tillot respondentene til å bidra med informasjon de kanskje ellers ikke ville bidratt med.

Guba og Lincoln (1985) (referert i Johannessen et al., 2004) trekker fram metodetriangulering som en måte å øke sannsynligheten for at en studie munner ut i troverdige resultater. Bryman og Bell (2007) beskriver at metodetriangulering “... entails using more than one method or source of data in the study of social phenomena.” (s. 412). I denne studien benytter vi oss av både dokumentgjennomgang av sekundærdata i form av avlagte årsregnskap og spørreundersøkelse som primærdata. Ved å bruke en kombinasjon av disse metodene vil troverdigheten til oppgaven styrkes.

3.5.3 Overførbarhet (ekstern validitet)

“En undersøkelses overførbarhet dreier seg om hvorvidt en lykkes i å etablere beskrivelser, begreper, fortolkninger og forklaringer som er nyttige i andre sammenhenger.” (Johannessen et al., 2004, s. 229).

Overførbarhet i kvalitative studier handler ikke om å generalisere resultatene til hele populasjonen, men om hvorvidt kunnskapen kan overføres til andre. Kan resultatene fra undersøkelsen benyttes i lignende situasjoner? (Johannessen et al., 2004). En svakhet ved casestudier er at en undersøker relativt få enheter, og dermed vil undersøkelsen ha en lav grad

av overførbarhet. Til tross for dette kan resultatene i studien brukes av andre selskaper som utvikler lignende prosjekter over lang tid og som er forbundet med relativt mange risikofaktorer. Undersøkelsen har gitt en dypere forståelse for egen tilvirkning av anleggsmidler og de generelle resultatene kan dermed sannsynligvis benyttes ved tilvirkning av andre anleggsmidler enn småkraftverk. Det kan også være interessant for selskaper i småkraftbransjen å se hvordan deres regnskapsmessige behandling av småkraftprosjekter er i forhold til de andre selskapene i bransjen.

3.5.4 Overensstemmelse

“Begrepet overensstemmelse betyr at funnene er et resultat av forskningen og ikke et resultat av forskerens subjektive holdninger. For å oppnå overensstemmelse mellom virkelighet og resultatene må forskeren avdekke og beskrive alle beslutninger i hele forskningsprosessen, slik at leseren kan følge og vurdere alle beslutninger som er tatt underveis.” (Johannessen et al., 2004, s. 230).

Vi har prøvd å gi en grundig gjennomgang og begrunnelse for de beslutningene vi har tatt underveis i denne studien, både med hensyn på teori og metodevalg. Det har vært et mål for oss å være kritisk til egne valg, og begrunne valgene våre på en ordentlig måte. Slik vil det være mulig for andre å følge opp hva som har blitt gjort og hvorfor. Det kan være vanskelig å forholde seg objektivt når det kommer til forskning av dette slaget, og vi hadde visse forestillinger om hvordan regnskapspraksisen kunne se ut før vi foretok undersøkelsen. Oppgaver kan bli farget av egne verdisyn og holdninger, men vi har bevisst prøvd å holde oss så nøytrale som mulig for å forbedre bekræftbarheten og kvaliteten på oppgaven.

Bruk av en spørreundersøkelse på e-post betyr at vi ikke vil ha noen påvirkning på respondentene i form av intervjuereffekt. Denne avstanden til respondentene minsker slike typer feilkilder, og det vil muligens være lettere for andre forskere å få samme svar enn om det ble utført dybdeintervjuer.

Vi har benyttet sekundærdata fra 2012 og primærdata fra 2014. Selskapene kan ha endret regnskapspraksis siden avleggelsen av årsregnskapet i 2012, noe som kan føre til uoverensstemmelse mellom primær- og sekundærdata. Vi har i spørreundersøkelsen tatt utgangspunkt i utviklingsprosessen, jf. avsnitt 2.6.1. Det kan hende at noen av selskapene i

utvalget har en egen framgangsmåte ved utvikling av småkraftprosjekter som skiller seg fra prosessen vi har lagt til grunn. Dette kan ha ført til uoverensstemmelse i resultatene.

3.6 Utvalg

Vi ønsket å få fram mest mulig informasjon fra selskaper som utvikler småkraftverk. Det var derfor ønskelig å undersøke så mange selskaper som mulig. Utvalget kan spille en stor rolle for hvilke konklusjoner en kan trekke og hvor stor tillit en kan ha til konklusjonene (Johannessen et al., 2004). Knapphet på tid og øvrige ressurser begrenset imidlertid muligheten for hvor mange selskaper som kunne undersøkes. Vi måtte derfor begrense antall respondenter og foreta et utvalg. Vi har foretatt et strategisk utvalg, som av Johannessen et al. (2004) defineres på følgende måte:

“Strategisk utvelging vil si at forskeren har bestemt seg for hvilken målgruppe forskningen skal rette seg mot for å samle inn nødvendige data. Det neste steget er å velge ut personer fra målgruppen som skal delta i undersøkelsen.” (s. 109).

Vår målgruppe er selskaper som utvikler og prosjekterer småkraftverk. For å finne selskaper til utvalget søkte vi på NVE sin oversikt over selskaper som har søkt om konsesjon for utbygging av småkraftverk for 2012. Vi utelukket enkeltpersoner og foreninger, siden vi var interessert i aksjeselskaper. Etter å ha gått igjennom listene for godkjent konsesjon og søkt konsesjon fant vi 33 mulige selskaper. Det viste seg at flere av selskapene var i konsernforhold. Etter videre sortering endte vi opp med 16 selskaper hvor kjernevirksomheten er produksjon av elektrisitet fra vannkraft (NACE 35.111). Av disse var det ti selskaper som sa seg villig til å svare på undersøkelsen. Selskapene i utvalget består av både små og øvrige foretak. Selskapene er lokalisert over hele landet og derfor var det hensiktsmessig å sende spørreskjema per e-post. Anonymisert oversikt over selskapene i utvalget følger i tabell 2.

Tabell 2 Utvalg

Selskap	Kontaktperson	Benytter regnskapsregler for små eller øvrige foretak
1	CFO	Små
2	Controller	Øvrig
3	Økonomi- og administrasjonsleder	Små
4	Økonomisjef	Små
5	Økonomisjef	Øvrig
6	Økonomisjef	Øvrig
7	Controller	Øvrig
8	Økonomi- og finansdirektør	Små
9	Økonomisjef	Øvrig
10	Økonomisjef	Små

3.7 Begrensninger

Studien er basert på årsregnskaper og spørreskjema på e-post med selskaper som prosjekterer og utvikler småkraftverk. Årsrapporter som er benyttet er fra 2012, og svarene fra primærundersøkelsen er gitt på bakgrunn av holdninger, oppfatninger og praksis fra 2014. Det hadde vært ønskelig å benytte årsrapporter fra 2013, men disse var ikke tilgjengelige når undersøkelsen ble gjort. Resultatene kunne blitt forskjellig dersom årsrapporter fra 2013 hadde blitt benyttet. Primærundersøkelsen ble gjennomført ved en spørreundersøkelse på e-post. På grunn av at respondentene virket å ha dårlig tid, anså vi muligheten for å få et større utvalg som bedre dersom vi benyttet et spørreskjema. En kan ikke utelukke at resultatene kunne blitt annerledes dersom vi hadde benyttet en annen datainnsamlingsmetode, men vi konkluderte med at spørreskjema var metoden som var best egnet til vår oppgave.

3.8 Etikk

Johannessen et al. (2004) påpeker at *“Forskning må underordne seg etiske prinsipper og juridiske retningslinjer.”* (s. 91). Ifølge Jacobsen (2005) er det i Norge knyttet tre grunnleggende krav til forholdet mellom forsker og forskningsobjektet: informert samtykke, krav på privatliv og krav på å bli korrekt gjengitt.

Informert samtykke består av fire hovedkomponenter. Den første komponenten er kompetanse. Den som undersøkes må selv være i stand til å forstå og bestemme om han/hun vil delta i undersøkelsen (Jacobsen, 2005). Vi kontaktet hvert selskap og fikk snakket med hver respondent før spørreskjema ble sendt på e-post. Slik sørget vi for at respondentene vi

kom i kontakt med hadde bakgrunn innenfor økonomi eller regnskap og var i stand til å forstå hva undersøkelsen handlet om. Frivillighet er den andre hovedkomponenten i kravet om informert samtykke. Får respondenten muligheten til å velge fritt om de ønsker å delta? (Jacobsen, 2005). Respondentene hadde anledning til å si at de ikke ønsket å delta i undersøkelsen uten at det ville få noen konsekvenser for dem. De aller fleste vi tok kontakt med var midlertidig meget positiv til å delta. Respondentene må også ha full informasjon samt forståelse av denne informasjonen (Jacobsen, 2005). For å forsikre oss at respondentene fikk den informasjonen som de trengte og hadde forstått informasjonen, snakket vi med dem over telefonen og sendte et “cover letter” sammen med spørreundersøkelsen. Respondentene hadde mulighet til å kontakte oss dersom det var noe de lurte på, og vi kunne kontakte dem dersom det var noe i besvarelsen som vi lurte på.

Jacobsen (2005) trekker fram tre sentrale elementer undersøkeren bør reflektere over vedrørende krav til privatliv. De to første elementene handler om hvor følsom og privat informasjonen som samles inn er. Dette gjør seg ikke gjeldende i vår studie ettersom vi spør om regnskapspraksisen til selskapene, ikke personopplysninger, jf. Lov om behandling av personopplysninger § 2 pkt. 8.

Sjansen for brudd på kravet til privatliv er størst når det er mulig for utenforstående å indentifisere enkeltpersoner (selskaper) i undersøkelsen, og er større i kvalitative undersøkelser enn i utvalgsundersøkelser (Jacobsen, 2005). En måte å møte disse utfordringene på er å anonymisere data når de presenteres. Anonymitet kan i mange tilfeller være umulig å garantere, slik at undersøkeren må ofte stille krav om konfidensialitet. Det vil si at det praktisk er mulig å indentifisere personer, men at undersøkeren garanterer at personopplysninger ikke blir spredt, og at undersøkeren iverksetter tiltak for å hindre at andre kan indentifisere enkeltpersoner (selskaper). Hverken respondentene eller selskapene som er med i undersøkelsen er gjengitt med navn.

Kravet om at informasjonen som blir samlet inn blir gjengitt på en korrekt måte er det tredje grunnleggende kravet ifølge Jacobsen (2005). I spørreundersøkelsen benyttes noen åpne spørsmål og noen spørsmål med faste svaralternativer. Spørsmålene med faste svaralternativ blir gjengitt slik respondentene har krysset av, og de åpne spørsmålene blir gjengitt i fulle sitater i kapittel 4.

4 Empiri

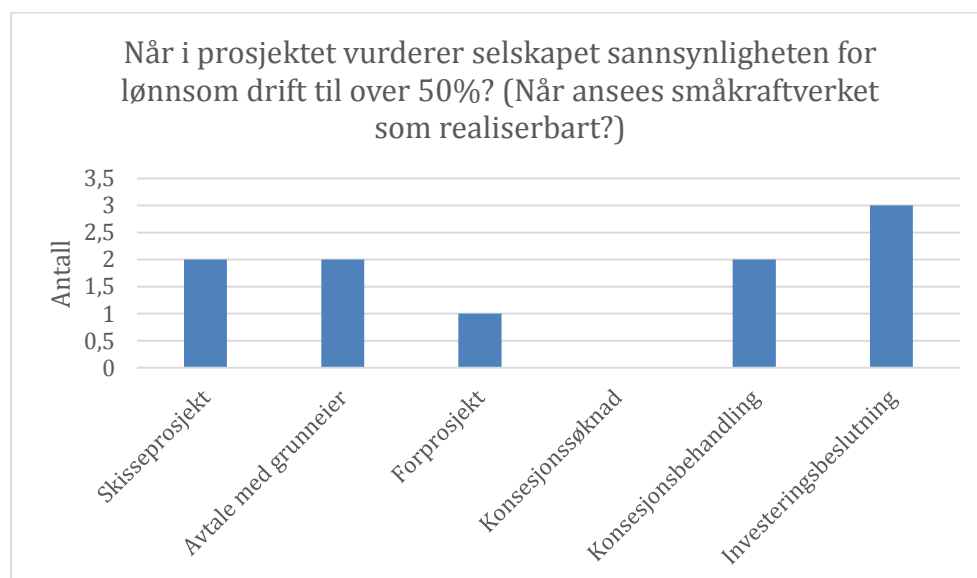
Dette kapittelet har som formål å presentere resultatene fra spørreundersøkelsen (primærdata) og dokumentanalysen (sekundærdata). De to første spørsmålene i spørreundersøkelsen var generelle spørsmål til respondentene, og vil ikke bli diskutert.

4.1 Forskningsspørsmål 1

Forskningsspørsmål 1 ble formulert på følgende måte: *Hvordan praktiseres balanseføring av egentilvirkede småkraftverk og hvilke vurderinger ligger til grunn for den regnskapsmessige behandlingen?* Dette forskningsspørsmålet har som formål å undersøke hvordan selskapene vurderer valg av balanseføringstidspunkt, klassifisering og vurderingene som blir gjort i forbindelse med tilvirkning av småkraftverk. Spørsmål 4 til 8, samt 10 og 11 i spørreskjemaet (vedlegg 1) belyser forskningsspørsmål 1.

4.1.1 Balanseføring

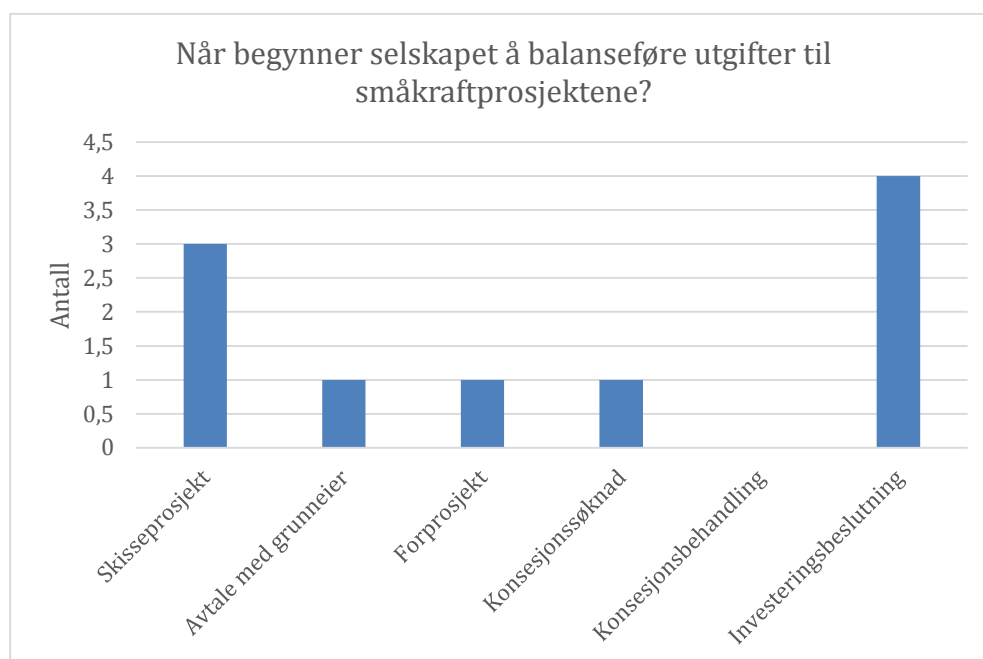
I spørsmål 4 spurte vi om når i utviklingsprosessen, jf. avsnitt 2.6.1, respondentene tror det er sannsynlig (over 50%) at småkraftprosjekter vil resultere i lønnsom drift. Det vil si når selskapet anser småkraftprosjektet som realiserbart. Bakgrunnen for dette spørsmålet er balanseføringskravet om sannsynlig framtidig økonomisk fordel.

Figur 10 Sannsynlighet for lønnsom drift (Primærdata)

Resultatene fra spørsmålet var spredte. To av selskapene vurderer småkraftprosjektet som realiserbart i skisseprosjektfasen og to selskap ved avtale med grunneier. Et selskap svarte forprosjektfasen og to selskaper ved konsesjonsbehandling (avslått/godkjent konsesjonssøknad). De resterende tre selskapene vurderer småkraftprosjektet som realiserbart ved investeringsbeslutning.

I spørsmål 6 spurte vi, med utgangspunkt i utviklingsprosessen, respondentene om når selskapet begynner å balanseføre utgifter til småkraftprosjektene. Dette er et sentralt spørsmål i oppgavens første forskningsspørsmål, og vil danne hovedgrunnlag for videre diskusjon i neste kapittel. Bakgrunnen for dette spørsmålet er EYs selskapsrapport, hvor det stilles spørsmål om Fjellkraft AS har benyttet en for optimistisk balanseføringspraksis (Ernst & Young, 2013a). Resultatene er gjengitt i figur 11.

Figur 11 Tidspunkt for balanseføring (Primærdata)

I likhet med foregående spørsmål var svarene spredte. Fire selskaper begynner å balanseføre utgifter til småkraftprosjekter ved investeringsbeslutning. Tre selskaper balansefører fra og med skisseprosjektet og de resterende tre selskapene fordeler seg på henholdsvis avtale med grunneier, forprosjekt og konsesjonssøknad.

For å få vite mer om balanseføringen av småkraftprosjekter spurte vi i spørsmål 10 om selskapene balansefører småkraftprosjektene til variabel eller full tilvirkningskost. Små foretak har anledning til å benytte variabel tilvirkningskost, jf. rskl. § 5-4 2.ledd. Resultatene er oppsummert i tabell 3.

Tabell 3 Full eller variabel tilvirkningskost (Primærdata)

Selskap	Variabel tilvirkningskost	Full tilvirkningskost
1 (Små)		X
2 (Øvrige)		X
3 (Små)	X	
4 (Små)	X	
5 (Øvrige)		X
6 (Øvrige)	X	
7 (Øvrige)	X	
8 (Små)		X
9 (Øvrige)		X
10 (Små)	X	
Sum	5	5

Tabellen viser at halvparten av selskapene bruker variabel tilvirkningskost og resten bruker full tilvirkningskost når de beregner anskaffelseskost. To av de fem øvrige foretakene har benyttet seg av variabel tilvirkningskost, og de tre andre har brukt full tilvirkningskost. Blant de små foretakene har to brukt full tilvirkningskost og tre brukt variabel tilvirkningskost.

4.1.2 Beslutningsgrunnlag

I spørsmål 7 spurte vi om hvilket beslutningsgrunnlag selskapene benytter seg av ved valg av balanseføringstidspunkt. Det vil si, når mener selskapene at de har nok bakgrunnsinformasjon til å vite at det er forsvarlig å føre opp kostnadene som en eiendel. Tabell 4 viser en oversikt over svarene på dette spørsmålet.

Tabell 4 Beslutningsgrunnlag for balanseføring (Primærdata)

Beslutningsgrunnlag	Selskap									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Lønnsomhetsanalyse (analyser viser at prosjektet vil gå med overskudd)				X					X	
Teknisk gjennomførbart				X						
Økonomisk gjennomførbart				X						X
Selskapet har erfaring fra tilsvarende tidligere prosjekter				X						
Selskapet har en standardisert prosess for balanseføring av prosjektutgifter		X		X	X	X	X	X		
Selskapet har fått tildelt konsesjon	X		X	X						

Selskap 4 opplyste i kommentarfeltet på spørreskjemaet at *“Styret meddeler at prosjektet ønskes gjennomført gjennom investeringsbeslutning som backes av et titalls vurderinger (store og små)”*. Dette selskapet legger til grunn alle de kriteriene i tabell 4 ved valg av balanseføringstidspunkt. Selskap 2 legger til at *“beslutningsgrunnlaget er investeringsbeslutningen”*.

Det framkommer av tabell 4 at fem selskaper har en standardisert prosess for balanseføring av prosjektutgifter. To selskaper bruker godkjent konsesjonssøknad som grunnlag ved valg av balanseføringstidspunkt. Selskap 9 og 10 bruker henholdsvis lønnsomhetsanalyse og at prosjektet er økonomisk gjennomførbart som beslutningsgrunnlag.

4.1.3 Klassifisering

Ifølge Huneide et al. (2013) oppstår det i praksis en rekke spørsmål i forbindelse med klassifisering av varige driftsmidler. Klassifisering var derfor et aspekt vi anså som relevant for vår oppgave. Vi spurte respondentene om hvordan selskapet klassifiserer småkraftverk før de er ferdigstilte.

Tabell 5 Klassifisering (Primærdata)

Klassifisering	Selskap									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Anlegg under utførelse		X	X	X	X	X	X		X	X
Aktiverte prosjektkostnader	X						X	X	X	

Seks av selskapene i utvalget klassifiserer småkraftverket som anlegg under utførelse. Selskap 1 og 8 opplyser at de klassifiserer småkraftverket under aktiverte prosjektkostnader. To selskaper klassifiserer småkraftverket som anlegg under utførelse og aktiverte prosjektkostnader.

4.1.4 Utgifter til konsesjonssøknad

Spørsmål 11 omhandler hvordan selskapene behandler utgiftene forbundet med konsesjon og konsesjonssøknad, og hvordan de eventuelt klassifiserer disse utgiftene i balansen. Små foretak kan, jf. NRS 8 *Små foretak* pkt 4.3.1.1.1, behandle utvikling av egne rettigheter på lik linje med FoU, jf. rskl. § 5-6. De kan med andre ord velge om de vil kostnadsføre eller balanseføre utgifter som går til utvikling av egne rettigheter. Øvrige foretak må i utgangspunktet følge hovedregelen i rskl. § 5-4. Det er derfor interessant å undersøke hvordan selskapene behandler sine konsesjonsutgifter.

Tabell 6 Utgifter til konsesjonssøknad (Primærdata)

Selskap	Kostnadsført	Balanseført	Kommentar om klassifisering av disse utgiftene
1 (Små)	X		
2 (Øvrige)	X		
3 (Små)	X		
4 (Små)	X		
5 (Øvrige)	X		
6 (Øvrige)		X	Anlegg under utførelse
7 (Øvrige)		X	Kortsiktig fordring*
8 (Små)		X	Aktiverte prosjektkostnader
9 (Øvrige)		X	Aktiverte prosjektkostnader
10 (Små)		X	Tas med i anlegg under utførelse
Sum	5	5	

* hvis prosjektet ikke selges videre blir det plassert under anlegg under utførelse når utbyggingen starter.

Halvparten av selskapene har valgt å balanseføre utgiftene tilknyttet konsesjonssøknaden. Selskap 8 og 9 klassifiserer disse utgiftene som aktiverte prosjektkostnader i regnskapet, og selskap 6 og 10 aktiverer kostnadene sammen med driftsmiddelet i anlegg under utførelse. Selskap 7 klassifiserer utgiftene som en kortsiktig fordring, og dersom prosjektet ikke selges videre, plasseres utgiftene i anlegg under utførelse når utbyggingen starter.

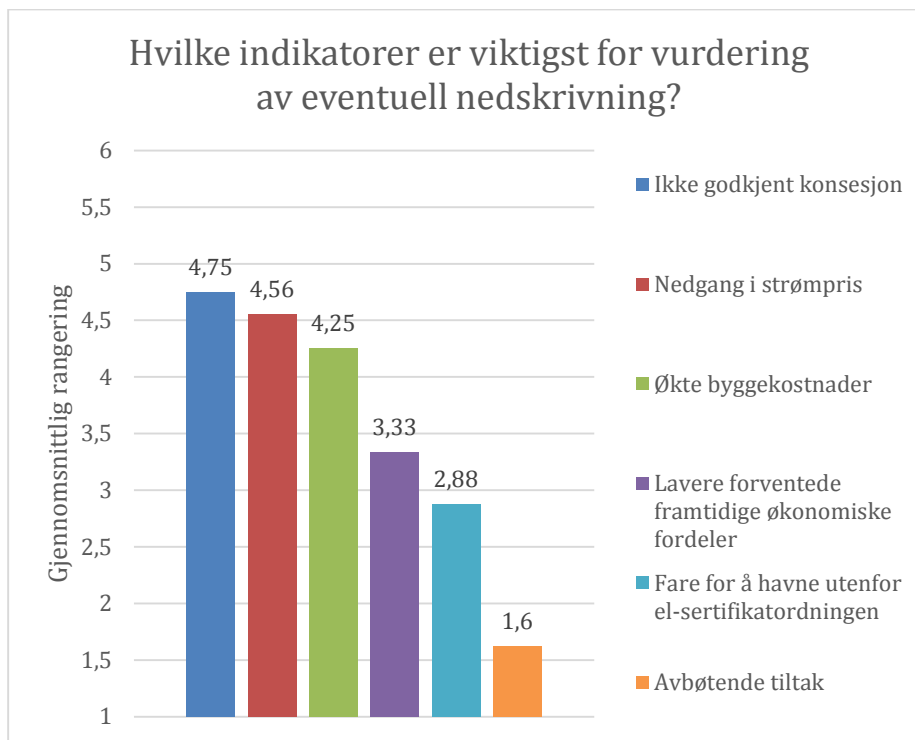
4.2 Forskningsspørsmål 2

Forskingsspørsmål 2 ble formulert på følgende måte: *Har selskapene vurdert nedskrivninger av småkraftprosjektene i 2012/2013 og hvordan er nedskrivningsbeløpet eventuelt beregnet?*

Dette forskningsspørsmålet har som formål å undersøke hvordan selskapene vurderer nedskrivning i forbindelse med tilvirkning av småkraftverk. Tilvirkning av småkraftverk er en langvarig prosess, fra idé til drift er tidshorisonten gjerne på 6-8 år. I denne perioden er det ofte stor usikkerhet med tanke på blant annet fremtidig strømpris, godkjenning av konsesjon og byggekostnader. Spørsmålene 12 til 16 i spørreskjemaet (vedlegg 1) belyser forskningsspørsmål 2.

4.2.1 Nedskrivningstest

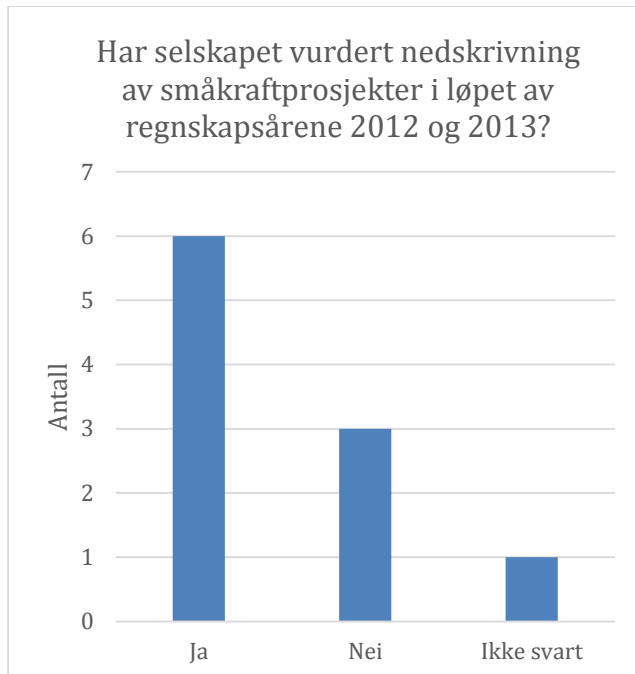
I spørsmål 13 ble selskapene bedt om å rangere ulike indikatorer for vurdering av eventuell nedskrivning fra mest til minst viktig. Rådataene (rangeringene) fra spørsmål 13 og 3 er snudd om i figur 12 og 16 for å bedre fremstillingen av resultatene. Respondentene ble bedt om å rangere indikatorene fra 1 til 6.

Figur 12 Indikatorer for nedskrivning (Primærdata)

Figur 12 viser gjennomsnittsverdier for indikatorene, hvor et høyt gjennomsnitt indikerer en høy viktighetsgrad. Selskapene rangerer “ikke godkjent konsesjon” som den viktigste indikatoren for nedskrivning. Deretter følger henholdsvis nedgang i strømpris og økte byggekostnader. Selskapene vurderer lavere forventede økonomiske fordeler, fare for å havne utenfor elsertifikatorordningen og avbøtende tiltak som mindre viktige indikatorer for nedskrivning. *“Med avbøtende tiltak menes spesielle justeringer i prosjektdesignen eller spesielle tiltak for å redusere negative konsekvenser for ett eller flere fagtema.”* (SWECO Norge et al., 2010, s. 112). Ingen av selskapene har nevnt andre indikatorer som de anser som viktig for nedskrivning. Selskap 8 har ikke gjort noen rangering.

I spørsmål 12 spurte vi respondentene om selskapene har utført nedskrivningstest i regnskapsårene 2012 og 2013. Varierende strømpris og høyere avslagsprosent hos NVE var grunnen til at vi undersøkte om selskapene har vurdert nedskrivning de siste to årene.

Figur 13 Vurdering av nedskrivning (Primærdata)

Seks selskaper har, jf. figur 13, utført nedskrivningstest på småkraftprosjektene i 2012 og 2013. Selskap 4 presiserer at *“Vi utfører nedskrivningstest og oversender til revisor i forbindelse med årsoppgjør. Og forventet markedsverdi (justeres årlig for strømpris og andre viktige faktorer) har ikke vært lavere enn restverdien”*. Selskap 6 oppgir at de har nedskrevet begge årene. Selskap 7 presiserer at *“prosjekter som ikke får konsesjon kostnadsføres”*. Tre av selskapene har ikke utført nedskrivningstest og et selskap har unnlatt å svare på dette spørsmålet.

4.2.2 Vurderingsenhet

Ifølge NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler* pkt. 4.1 skal nedskrivningsplikten vurderes for hver vurderingsenhet, det vil si det laveste nivået hvor det er mulig å identifisere inngående kontantstrømmer som er uavhengig av andre inngående kontantstrømmer. Derfor spurte vi, i spørsmål 14, om hva selskapene benyttet som vurderingsenhet.

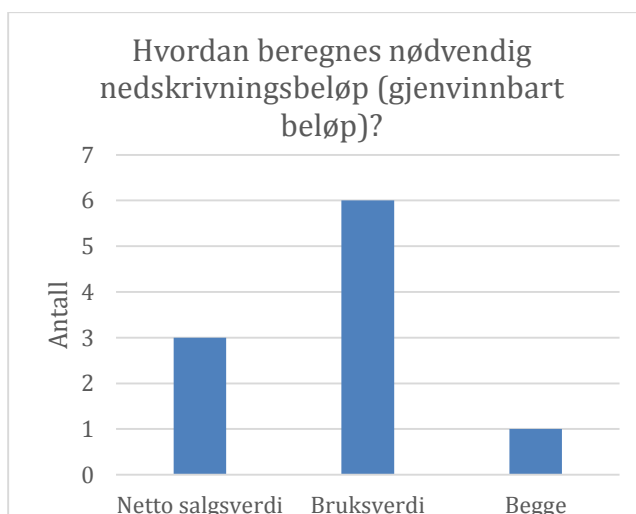

Figur 14 Vurderingsenhet (Primærdata)

Åtte selskaper i utvalget vurderte nedskrivningsplikten for hvert enkelt småkraftverk, mens to av selskapene opplyste at de ikke gjorde det, jf. figur 14. Ett av selskapene som ikke vurderte hvert enkelt småkraftverk, svarte også at de ikke hadde utført noen nedskrivningstest i 2012 eller 2013.

4.2.3 Beregning av gjenvinnbart beløp

I spørsmål 15 spurte vi selskapene om hvordan de beregner gjenvinnbart beløp. NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler* pkt. 5.1 skal både netto salgsverdi og bruksverdi beregnes.

Figur 15 Gjenvinnbart beløp (Primærdata)

Tre av selskapene opplyste at de beregnet gjenvinnbart beløp på bakgrunn av netto salgsverdi, jf. figur 15. Seks av selskapene brukte bruksverdi for beregning av gjenvinnbart beløp. Ett selskap svarte at de beregnet både netto salgsverdi og bruksverdi ved beregning av gjenvinnbart beløp.

Det var kun tre selskaper som svarte på spørsmål 16 om hvilken diskonteringsrente som brukes ved beregning av gjenvinnbart beløp. Selskapene som svarte la en diskonteringsrente på 6,5 - 7 prosent til grunn ved beregning av nedskrivningsbeløp.

4.3 Forskningsspørsmål 3

Forskingsspørsmål 3 ble formulert på følgende måte: *Gis det tilstrekkelig informasjon i noter og årsberetning i henhold til gjeldende lovgivning og god regnskapsskikk?* Dette forskningsspørsmålet har som formål å undersøke hvordan de ulike selskapene gir opplysninger om småkraftverk i noter og årsberetning. Vi tar hensyn til at det er forskjellige lovkrav til henholdsvis øvrige og små foretak. Alle årsrapportene er avlagt under forutsetningen om fortsatt drift. Vi har valgt å se bort fra selskap 1 ettersom selskapet organiserer småkraftverkene i egne datterselskaper og ikke utarbeider konsernregnskap. Selskap 7 organiserer også småkraftverkene i egne datterselskaper, men utarbeider konsernregnskap som vi bruker i analysen.

4.3.1 Noteopplysninger om regnskapsprinsipper og andre relevante noter

Ifølge rskl. §§ 7-2 og 7-35 skal regnskapspliktige gi opplysninger om regnskapsprinsippene som er brukt i årsregnskapet. Vi fokuserer på regnskapsprinsipper som er relevant for tilvirkning av småkraft. Dette er opplysninger som er relatert til aktivering av utgifter, klassifisering og nedskrivning. Informasjon som er gitt i andre noter enn i prinsippnoten og som gir et mer rettviseende bilde av selskapets eiendeler knyttet til småkraft, er også tatt med.

I hovedtrekk opplyser samtlige selskaper, i prinsippnoten, at eiendeler bestemt til varig eie eller bruk er klassifisert som anleggsmidler og at anleggsmidler vurderes til anskaffelseskost. Anleggsmidlene avskrives over økonomisk levetid og nedskrives til virkelig verdi ved verdifall som ikke forventes å være av forbigående art. I tabell 7 og 8 har vi oppsummert de opplysningene som er gitt i tillegg til den generelle beskrivelsen ovenfor.

**Tabell 7 Regnskapsprinsipper og andre relevante noteopplysninger - Øvrige foretak
(Sekundærdata)**

Selskap	
2	Selskapet opplyser i prinsippnoten at “ <i>kostnader knyttet til forprosjekter aktiveres og avskrives med anlegget. Dersom forprosjektet ikke videreføres, kostnadsføres påløpte kostnader.</i> ” Selskapet bekreftet via spørreundersøkelse og etterfølgende e-post at dette ikke gjelder utvikling av småkraftprosjekter, men at det muligens gjelder prosjekter vedrørende distribusjonsnett/regionalnett.
5	Selskapet opplyser at byggelånsrenter kostnadsføres. Videre opplyser selskapet at egne arbeid blir vurdert til tilvirkningskost, aktivert og ført som kostnadsreduksjon i resultatregnskap. Selskapet opplyser i note om lønn hvor mye egne aktiverte lønnskostnader er.
6	Det opplyses i prinsippnoten at aktiverte egne investeringsarbeider vurderes til tilvirkningskost. Renter i anleggsperioden aktiveres. Tap på investeringsprosjekter som ikke får konsesjon blir kostnadsført i resultatregnskapet. Selskapet har en egen note om konsesjoner. Her opplyses det om hvor mange kraftverk som er under bygging, fått godkjent konsesjon og antall konsesjonssøknader som er sendt til NVE.
7	I prinsippnoten opplyser selskapet at renter på egentilvirkede anleggsmidler aktiveres. Selskapet skriver i egen note at hovedregelen for småkraftvirksomheten er at de enkelte kraftverk i småkraftvirksomheten eies av egne datterselskaper.
9	Det opplyses i noten om lønnskostnad om årets aktiverte egne arbeidere. I noten om andre fordringer er det ført forundersøkelser mv. for nye kraftverk med fradrag for forventet tap. Det er også opplyst i egen note at prissvingninger i kraftmarkedet og variasjon i produksjon vil kunne gi en betydelig inntektssvikt.

Som nevnt i avsnitt 2.5.2 må små foretak opplyse om valg av regnskapsprinsipper. Dette innebærer valg av balanseføring eller kostnadsføring av utgifter til egne rettigheter, byggelånsrenter, samt valg av full eller variabel tilvirkningskost.

Tabell 8 Regnskapsprinsipper og andre relevante noteopplysninger - Små foretak (Sekundærdata)

Selskap	
3	Selskapet skriver i prinsippnoten at de spesielle reglene for små foretak er benyttet der det er anledning til det.
4	Selskapet opplyser om at anlegg under utførelse er regnskapsført til anskaffelseskost. Under noten om immaterielle eiendeler opplyser selskapet at de immaterielle eiendelene er relatert til småkraftprosjekter. Det er ikke videre opplyst om hvilke kostnader dette er.
8	Selskapet opplyser at utgifter til egen utvikling av immaterielle eiendeler kostnadsføres fortløpende. Selskapet har klassifisert utgiftene til småkraftprosjekter som langsiktige fordringer. Notene om langsiktige fordringer og gjeld opplyser at denne posten inneholder utgifter til kartlegging, kostnader til konsesjonssøknad og utbygging av kraftverk. Denne noten gir en oversikt over sum aktiverte prosjektkostnader, årets tilgang (årets aktivering) og årets nedskrivning av denne posten. Fakturering til prosjektutviklingsselskaper skjer når konsesjon er innvilget og utbyggingen er startet.
10	Egne investeringsarbeider aktiveres med timesats tillagt driftstillegg. Selskapet opplyser om at beholdningsendring egentilvirkede anleggsmidler gjelder aktivering av eget arbeid på egne anlegg.

4.3.2 Noteopplysninger om varige driftsmidler

I en egen note om varige driftsmidler har samtlige av de øvrige selskapene en oversikt over de forskjellige driftsmiddelgruppene, jf. rskl. §§ 7-12 og 7-13. Fire av fem selskaper har skilt ut posten anlegg under utførelse. I tabell 9 følger en oversikt over ytterligere spesifikasjon av de opplysningene som er gitt i noten om varige driftsmidler.

Tabell 9 Varige driftsmidler - Øvrige foretak (Sekundærdata)

Selskapet har i note om varig driftsmidler gitt opplysning om:	Selskap				
	2	5	6	7	9
Anskaffelseskost per 1.1	X	X	X	X	X
Tilgang/Avgang	X	X	X	X	X
Tilgang egentilvirkede driftsmidler		X			X
Anskaffelseskostnad 31.12	X	X	X	X	X
Balanseførte finansieringsutgifter knyttet til egentilvirkede anleggsmidler			X	X	
Samlede avskrivninger, nedskrivninger og reverseringer av nedskrivninger	X*	X*	X	X*	X
Årets avskrivninger	X	X	X	X	X
Årets nedskrivninger og reverseringer			X	X	
Avskrivningsplan	X	X	X	X	X
Økonomisk levetid		X	X	X	

* Selskapet har kun oppgitt akkumulerte avskrivninger (ikke samlede nedskrivninger og reverseringer)

Tre av de små selskapene har egen note om varige driftsmidler. Selskap 8 har klassifisert småkraftprosjektene under langsiktige fordringer, jf. tabell 10, og noten om varige driftsmidler er derfor ikke aktuell for dette selskapet.

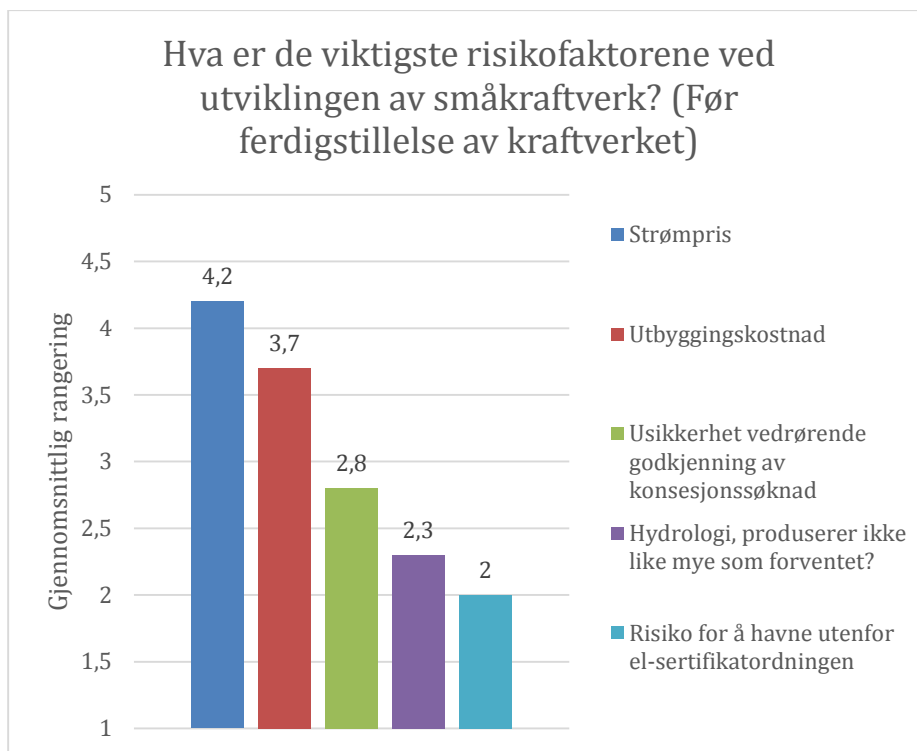
Tabell 10 Varige driftsmidler - Små foretak (Sekundærdata)

Selskapet har i note om varig driftsmidler gitt opplysning om:	Selskap		
	3	4	10
Anskaffelseskost per 1.1	X	X	X
Tilgang/Avgang	X	X	X
Anskaffelseskostnad 31.12	X	X	X
Balanseførte finansieringsutgifter knyttet til egentilvirkede anleggsmidler	X		
Samlede avskrivninger, nedskrivninger og reverseringer av nedskrivninger	X	X*	X*
Årets avskrivninger	X	X	X
Årets nedskrivninger og reverseringer			
Avskrivningsplan	X		X
Økonomisk levetid		X	

* Selskapet har kun oppgitt akkumulerte avskrivninger (ikke samlede nedskrivninger og reverseringer)

4.3.3 Årsberetning

I spørsmål 3 rangerte respondentene risikofaktorene strømpris, utbyggingskostnad og usikkerhet vedrørende godkjenning av konsesjonssøknad som de viktigste ved utvikling av småkraftverk. Figur 16 viser gjennomsnittlige verdier for risikofaktorene hvor et høyt gjennomsnitt viser at risikofaktoren er viktig. Dette er vesentlige opplysninger som vi mener bør omtales i årsberetningen, jf. avsnitt 2.5.3. Videre er informasjon om småkraftverk som er i drift, under bygging og i prosjektfasen relevante opplysninger og bør omtales i årsberetningen.

Figur 16 Risikofaktorer ved utvikling av småkraftverk (Primærdata)

Tabell 11 og 12 viser resultatene fra analysen av årsberetningene til selskapene i utvalget. Relevante opplysninger om risikofaktorer og informasjon angående småkraftverk/småkraftprosjekter er oppsummert i tabell 11 og 12.

Tabell 11 Oppsummering årsberetning - Øvrige foretak (Sekundærdata)

Selskap	
2	<p>Styret opplyser i årsberetningen hvor mange småkraftverk som er:</p> <ul style="list-style-type: none"> - i drift - konsesjonssøkt - under bygging <p>De opplyser også om småkraftprosjekter som er blitt utsatt i påvente av bedre nettilknytning.</p> <p>Styret skriver om en lavere strømpris enn i 2011.</p> <p>Når det gjelder framtidsutsikter opplyser styret i årsberetningen at kraftbransjen er i kontinuerlig utvikling med økt konkurranse, store strukturendringer og endringer i rammevilkårene fra myndighetene.</p>

5	<p>Styret opplyser hvor mange småkraftverk som er:</p> <ul style="list-style-type: none"> - satt i drift i året - forventes å settes i drift det neste året <p>I tillegg opplyser styret at de har flere prosjekter under konsesjonsbehandling. I årsberetningen opplyser styret om en lavere strømpris enn i fjor.</p>
6	<p>Styret opplyser i årsberetningen hvor mange småkraftverk som:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er i drift - Er under bygging (herunder hvor mange som forventes å settes i drift de neste årene) - Der det forventes byggestart i løpet av neste regnskapsår. <p>Styret opplyser også størrelsen på investeringsaktiviteten i regnskapsåret. Det er en betydelig volum-, pris- og valutarisiko knyttet til produksjon og salg av kraft, og styret skriver at reduksjonen i driftsinntektene skyldes en betydelig lavere strømpris enn i 2011. Styret uttrykker bekymring for at det tar lengere tid å få kraftverk i drift enn først antatt. Styret nevner lang konsesjonsbehandlingstid i NVE og at det tar lengere tid enn forutsatt å få etablert nødvendig nett-tilknytning som hovedgrunnene. Styret forventer at elsertifikatordningen vil bedre lønnsomheten for fremtidige kraftverksprosjekter og at selskapet vil få en økt byggeaktivitet som følge av ordningen.</p>
7	<p>Styret opplyser hvor mange kraftverk som er:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Satt i drift i året - Under bygging - Konsesjonssøkt, og nevner at de har flere søknader under utarbeidelse. <p>Lavere strømpris i 2012 har bidratt til vesentlig lavere driftsinntekter sammenlignet med fjoråret. Styret forventer en noe høyere strømpris i 2013. Prisutvikling er en usikkerhetsfaktor. Styret forventer høyere priser på elsertifikater i fremtiden.</p>
9	<p>Daglig leder kommenterer i årsberetningen at lave kraftpriser har ført til et redusert resultat i 2012. Styret forventer at innføringen av blant annet elsertifikatmarkedet sannsynligvis vil føre til en lav produksjonspris på strøm de kommende årene.</p>

Tabell 12 Oppsummering årsberetning - Små foretak (Sekundærdata)

Selskap	
3	<p>Styret opplyser om hvor mange kraftverk som:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er i drift - Har fått godkjent konsesjonssøknad <p>Og nevner at de har flere konsesjonssøknader til behandling. Styret opplyser også at strømprisen er redusert med 40% sammenlignet med året før.</p>
4	<p>Styret opplyser hvor mange kraftverk som:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er i drift i konsernet - Er under bygging <p>Styret skriver at de har flere prosjekter som er i konsesjonssøknadsfasen og i prosjekteringsfasen. (Antall prosjekter er ikke spesifisert)</p>
8	<p>Majoriteten av selskapets prosjektportefølje er i konsesjonsbehandlingsfasen, og kun de færreste av prosjektene er kommet i bygge- eller driftsfasen. På bakgrunn av dette forventer styret lav omsetning og negative regnskapsmessige resultater de påfølgende årene. I forbindelse med utvikling av vannkraftprosjekter opplyses det hvor mye selskapet har balanseført i løpet av året.</p> <p>Styret anser effektive konsesjonsprosesser som en av de kritiske suksessfaktorene for realisering av sine mål. Styret sier i den forbindelse at NVE har gitt seg selv frister i forhold til gjennomføring av konsesjonsprosessene. Elsertifikatordningen nevnes også som en viktig faktor for fremtiden, ved å gi bedre rammevilkår i forhold til å sikre lønnsomheten i prosjekter med mer marginal lønnsomhet. Styret nevner også nettilknytning som viktig.</p>
10	<p>Styret opplyser i årsberetningen hvor mange kraftverk som:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er under bygging - Har fått godkjent konsesjon - Er til konsesjonsbehandling hos NVE <p>Sentrale risikoer ved enkelte prosjekt som kan føre til utsettelse av bygging eller planendringer blir også belyst.</p> <p>Styret opplyser i årsberetningen at strømprisen har vært lavere i 2012 enn i 2011.</p>

<p>Elsertifikatordningen er ifølge styret nødvendig for at utbygging av resterende fallrettigheter skal være forsvarlig. En utbedring av nettkapasiteten vil være avgjørende for fremtiden.</p>
---

5 Diskusjon og konklusjon

I dette kapittelet diskuteres resultatene i oppgaven. Først blir hvert forskningsspørsmål drøftet og besvart. Deretter konkluderer vi ut fra studiens hovedproblemstilling. Til slutt reflekterer vi over forskningsprosessen og gir forslag til videre forskning.

5.1 Forskningsspørsmål 1

Forskningsspørsmål 1: *Hvordan praktiseres balanseføring av egentilvirkede småkraftverk og hvilke vurderinger ligger til grunn for den regnskapsmessige behandlingen?*

I denne delen vil vi diskutere resultatene og drøfte våre funn opp mot aktuelle regnskapsregler og god regnskapsskikk som er relevant for å besvare forskningsspørsmål 1. Tidspunkt for balanseføring, beslutningsgrunnlag, klassifisering og behandling av utgifter til konsesjon diskuteres. Avslutningsvis oppsummerer vi våre funn og konkluderer ut fra forskningsspørsmålet.

5.1.1 Balanseføring

Ifølge Huneide et al. (2013) må en eiendel oppfylle visse krav for at selskapet kan føre den opp i balansen. Eiendelen må være kontrollert av selskapet og forventes gi selskapet framtidige økonomiske fordeler, jf. avsnitt 2.3.1. Anskaffelseskostnaden må kunne måles pålitelig, jf. avsnitt 2.3.2. Ifølge Ernst & Young (2009) presiseres det at balanseføring av egne utgifter til egne driftsmidler forutsetter at driftsmiddelet vil tilføre økonomiske fordeler som overstiger anskaffelseskostnaden. Vi spurte selskapene om når i prosjektet selskapet vurderer sannsynligheten for lønnsom drift til å være over 50%. Svarene på spørsmålet er spredt, jf. figur 10. Halvparten av selskapene anså sannsynligheten for lønnsom drift til å være over 50% før de har fått svar på konsesjonssøknaden eller foretatt investeringsbeslutning. Tre selskaper anså sannsynligheten for lønnsom drift til å være over 50% ved investeringsbeslutning, men svarte senere at de balansefører utgiftene fra og med skisseprosjekt. Det kan dermed virke som om disse selskapene ikke i tilstrekkelig grad har vurdert småkraftprosjektene opp mot balanseføringskriteriene.

På spørsmålet om når selskapet begynner å balanseføre utgifter til småkraftprosjektene, jf. figur 11, var det spredte svar. Seks av selskapene begynner å balanseføre utgifter før de har fått svar på konsesjonssøknaden. De resterende fire selskapene balansefører fra investeringsbeslutningstidspunktet. Tre av selskapene aktiverer som tidligere nevnt alle kostnadene fra og med skisseprosjektet.

Et selskap må vurdere når småkraftverket blir en kontrollert ressurs for selskapet, og når det er forventet at det vil gi selskapet framtidige økonomiske fordeler. Godkjent eller avslått konsesjonssøknad må kunne anses som et kritisk punkt i utviklingsprosessen. Uten innvilget konsesjon vil ikke selskapet kunne bygge småkraftverket og det vil dermed ikke gi selskapet noen framtidige økonomiske fordeler. Kan småkraftprosjektet være en kontrollert ressurs for selskapet før de får godkjent konsesjonssøknaden? I årene fram til 2012 ble de aller fleste konsesjonssøknadene innvilget, men de to siste årene har avslag- og avslutningsprosenten vært på rundt 50 prosent. Tidligere hadde selskapene grunn til å være mer optimistiske og ha større tiltro til at de ville få godkjent konsesjonssøknadene. Slik situasjonen er i dag kan det argumenteres for at selskapene bør være mer kritisk til hvor realiserbare småkraftprosjektene er. Selskapene kan ikke anta at bortimot alle konsesjonssøknadene vil bli godkjent.

Ved utvikling av småkraftprosjekter kan rammevilkår, markedet og selskapets forutsetninger endre seg over tid, da det tar opp mot 8 år fra idé til drift. Fire av selskapene i utvalget begynner å aktivere utgifter fra og med investeringsbeslutning. Selskap 4 opplyser at "*Styret meddeler at prosjektet ønskes gjennomført gjennom investeringsbeslutning som backes av et titalls vurderinger (store og små)*". Ved investeringsbeslutning vil selskapet vite om de har fått godkjent konsesjon og ha grunnlag for bedre estimater om framtidig inntjening og forventede byggekostnader. I oppstartsfasen av prosjektet vil det være betydelig høyere usikkerhet vedrørende gjennomførbarheten til prosjektet enn ved investeringsbeslutning. Det kan settes spørsmålsteget ved om småkraftprosjektet oppfyller eiendelsdefinisjonen, jf. avsnitt 2.3.1, før selskapet har fått godkjent konsesjon. På hvilket tidspunkt kan selskapet sannsynliggjøre at småkraftverket vil resultere i framtidige økonomiske fordeler? Ved investeringsbeslutning vil usikkerheten rundt konsesjon og andre kritiske forhold være avklart. Selskapet vil også med større sikkerhet vite om småkraftverket vil kvalifisere for elsertifikater. Kvalifisering til elsertifikater kan være avgjørende for om småkraftprosjektet vil være lønnsomt eller ikke. Det virker som, ifølge Ernst & Young (2013a), at Fjellkraft AS

aktiverte alle kostnader som påløp etter avtale med grunneier. I ettertid viste det seg at mange av prosjektene ikke var gjennomførbare og Fjellkraft AS måtte nedskrive sin investeringsportefølje.

Ifølge Huneide et al. (2013) er det i noen tilfeller vanskelig å vite hva en kontrollert ressurs er. Konsekvensen av denne uklarheten er at eiendelsdefinisjonen ofte ikke blir avgjørende når det vurderes om en eiendel skal balanseføres. Ettersom regnskapsloven bygger på resultatorienterte regnskapsprinsipper, vil sammenstillingsprinsippet ofte være en avgjørende faktor for om eiendelen balanseføres (Huneide et al., 2013). Det kan være slik at selskapene legger sammenstillingsprinsippet til grunn når de vurderer om småkraftprosjektet skal balanseføres. Kostnadene sammenstilles da med tilhørende inntekt. Dersom balansen inneholder eiendeler det er knyttet stor usikkerhet (>50%) til når årsregnskapet avlegges, vil regnskapet ikke være i tråd med forsiktighetsprinsippet. Forsiktighetsprinsippet er til for å forhindre at et selskap bruker estimater som overvurderer den økonomiske utviklingen jf. avsnitt 2.2.2. Dersom selskapet ikke får godkjent konsesjonssøknad og må nedskrive småkraftprosjektet, vil regnskapet ha vist feil utvikling i de tidligere årene. Konsekvensen er at regnskapet ikke oppfyller kvalitetskravene til regnskapsrapporteringen, spesielt med hensyn på sammenlignbarheten til regnskapet.

To av selskapene opplyser i prinsippnoten at de aktiverer utgifter knyttet til oppstartsfasene til småkraftprosjektene, og hvis selskapet ikke får konsesjon kostnadsføres påløpte utgifter i resultatregnskapet. Det kan virke som selskapene ikke gjør de vurderingene som er nødvendig for å balanseføre en eiendel. Selskapene aktiverer utgiftene, for deretter å "se" om konsesjonen blir godkjent. Hvis de aktiverte utgiftene ikke tilfredsstiller kravene for balanseføring i utgangspunktet, burde de ikke blitt balanseført. En slik praksis er ikke i tråd med god regnskapsskikk.

Resultatene i undersøkelsen viser at det er spredning i småkraftbransjen med hensyn på valg av balanseføringstidspunkt, og at det dermed ikke er etablert noen bransjepraksis.

5.1.2 Beslutningsgrunnlag

Resultatene viser at fem av selskapene i utvalget har en standardisert prosess for balanseføring av småkraftprosjekter, jf. tabell 4. Tre selskaper begynner å balanseføre når de har fått godkjent konsesjonssøknad. Dette må anses å være i tråd med balanseføringskriteriene og forsiktighetsprinsippet. Selskap 4 oppga, som tidligere nevnt, at deres beslutningsgrunnlag for balanseføring er basert på et titalls vurderinger. Det virker som at selskap 4 gjør en velbegrunnet og nøye vurdering av hvert småkraftprosjekt, og balansefører når selskapet har vedtatt å gå videre med prosjektet.

Hvert småkraftverk vil være ulikt med tanke på tilsig, beliggenhet, tilgjengelighet, nettilknytning og utforming (design), og vil dermed ha ulik sannsynlighet for suksess. Det kan stilles spørsmålsteget ved om selskapene som har en standardisert prosess for balanseføring i tilstrekkelig grad vurderer hvert småkraftprosjekt individuelt. Dersom eiendeler med forskjellige forutsetninger for å lykkes behandles likt regnskapsmessig, kan det være vanskelig for regnskapsbrukerne å vurdere hvilke verdier som ligger i balansen. I Fjellkraft AS ble utgifter aktivert til tross for at noen av prosjektene hadde svært liten sjanse for å bli gjennomført.

5.1.3 Klassifisering

Korrekt klassifisering i balansen er viktig for kvaliteten på årsregnskapet. Klassifisering kan være komplisert i praksis og kan ha konsekvenser for blant annet avskrivninger, vurdering av anskaffelseskostnad og ved beregning av nøkkeltall. Vår undersøkelse har vist at selskapene i utvalget klassifiserer småkraftprosjektet før det er ferdigstilt som anlegg under utførelse eller aktiverte prosjektkostnader. Seks av selskapene klassifiserer småkraftprosjektet som anlegg under utførelse. To selskaper klassifiserer det som aktiverte prosjektkostnader og de resterende to selskapene klassifiserer det som både anlegg under utførelse og aktiverte prosjektkostnader.

Anlegg under utførelse er den vanligste måten å klassifisere småkraftprosjektene på, ettersom de fleste av selskapene har valgt å klassifisere det slik. Dette virker som en fornuftig måte å klassifisere småkraftprosjektene på. Et ferdigstilt småkraftverk er et driftsmiddel i balansen,

jf. tabell 1, og det vil være fornuftig å klassifisere prosjektutviklingskostnadene på samme måte. En slik praksis vil gi bedre koherens og øke sammenlignbarheten til regnskapene.

Selskap 1, 7, 8 og 9 opplyser at de balansefører utgifter tilknyttet småkraftprosjekter som aktiverte prosjektkostnader. Selskap 8 har aktiverte prosjektkostnader som en egen linje i balanseoppstillingen, og klassifisert det som et finansielt anleggsmiddel. Selskap 9 opplyser i noter at forundersøkelser for nye kraftverk er ført opp som langsiktige fordringer. Selskap 7 har ikke spesifisert aktiverte prosjektkostnader i balanseoppstillingen eller i noter. Etter vår oppfatning bør selskapene klassifisere småkraftprosjekter som varige driftsmidler, og ikke som finansielle anleggsmidler. Ulik klassifisering imellom selskapene svekker sammenlignbarheten til regnskapene. Det kan være vanskelig for regnskapsbrukere å forstå hvor verdiene ligger i balansen.

5.1.4 Utgifter til konsesjonssøknad

En konsesjon er i regnskapslovgivningen klassifisert som en immateriell eiendel, jf. NRS 19 *Immaterielle eiendeler*, rskl. § 6-2 AI pkt. 2 og balanseoppstillingen, jf. avsnitt 2.3.4. For å balanseføre en immateriell eiendel stilles det to kriterier, jf. NRS 19 *Immaterielle eiendeler*. Det må være sannsynlig at de fremtidige økonomiske fordelene knyttet til eiendelen vil tilflyte selskapet og anskaffelseskost må kunne måles pålitelig. Ved egentilvirkning av immaterielle eiendeler er det ofte vanskeligere å vurdere om definisjons- og eiendelskriteriene er oppfylt enn ved kjøp av immaterielle eiendeler, jf. avsnitt 2.3.5.

I spørreundersøkelsen svarte fem respondenter at selskapet balansefører utgifter vedrørende konsesjon, jf. tabell 6. Til tross for at konsesjon er en immateriell eiendel, har ingen av selskapene klassifisert konsesjonene som immaterielle eiendeler i regnskapet. Selskapet må vurdere sannsynligheten for økonomisk fordel basert på forutsetninger som representerer ledelsens beste estimat, jf. avsnitt 2.2.3. Det stilles strengere krav til å balanseføre en immateriell eiendel enn øvrige eiendeler, noe som kan være grunnen til at ingen av selskapene har klassifisert konsesjon som en immateriell eiendel. Selskapene har aktivert utgiftene, men ikke klassifisert utgiftene som immaterielle eiendeler. Ved å følge en slik praksis gir ikke regnskapet et helt rettviseende bilde av virksomheten. Ideelt sett burde konsesjoner klassifiseres som immateriell eiendel slik at balanseoppstillingen samsvarer med rskl. § 6-2.

5.1.5 Oppsummering og konklusjon forskningsspørsmål 1

Norsk regnskapslovgivning mangler en egen regnskapsstandard om varige driftsmidler, noe som åpner opp for bruk av skjønnsmessige vurderinger i regnskapsføringen. Dette kan føre til ulik regnskapsmessig behandling av varige driftsmidler. Når det gjelder valg av balanseføringstidspunkt for småkraftprosjekter viser resultatene i undersøkelsen ulik regnskapsmessig behandling. De fleste av selskapene benytter en standardisert prosess eller godkjent konsesjonssøknad som beslutningsgrunnlag for valg av balanseføringstidspunkt. Samtlige selskaper klassifiserer småkraftverkene som anlegg under utførelse og/eller aktiverte prosjektkostnader. Halvparten av selskapene i undersøkelsen har oppgitt at de balansefører egne utgifter til utvikling av konsesjoner sammen med driftsmidlet. Ingen av selskapene har klassifisert disse utgiftene som immaterielle eiendeler i balansen.

Resultatene i undersøkelsen viser at det ikke er etablert en klar bransjepraksis når det kommer til valg av balanseføringstidspunkt. Seks av selskapene i utvalget balansefører utgifter tilknyttet småkraftprosjekter før de har fått godkjent konsesjon. Innvilget konsesjon må kunne ansees som et kritisk punkt i utviklingsprosessen, spesielt med tanke på småkraftbransjens utvikling de siste årene. Uten konsesjon vil ikke småkraftprosjektet være en kontrollert ressurs for selskapet, og det er usikkert om det vil gi selskapet framtidige økonomiske fordeler. Småkraftprosjektet vil ikke kunne defineres som en eiendel, jf. avsnitt 2.3.1. Fire selskaper balansefører først ved investeringsbeslutning. Selskapene har da fått innvilget konsesjon og har bedre grunnlag for å vurdere om småkraftprosjektet vil gi selskapet framtidige økonomiske fordeler. Dette virker som en fornuftig balanseføringspraksis, og vil være i tråd med balanseføringskriteriene og forsiktighetsprinsippet.

Ved å bruke en standardisert prosess som grunnlag for valg av balanseføringstidspunkt virker det som at selskapene ikke tar nok hensyn til ulikhetene mellom småkraftprosjektene. Hvert småkraftprosjekt har som regel ulik sannsynlighet for suksess, og bør vurderes individuelt. Halvparten av selskapene aktiverer som nevnt utgifter til konsesjonssøknad sammen med driftsmidlet, noe som ikke er i samsvar med regnskapslovens § 6-2 hvor konsesjoner skal klassifiseres som immaterielle eiendeler.

5.2 Forskningsspørsmål 2

Forskningsspørsmål 2: *Har selskapene vurdert nedskrivninger av småkraftprosjektene i 2012/2013 og hvordan er nedskrivningsbeløpet eventuelt beregnet?*

I denne delen vil vi diskutere resultatene og drøfte våre funn opp mot aktuelle regnskapsregler og god regnskapsskikk som er relevant for å besvare forskningsspørsmål 2. Indikatorer for nedskrivning, nedskrivningstest, vurderingsenhet og beregning av gjenvinnbart beløp vil bli diskutert.

5.2.1 Nedskrivningstest

Ved utvikling av småkraftprosjekter knytter det seg usikkerhet til estimater som framtidig strømpris, godkjennelse av konsesjon og byggekostnader. Regnskapslovens § 5-3 3.ledd fastslår at anleggsmidler skal nedskrives til virkelig verdi ved verdifall som forventes ikke å være forbigående. Videre presiserer NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler* pkt. 3 at dersom det foreligger indikatorer på verdifall skal det gjennomføres en nedskrivningstest på de aktuelle anleggsmidlene. Selskapene må som et minimum vurdere de eksterne og interne indikatorene nevnt i NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler* ved avleggelsen av hvert årsregnskap, jf. avsnitt 2.4.

I primærundersøkelsen oppga seks selskaper at de har utført nedskrivningstest i 2012 og 2013. Tre selskaper har ikke utført nedskrivningstest, og en respondent var usikker på om selskapet hadde utført nedskrivningstest. Respondentene svarte at ikke godkjent konsesjon, strømpris og økte byggekostnader var de viktigste indikatorene for vurdering av nedskrivning. Fra 2011 til 2012 har strømprisen gått ned med 40 %, samtidig som antall avslåtte og avsluttede søknader hos NVE har økt betraktelig. Byggekostnader har også økt de siste årene (Småkraftforeninga, 2013). Dette må anses som indikatorutslag etter NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler* og samtlige selskaper burde ha testet for verdifall. Selskapene kan i sine prosjektanalyser ha tatt høyde for at sjansen for å få konsesjon kan synke, varierende strømpris og økte byggekostnader. Uansett om dette er tilfelle skal selskapene etter loven vurdere om det er behov for nedskrivning, når det foreligger indikatorutslag på eiendelene.

Forsiktighetsprinsippet skal forhindre at selskapene bruker estimater som overvurderer den økonomiske utviklingen, jf. avsnitt 2.2.2. Dersom selskapene ikke tar hensyn til endringer i forventet strømpris, muligheten for godkjenning av konsesjon og økte byggekostnader ved vurdering av fremtidige småkraftverk, kan dette anses som en for optimistisk vurdering av den økonomiske utviklingen. Ved usikkerhet vedrørende regnskapsrapporteringen skal beste estimat legges til grunn. Det vil si at beste estimat vil endre seg over tid og ledelsen må avlegge årsregnskapet etter informasjon som foreligger på balansedagen.

De tre selskapene som ikke har utført nedskrivningstest nevner i årsberetningen at strømprisen har gått betydelig ned sammenlignet med året før. Det er påfallende at selskapene kommenterer dette i årsberetningen, men ikke har utført nedskrivningstest.

Konsekvensene av at selskapene ikke vurderer nedskrivning når plikten foreligger kan være at regnskapet inneholder overvurderte eiendeler eller eiendeler som ikke har noen verdi for selskapet. Påliteligheten til regnskapet vil svekkes dersom regnskapet inneholder overvurderte eiendeler. Dette bryter også med kravet NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler* som fastslår at balanseført verdi alltid skal være det laveste av bokført verdi og gjenvinnbart beløp.

5.2.2 Vurderingsenhet

Dersom det foreligger indikasjoner på verdifall skal en ifølge NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler* utføre nedskrivningstest på hver vurderingsenhet, jf. avsnitt 2.4.2. En vurderingsenhet er definert som det laveste nivået hvor det er mulig å identifisere uavhengige inngående kontantstrømmer. Det kan være problematisk å vurdere hva som er uavhengige inngående kontantstrømmer, og NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler* pkt. 4.2 åpner opp for å vurdere nedskrivning for flere produksjonsenheter samlet (portefølje). En produksjonsenhet er definert som det laveste nivået som har en naturlig og fysisk økonomisk avgrensning.

I småkraftbransjen må hvert enkelt småkraftverk kunne ansees som en egen vurderingsenhet. Det vil være relativt enkelt å identifisere uavhengige kontantstrømmer fra hvert småkraftverk, siden de produserer forskjellige mengder strøm og dette selges til kraftleverandører. I undersøkelsen svarte åtte selskaper at de vurderer nedskrivningsplikten for småkraftverk individuelt, mens to opplyste at de ikke gjorde det. Dersom selskapene benytter en portefølje

av småkraftverk som vurderingsenhet, kan dette gi et feil bilde av eiendelene i balansen. Småkraftverkene er av forskjellig art og kostnadsrammen til småkraftverk varierer fra ca. 10 millioner til over 150 millioner (Småkraftforeninga, 2012a). Etter vår oppfatning vil bruk av hvert småkraftverk som vurderingsenhet gi det mest rettvise bilde av virksomheten, jf. avsnitt 2.1.2.

5.2.3 Beregning av gjenvinnbart beløp

Etter NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler* pkt. 5.1 skal både bruksverdi og netto salgsverdi vurderes ved beregning av gjenvinnbart beløp. Tre av selskapene opplyser at de beregner netto salgsverdi, seks av selskapene opplyser at de beregner bruksverdi, mens ett selskap opplyser at de beregner begge. Dette tyder på at selskapene ikke har vurdert begge metodene ved beregning av eventuell nedskrivning, noe som ikke er i henhold til god regnskapsskikk. Ved å unnlate å beregne både netto salgsverdi og bruksverdi kan faktisk konsekvensene være at eiendelene i balansen er undervurdert.

5.2.4 Oppsummering og konklusjon forskningsspørsmål 2

Selskapene i utvalget rangerte strømpris, ikke godkjent konsesjon og byggekostnader som de viktigste indikatorene for nedskrivning. Kun seks av selskapene opplyste i undersøkelsen at de har utført nedskrivningstest. Åtte selskaper opplyste at de benytter hvert enkelt småkraftverk som vurderingsenhet. Ved beregning av gjenvinnbart beløp var det ett selskap som beregnet både salgsverdi og bruksverdi.

På grunn av betydelig nedgang i strømpris og en økning av antall avslåtte og avsluttede konsesjonssøknader hos NVE, burde samtlige av selskapene ha utført nedskrivningstest i tråd med god regnskapsskikk. Dersom selskapene ikke vurderer om det foreligger et nedskrivningsbehov kan det føre til at eiendelene i balansen er overvurdert. Dette er ikke i samsvar med forsiktighetsprinsippet og beste estimat.

I småkraftbransjen må hvert enkelt småkraftverk kunne betraktes som en egen vurderingsenhet, ettersom det vil være enkelt å identifisere uavhengige inngående kontantstrømmer. Det vil være vanskelig å argumentere for bruk av et porteføljeprinsipp. I

tråd med god regnskapsskikk skal gjenvinnbart beløp beregnes som det høyeste av salgsverdi og bruksverdi. Resultatene viser at dette ikke er blitt gjort av de fleste selskapene.

5.3 Forskningsspørsmål 3

Forskingsspørsmålet 3: *Gis det tilstrekkelig informasjon i noter og årsberetning i henhold til gjeldende lovgivning og god regnskapsskikk?*

I denne delen vil vi diskutere resultatene og drøfte våre funn opp mot aktuelle regnskapsregler og god regnskapsskikk som er relevant for å besvare forskningsspørsmål 3. Opplysninger gitt i årsregnskapet, relevante noter og årsberetningen vil bli diskutert.

5.3.1 Noteopplysninger om regnskapsprinsipper og andre relevante noter.

Notene er en integrert del av årsregnskapet og har som formål å øke regnskapets informasjonsverdi, jf. avsnitt 2.5. Noteopplysningene skal bidra til å gjøre regnskapet bedre egnet for analyse. Ifølge rskl. § 7-2 skal selskapene redegjøre for anvendte regnskapsprinsipper.

Etter gjennomgangen av årsrapportene viste det seg at alle selskapene ga relativt lik informasjon om anleggsmidler. Selskapene opplyste at anleggsmidler er eiendeler til varig eie og bruk som vurderes til anskaffelseskost. Videre avskrives anleggsmidlene over økonomisk levetid og nedskrives til virkelig verdi ved verdifall som forventes ikke å være av forbigående art. Opplysningene bærer preg av at de er lite tilpasset det spesifikke selskapet. Hvis dette er tilfelle, vil ikke opplysningene forbedre beslutningsgrunnlaget til regnskapsbrukerne. Opplysningene som er gitt oppfyller riktignok minstekravene i regnskapsloven, men de gir ikke mer innsikt i hvilke vurderinger som er gjort. Dersom selskapene hadde gitt mer konkret informasjon ville det styrket kvaliteten og økt informasjonsverdien til regnskapet.

Ifølge rskl. § 5-4 3.ledd kan finansieringsutgifter på kapital som knytter seg til tilvirkning av et anleggsmiddel kostnadsføres. Det er kun tre av selskapene som opplyser hvordan de behandler låneutgifter vedrørende egentilvirkning av varige driftsmidler. Selskapene som ikke har nevnt hvordan de behandler utgiftene har mest sannsynlig kostnadsført disse, men dette bør det etter vår oppfatning opplyses om i noter.

Selskap 2 opplyser at det aktiverer kostnader knyttet til forprosjekter, og kostnadsfører påløpte kostnader dersom forprosjektet ikke videreføres. I undersøkelsen svarte selskapet at de kostnadsfører utgifter til konsesjonssøknader. De bekreftet på e-post at dette ikke er praksis ved utvikling av småkraftverk, men det er muligens at det praktiseres ved utbygging av distribusjonsnett/regionalnett. Ettersom selskapet ikke presiserer dette i årsregnskapet, kan det lede regnskapsbrukerne til å tro at dette gjøres ved alle prosjekter som inneholder forprosjekt. Dette svekker kvaliteten og forståeligheten til regnskapet. Selskap 6 opplyser om at tap på investeringsprosjekter som ikke får konsesjon blir kostnadsført i resultatregnskapet. Det kan stilles spørsmålsteget ved hvorvidt selskapet burde utøve denne praksisen uten å redegjøre for balansepostene nærmere. Rskl. § 7-1 uttrykker at hvis anvendelsen av bestemmelsene i regnskapsloven ikke er tilstrekkelig for å gi et rettviseende bilde som nevnt i § 3-2a 1.ledd, skal det gis tilleggsopplysninger.

Små foretak må redegjøre for regnskapsmessig behandling av finansieringsutgifter knyttet til egentilvirke anleggsmidler og utvikling av egne rettigheter. Selskap 3 skriver i prinsippnotatet at de spesielle reglene for små foretak er benyttet der det er anledning til det. Regnskapet er til for å gi informasjon til ulike regnskapsbrukere. Det vil gi større informasjonsverdi for regnskapsbrukerne hvis selskapet presiserer hvilke poster der regler for små foretak er benyttet.

Selskap 8 skriver, i prinsippnotatet, at utgifter til egen utvikling av immaterielle eiendeler kostnadsføres løpende. I undersøkelsen svarte de at de balansefører utgifter til konsesjon. Det kan tyde på at prinsippet gjelder for andre immaterielle eiendeler, for eksempel utvikling av nye løsninger. Selskap 4 opplyser at aktiverte immaterielle eiendeler er tilknyttet småkraft, men gir ingen informasjon om hva posten inneholder. Regnskapsbrukerne får ingen informasjon om dette er konsesjoner, kraftverk eller vassdragsrettigheter. En får heller ikke noe informasjon om eiendelene er kjøpt eller egentilvirket. Det er bra at det opplyses om hva de immaterielle eiendelene er knyttet til, men det kunne vært ytterligere spesifisert for å øke informasjonsverdien til regnskapet.

Ingen av selskapene har uttrykt eksplisitt om de benytter variabel eller full tilvirkningskost, jf. tabell 3. Hovedregelen for øvrige foretak er, som tidligere nevnt, at full tilvirkningskost skal benyttes, jf. rskl. § 5-4 2.ledd. Små foretak har adgang til å velge om de skal benytte variabel

eller full tilvirkningskost. Øvrige foretak trenger i utgangspunktet ikke å kommentere dette i prinsippnoten, siden det ikke er et valg. I undersøkelsen svarte selskap 6 og 7 at de benytter seg av variabel tilvirkningskost ved balanseføring av småkraftprosjekter. Ingen av de små foretakene i undersøkelsen har redegjort for hvilket valg de har gjort. Etter vår oppfatning er dette vesentlige opplysninger som bør opplyses om i notene. Forskjellen ved å bruke full eller variabel tilvirkningskost kan stor betydning for verdiene i balansen.

Selskap 6 opplyser i egen note om hvor mange kraftverk selskapet har under bygging, som har fått godkjent konsesjon og hvor mange konsesjonssøknader som er til behandling hos NVE. Selskap 9 opplyser også i egen note om prissvingninger og variasjon i produksjon. Dette er relevante opplysninger som gir regnskapsbrukeren mer innsikt i den økonomiske stillingen til selskapet. De øvrige selskapene opplyser ikke nærmere om relevant risiko eller estimater som er lagt til grunn i regnskapsrapporteringen.

5.3.2 Noteopplysninger om varige driftsmidler

Ifølge rskl. §§ 7-12 og 7-13 skal det gis en oversikt over de forskjellige driftsmiddelgruppene med momentene som framgår i avsnitt 2.5.1 og 2.5.2. I gjennomgangen av utvalgets årsregnskap for 2012 hadde samtlige av de øvrige foretakene i undersøkelsen en slik oversikt, jf. tabell 9. Selskap 6 opplyser i prinsippnoten at de aktiverer egne investeringsarbeider. Beløpet er ikke oppgitt i driftsmiddelnoten, men framkommer som en kostnadsreduksjon i resultatregnskapet. Ifølge Huneide et al. (2013) skal beløpet for årets tilgang av egentilvirkede driftsmidler opplyses i noten om varige driftsmidler, noe som ble gjort av selskap 5 og 9.

Selskap 6 og 7 opplyser i prinsippnoten at de balansefører finansieringsutgifter tilknyttet egentilvirkede driftsmidler. Selskap 6 har ført beløpet som aktiveres opp i egen linje i driftsmiddelnoten i tråd med rskl. § 7-12. Selskap 7 har også dette som en egen linje i konsernregnskapet, men har ifølge vår analyse ikke aktivert finansieringsutgifter tilknyttet egentilvirkede driftsmidler.

To av de fem øvrige selskapene har egne linjer med årets nedskrivninger, årets nedskrivninger og reverseringer, og samlede nedskrivninger og reverseringer. Tre selskaper opplyser ikke om samlede nedskrivninger og reverseringer, noe som indikerer at de aldri har nedskrevet noen av

de varige driftsmidlene. Samtlige av de øvrige selskapene oppfyller ellers minstekravet i regnskapsloven.

For de små selskapene er kravene til driftsmiddelnoten, jf. rskl. § 7-39, noe mer begrenset enn for øvrige foretak. De små må eksempelvis ikke oppgi årets tilgang på egentilvirkede driftsmidler. Selskap 3 er det eneste av selskapene som i driftsmiddelnoten har oppgitt at de balansefører finansieringsutgifter tilknyttet egentilvirkede driftsmidler. Ett selskap har egen linje om samlede nedskrivninger og reverseringer, jf. tabell 10.

Generelt sett følger selskapene regnskapslovens regler når det gjelder note om varige driftsmidler. Det er gitt lite informasjon i driftsmiddelnoten utover minstekravet i loven, og ingen av selskapene har opplyst i denne noten om usikkerhet tilknyttet noen av driftsmiddelgruppene. Anlegg under utførelse er for flere av selskapene i utvalget av betydelig størrelse. Det kan til fordel for regnskapsbrukerne bli gitt mer informasjon om denne posten.

5.3.3 Årsberetning

Årsberetningen har som formål å gi regnskapsbrukerne et bedre utgangspunkt til å vurdere selskapets finansielle stilling enn det de får i årsregnskapet. Oppsummering av informasjonen selskapene ga i årsberetningen er gjengitt i tabell 11 og 12.

Vi har sett på hva styret opplyste om småkraftprosjektene i årsberetningen. Nærmere bestemt så vi etter om det ble gitt en oversikt over de småkraftprosjektene de har i selskapet, og om eventuelle usikkerhetsfaktorer vedrørende disse var belyst. Vi ønsket også å se om styret har redegjort for viktige faktorer som påvirker selskapet i dag og i fremtiden. Ifølge respondentene i utvalget anses strømpris som den viktigste risikofaktoren ved utvikling av småkraftverk. Videre ble henholdsvis utbyggingskostnad og usikkerhet vedrørende godkjenning av konsesjonssøknaden rangert som de viktigste risikofaktorene, jf. figur 16. Etter vår mening er dette nødvendige faktorer som bør belyses for at årsrapporten skal gi et rettvise bilde av selskapets finansielle stilling.

Syv de ni årsberetningene vi undersøkte inneholdt en oversikt over selskapets småkraftprosjekter. Hvilke opplysninger som ble gitt varierte fra selskap til selskap, men de

aller fleste hadde angitt hvor mange kraftverk de har i drift og hvor mange som er under bygging. Selskap 2 og selskap 10 har i årsberetningen redegjort for eventuell usikkerhet ved de enkelte småkraftprosjektene. Dette gir regnskapsbrukere et bedre beslutningsgrunnlag, og øker den overordnede kvaliteten på årsrapporten. De syv andre har ikke opplyst at det er usikkerhet knyttet til deres småkraftprosjektportefølje, til tross for at de fleste selskapene har et betydelig antall småkraftprosjekter som venter på å få innvilget konsesjonssøknader.

Sentrale risikofaktorer må, ifølge NRS 16 *Årsberetning*, kommenteres for at årsberetningen skal gi en rettvise oversikt over selskapets utvikling i resultat og stilling. Til tross for at kravene i NRS 16 *Årsberetning* ikke er like omfattende for små foretak, er det etter vår oppfatning nødvendig å redegjøre for sentrale faktorer som strømpris, endringer i rammevilkår og konsesjonsforhold. I samtlige av årsberetningene til de øvrige foretakene opplyses det at strømprisen i 2012 var betydelig lavere enn tidligere år. To av de små foretakene nevner strømpris i årsberetningen. Selskap 6, 7, 8, 9 og 10 skriver at innføringen av elsertifikatorordningen er en faktor som vil påvirke selskapet og bransjen i årene framover. Selskap 2 skriver at endringer i rammevilkår, uten å spesifikt nevne elsertifikatorordningen, er en av faktorene som er viktig for selskapet. Selskap 6 og 8 har ytret bekymring for at lang behandlingstid av konsesjonssøknader hos NVE vil påvirke den økonomiske utviklingen til selskapene.

Informasjonen som er gitt i styrets beretning varierer betydelig fra selskap til selskap. Noen selskaper bruker årsberetningen til å supplere det som står i årsregnskapet, og gir regnskapsbrukerne verdifulle opplysninger som ikke ellers framgår av årsregnskapet. Årsberetningene bidrar i disse tilfellene til å bedre kvaliteten til årsrapporten. For noen selskaper gis det derimot meget lite informasjon utover minstekravene som framgår av NRS 16 *Årsberetning*. For disse selskapene bidrar årsberetningene veldig lite til forståelsen av årsregnskapet og helt sentrale risikofaktorer blir ikke nevnt. Etter vår oppfatning er ikke dette godt nok, og årsberetningen bidrar ikke til å øke kvaliteten på årsrapporten.

5.3.4 Oppsummering og konklusjon forskningsspørsmål 3

Gjennomgangen av prinsippnoten viste at alle selskapene ga relativt lik informasjon om anleggsmidler. Selskapene gir noteopplysninger i henhold til minstekravene i regnskapsloven, men de gir ikke dekkende informasjon om spesifikke vurderinger som er gjort. Selskapene

opplyser i varierende grad om valg av regnskapsprinsipper. Ingen av selskapene redegjør om valg av full eller variabel tilvirkningskost, noe som har stor betydning for de balanseførte verdiene i regnskapet. Svært få selskaper gir ytterlig informasjon i andre noter om forhold som er av betydning. Selskapene som har egen note om varige driftsmidler oppfyller minstekravene i regnskapsloven, men gir ellers lite informasjon utover dette.

Kvaliteten på årsberetningene varierer betydelig fra selskap til selskap. De fleste redegjør i årsberetningen for de ulike småkraftprosjektene selskapet har. Denne informasjonen er viktig for regnskapsbrukerne, og øker kvaliteten på årsrapporten. Hvilken informasjon som er gitt om risikofaktorer som selskapet står overfor varierer også fra selskap til selskap. Enkelte selskaper gir utfyllende informasjon om eksempelvis strømpris og elsertifikatorordningen, mens andre ikke nevner relevante risikofaktorer. På dette området mener vi at selskapene har et stort forbedringspotensial.

5.4 Konklusjon

Etter å ha redegjort for relevant teori, presentert resultatene fra primær- og sekundærdata og diskutert resultatene opp mot forskningsspørsmålene, vil vi nå konkludere ut fra oppgavens hovedproblemstilling.

Hvordan etterleves regnskapsreglene og god regnskapsskikk ved regnskapsføring av småkraftprosjekter?

For å belyse problemstillingen valgte vi å se nærmere på tre hovedområder. Det første området var balanseføringspraksis av småkraftprosjekter, og de vurderinger som ble lagt til grunn for den regnskapsmessige behandlingen. Deretter ønsket vi å undersøke om selskapene hadde utført nedskrivningstest av småkraftprosjektene de siste årene, samt hvordan nedskrivningsbeløpet eventuelt var beregnet. Til slutt undersøkte vi om det gis tilstrekkelig informasjon i årsrapporten i henhold til norsk regnskapslov og god regnskapsskikk.

Resultatene i oppgaven tilsier at det ikke er noen etablert regnskapspraksis hos selskapene når det kommer til valg av balanseføringstidspunkt. Hvordan regnskapsreglene og god regnskapsskikk etterleves varierer fra selskap til selskap. Noen selskaper regnskapsfører småkraftprosjektene i tråd med norsk lov og god regnskapsskikk, og følger en

aktiveringspraksis som er i samsvar med balanseføringskriteriene og forsiktighetsprinsippet. Etter vår oppfatning følger de selskapene som balansefører utgiftene før selskapet har fått innvilget konsesjon en for optimistisk aktiveringspraksis, spesielt med tanke på utviklingen i småkraftbransjen de siste årene. Dersom selskapene har ført opp eiendeler i balansen hvor det er knyttet stor usikkerhet til framtidig økonomisk verdi, vil regnskapsføringen ikke være i tråd med forsiktighetsprinsippet eller balanseføringskriteriene. Det er også uklart om selskapene i tilstrekkelig grad vurderer hvert småkraftverk individuelt, ettersom flere selskaper bruker en standardisert prosess som beslutningsgrunnlag for balanseføringstidspunkt.

Dersom det foreligger indikasjoner på verdifall etter NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler* skal selskapene vurdere om det er behov for nedskrivning av småkraftprosjektene. Dette er blitt gjort i varierende grad av selskapene. Studien påviser at det foreligger indikatorutslag, slik at samtlige burde ha utført nedskrivningstest. Nesten alle selskapene benytter en vurderingsenhet som er i tråd med god regnskapsskikk. Ved beregning av gjenvinnbart beløp er det ett selskap som oppgir at begge metodene benyttes, slik den NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler* krever. Kun ett av selskapene i utvalget vurderer nedskrivningsplikten i tråd med god regnskapsskikk.

Ingen av selskapene tilfredsstillende alle opplysningskravene til årsrapporten, i henhold til regnskapsloven og god regnskapsskikk. Etter gjennomgangen av årsrapportene sitter vi igjen med det samme inntrykket som framkommer av Ernst & Young (2013b). Noteopplysningene som er gitt er for generelle og gir ikke tilstrekkelig informasjon vedrørende det konkrete selskapet. Informasjon gitt i årsberetningene varierer i stor grad fra selskap til selskap. Noen selskaper gir viktig tilleggsinformasjon som ikke fremkommer av årsregnskapet med noter, mens andre gir minimalt med tilleggsinformasjon.

Resultatene i studien viser at selskapene etterlever regnskapsreglene og god regnskapsskikk ulikt, noe som kan ha bakgrunn i at god regnskapsskikk i Norge mangler en egen standard for varige driftsmidler. Når det gjelder opplysningsplikten mener vi at selskapene i utvalget har et stort forbedringspotensial. Ulik regnskapsføring av småkraftprosjektene, kombinert med lite informasjon i årsrapporten om hvordan regnskapsføringen i selskapet blir gjort, gjør at regnskapsbrukerne i mange tilfeller ikke får dekket sitt informasjonsbehov på en tilfredsstillende måte.

5.5 Avslutning

5.5.1 Avsluttende refleksjoner

I løpet av forskningsprosessen har vi foretatt valg om blant annet tema, problemstilling og undersøkelsesmetode. Valget av datainnsamlingsmetode var utfordrende. Vi endte opp med å sende spørreskjema på e-post til respondentene. I ettertid virker dette som et fornuftig valg. Respondentene vi tok kontakt med virket å ha dårlig tid, og var mer villig til å foreta en rask spørreundersøkelse når det passet, enn å la seg intervju. Respondentene var også geografisk spredt slik at det var kostnadseffektivt å sende ut spørreskjema på e-post. Konsekvensen av dette valget kan være at vi har gått glipp av nyttig informasjon, og muligens redusert muligheten til å avklare eventuelle misforståelser. Derimot hadde vi høy responsrate og fikk et godt grunnlag for videre analyse. Selskapene ga ulik informasjon vedrørende småkraftprosjekter, og arbeidet med å trekke ut informasjon fra årsrapportene var en utfordrende prosess. Dette henger blant annet sammen med det vi har kommentert ovenfor om at mange selskaper ikke gir tilstrekkelig informasjon i årsrapportene.

Resultatene i denne oppgaven kan brukes av selskaper i småkraftbransjen. Et selskap kan sammenligne egen praksis med andre selskaper i bransjen. Resultatene tilsier at enkelte selskaper bør vurdere å endre aktiveringspraksis for småkraftprosjekter og oppgaven belyser områder hos noen selskaper hvor det er et stort forbedringspotensial. Selskaper i andre bransjer som tilvirker driftsmidler vil også kunne dra nytte av diskusjonen og drøftingen i oppgaven.

5.5.2 Forslag til videre forskning

Det vil være interessant å foreta en lignende studie i andre bransjer som tilvirker egne varige driftsmidler. Ettersom loven åpner opp for bruk av skjønn ved regnskapsføring vil det være spennende å se hvordan dette skjønnet blir utøvet i andre bransjer enn småkraftbransjen. Har det i større grad blitt utviklet en bransjepraksis, eller er det ulik behandling slik som i småkraftbransjen? Det ville også vært interessant å studere praksisen til de øvrige og små foretakene opp mot hverandre. Det er fullt mulig å utvide utvalget til å inkludere selskaper som fører regnskap etter IFRS, og studere hvordan de behandler tilvirkning av varige driftsmidler. En studie av hvordan selskapene i småkraftbransjen verdsetter småkraftprosjektene og beregner fremtidige kontantstrømmer er en annen mulighet for videre

forskning. Å foreta en lignende studie over en lengere periode, og kartlegge utviklingen over tid kan være interessant ettersom bransjen er i vekst.

6 Referanseliste

- Aasen, S. (04.11.2013) *Småkraftkøen vokser* [Internett], Småkraftforeninga. Tilgjengelig fra: <http://kraftverk.net/visartikkel.php?id=2860> (Hentet: 17.02.14)
- Blakstad, E. (20.07.2011) *Ambisiøst mål for fornybar energi* [Internett], Oslo, Olje- og energidepartementet. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/oed/taler-og-artikler/2011/ambisiost-mal-for-fornybar-energi.html?id=681158> (Hentet: 09.02.2014)
- Brandsås, H. (2014) *Formålet med NRS – Norsk Regnskapsstiftelse*: Norsk Regnskapsstiftelse. Tilgjengelig fra: <http://www.regnskapsstiftelsen.no> (Hentet: 30.01.2014)
- Bryman, A. og Bell, E. (2007) *Business research methods*. 2. utg. New York, USA, Oxford University Press Inc.
- Busch, T. (2013) *Akademisk skriving*. Bergen, Fagbokforlaget.
- Endresen, R. (2014) Store tap på småkraft. *Dagens Næringsliv*, 18.03, s. 14-15, del 1.
- Endresen, R., Løvås, J. og Laugen, S.T. (2014) Solgte før kraftflopp. *Dagens Næringsliv*, 21.03, s. 12-13, del 1.
- Ernst & Young. (23.10.2013a) *Rapport fra selskapskontroll Nordkraft AS* [Internett], Ernst and Young. Tilgjengelig fra: <https://www.narvik.kommune.no/Filnedlasting.aspx?Mid1=118&FilId=2175> (Hentet: 25.10.13)
- Ernst & Young. (2013b) *Undervurderer regnskapsprodusentene betydningen av årsregnskapsrapporteringen?* [Internett], Ernst and Young. Tilgjengelig fra: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-Kilder-til-investeringsbeslutninger-2013/\\$FILE/EY-Kilder-til-investeringsbeslutninger-2013.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-Kilder-til-investeringsbeslutninger-2013/$FILE/EY-Kilder-til-investeringsbeslutninger-2013.pdf) (Hentet: 25.10.13)
- Ernst & Young. (2009) *IFRS i Norge. Tema- og bransjeartikler*. Ernst & Young.
- Finans og tolldepartementet. (1995) *Ny regnskapslov*. NOU 1995:30. Oslo, Finansdepartementet.

- Finansdepartementet. (2004) *Om lov om endringer i lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) og enkelte andre lover (gjennomføring av EØS-regler om anvendelse av internasjonale regnskapsstandarder m.m.)*. Ot.prp. nr. 89 (2003-04). Oslo: Finansdepartementet.
- Handeland, Ø. og Schwencke, H. R. (2011) *Regnskapsloven med kommentarer*. 2.utg. Oslo, Gyldendal akademisk.
- Huneide, J.-E., Pedersen, K., Schwencke, H. R. og Haugen, D. O. (2013) *Årsregnskapet i teori og praksis 2012*. 14. utg. Oslo, Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Jacobsen, D. I. (2005) *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* 2.utg. Kristiansand, Høyskoleforlaget AS.
- Johannessen, A., Kristoffersen, L. og Tufte, P. A. (2004) *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag*. 2. utg. Oslo, Abstrakt forlag.
- Kinserdal, A. (2008) *Grunnleggende finansregnskapsforståelse*. 5. utg. Cappelen Akademisk Forlag.
- Kristoffersen, T. (2008) *Regnskapsteori Med introduksjon til internasjonale regnskapsstandarder (IFRS)*. Bergen, Fagbokforlaget.
- Langli, J. C. (2010) *Årsregnskapet*. 9.utg. Oslo, Gyldendal Akademisk Forlag.
- Lie, Ø. (2013) Tror på 15 TWh ny norsk vannkraft. *Teknisk ukeblad*, 07.10.2013 [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.tu.no/kraft/2013/02/01/tror-pa-15-twh-ny-norsk-vannkraft> (Hentet: 27.10.13)
- Nikolaisen, P.-I. (2012) Lover kortere behandlingstid for småkraftverk. *Teknisk Ukeblad*, 21.03.2012 [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.tu.no/kraft/2012/03/21/lover-kortere-behandlingstid-for-smakraftverk> (Hentet: 20.01.2014)
- Nilsen, J. (2011) NVE varsler ny konsesjonskø. *Teknisk Ukeblad*, 20.09.2011 [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.tu.no/kraft/2011/09/20/nve-varsler-ny-konsesjonsko> (Hentet: 20.01.2014)

- Norges vassdrags- og energidirektorat. (14.01.2014) *NVEs konsesjoner i 2013* [Internett], Norges vassdrags- og energidirektorat. Tilgjengelig fra: <http://www.nve.no/no/Nyhetsarkiv-/Nyheter/NVEs-konsesjoner-i-2013/> (Hentet: 03.03.14)
- Norges vassdrags- og energidirektorat. (31.03.2012) *Små Kraftverk* [Internett], Norges Vassdrags og energidirektorat. Tilgjengelig fra: <http://www.nve.no/no/Konsesjoner/Vannkraft/Smaakraft/> (Hentet: 10.11.2013)
- Olje- og energidepartementet. (11.02.2014) *Elsertifikatorordningen* [Internett], Olje- og energidepartementet. Tilgjengelig fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/oed/tema/energi_og_vannsressurser/hva-er-gronne-sertifikater.html?id=517462 (Hentet: 25.02.14)
- Olje- og energidepartementet. (19.12.2011) *Fornybardirektivet en del av EØS-avtalen* [Internett], Olje- og energidepartementet. Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/oed/Nyheter-og-pressemeldinger/pressemeldinger/2011/fornybardirektivet-en-del-av-eos-avtalen.html?id=667482> (Hentet: 08.02.2014)
- Personopplysningsloven. (2000) *Lov om behandling av personopplysninger av 14. april 2000 nr. 31.*
- Regnskapsloven. (1998) *Lov om årsregnskap mv. av 17. juli 1998 nr. 56.*
- Ryan, B., Scapens, R. og Theobald, M. (2002) *Research Method & Methodology in Finance & Accounting*. 2. utg. London, England, Cengage Learning.
- Saunders, M., Lewis, P. og Thornhill, A. (2012) *Research Methods for Business Students*. 6. utg. London, England, Pearson Education Limited.
- Småkraftforeninga. (31.01.2014) *Ni av ti utbyggere sitter på gjerdet* [Internett], Småkraftforeninga. Tilgjengelig fra: <http://kraftverk.net/visartikkel.php?id=2908> (Hentet: 14.02.14)
- Småkraftforeninga. (16.09.2013) *Frykter småkraft-tørke* [Internett], Småkraftforeninga. Tilgjengelig fra: <http://kraftverk.net/visartikkel.php?id=2829> (Hentet: 20.01.2014)

Småkraftforeninga. (16.04.2012a) *Hva er vannkraft* [Internett], Småkraftforeninga.

Tilgjengelig fra: http://www.kraftverk.net/wiki/doku.php?id=hva_er_vannkraft

(Hentet: 06.01.2014)

Småkraftforeninga. (16.04.2012b) *Innledning Vann* [Internett], Småkraftforeninga.

Tilgjengelig fra: http://www.kraftverk.net/wiki/doku.php?id=innledning_vann

(Hentet: 06.01.2014)

SWECO Norge, Fladen, B., Holmqvist, E. og Bachke, D. (01.2010) *Veileder i planlegging, bygging og drift av små kraftverk* [Internett], Oslo, Norges Vassdrags- og energidirektorat. Tilgjengelig fra:

<http://www.nve.no/Global/Publikasjoner/Publikasjoner%202010/Veileder%202010/veileder1-10.pdf> (Hentet: 02.02.2014)

Yin, R. K. (1989) *Case study research: Design and methods*. California, USA, SAGE Publications Ltd.

Zikmund, W., Babin, B., Carr, J. og Griffin, M. (2013) *Business Research Methods*. 9. utg. Canada, Cengage Learning.

Regnskapsstandarder

NRS 3 *Hendelser etter balansedagen*

NRS 8 *God regnskapsskikk for små foretak*

NRS 13 *Usikre forpliktelser og betingende eiendeler*

NRS 16 *Årsberetning*

NRS 19 *Immaterielle eiendeler 2013*

NRS (F) *Nedskrivning av anleggsmidler*

Vedlegg

Vedlegg 1 - Spørreundersøkelse

Spørreundersøkelse om småkraftprosjekter

1. Hvilken stilling har du i selskapet?

Svar:

---

2. Følger selskapet regnskapsreglene for små foretak?

- Ja
 Nei

3. Hva er de viktigste risikofaktorene ved utviklingen av småkraftverk? (Før ferdigstillelse av kraftverket) Vennligst ranger følgende alternativer fra 1-5 ut fra størst til lavest risiko (1=størst, 5=lavest)

Velg Strømpris

Velg Usikkerhet vedrørende godkjenning av konsesjonssøknad

Velg Risiko for å havne utenfor el-sertifikatorordningen

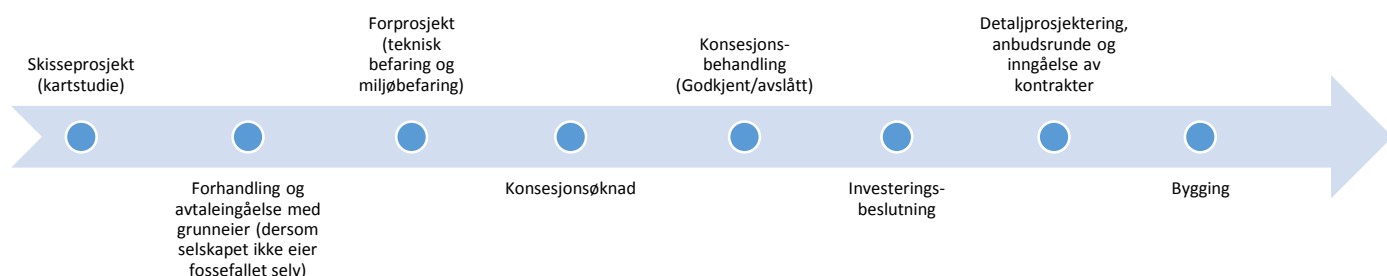
Velg Hydrologi, produserer ikke like mye som forventet?

Velg Utbyggingskostnad

Andre risikofaktorer:

---

4. Når i prosjektet vurderer selskapet sannsynligheten for lønnsom drift til over 50%? (Når ansees småkraftverket som realiserbart?)

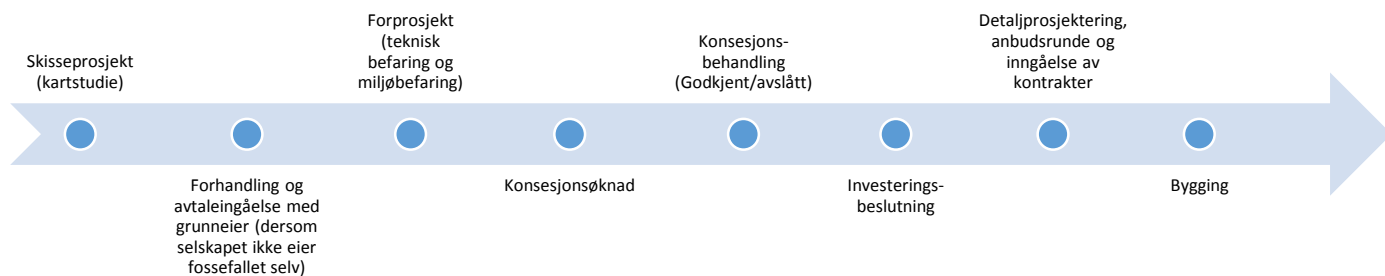

- Skisseprosjekt
 Avtale med grunneier
 Forprosjekt
 Konesjonssøknad
 Konesjonsbehandling
 Investeringsbeslutning
 Detaljprosjektering
 Bygging

5. **Hvem tar avgjørelsen om balanseføringstidspunkt? (Når utgiftene føres opp som en eiendel i balansen)**
(Kryss av eller fyll ut)

- Selskapsledelsen
  - Prosjektledelsen
  - Evt. Andre:
-

6. **Når begynner selskapet å balanseføre utgifter til småkraftprosjektene?** (Kryss av for rett alternativ)

- Skisseprosjekt
- Avtale med grunneier
- Forprosjekt
- Konsesjonsøknad
- Konsesjonsbehandling
- Investeringsbeslutning
- Detaljprosjektering
- Bygging

7. **Hva er beslutningsgrunlaget for valget av balanseføring?** (Kryss av en eller flere, evt. Fyll ut)

- Lønnsomhetsanalyse (analyser viser at prosjektet vil gå med overskudd)
  - Teknisk gjennomførbart
  - Økonomisk gjennomførbart
  - Selskapet har erfaring fra tilsvarende tidligere prosjekter
  - Selskapet har en standardisert prosess for balanseføring av prosjektutgifter
  - Selskapet har fått tildelt konsesjon
  - Annet:
-

8. **Før småkraftverket er ferdigstilt, hva klassifiseres det som i balansen?** (Kryss av eller fyll ut)

- Immateriell eiendel
  - Anlegg under utførelse
  - Varer i arbeid
  - Aktiverte prosjektkostnader
  - Finansielle anleggsmidler
- Annet:
-

9. **Behandles alle småkraftprosjektene likt når det gjelder valg av balanseføringstidspunkt?** (Kryss av og kommenter)

Ja
Hvis ja, hvorfor?

Nei
Hvis nei, hvorfor?

---

10. **Dersom balanseføring er valgt, hvilke utgifter balanseføres?** (Kryss av en eller flere)

- Kjøpte tjenester som kan direkte henføres til prosjektet
- Direkte lønn
- Direkte materialer
- Indirekte kostnader (andel av felleskostnader som kan henføres til prosjektet, eksempelvis husleie, administrasjonskostnader og avskrivninger)

11. **Hva gjøres med utgifter som er pådratt i forbindelse med konsesjonssøknad?** (Kryss av)

- Kostnadsføring
- Balanseføring

Hvis balanseføring er valgt, hvordan klassifiseres utgiftene i balansen?
Kommenter:

---

12. **Har selskapet vurdert nedskrivning av småkraftprosjekter i løpet av regnskapsårene 2012 og 2013?** (Utført nedskrivningstest)

Fyll ut her:

---

13. **Hvilke indikatorer er viktigst for vurdering av eventuell nedskrivning?** (Vennligst ranger følgende indikatorer fra 1=viktigst til 6=minst viktig. evt. fyll ut andre relevante indikatorer)

Velg Nedgang i strømpris

Velg Økte byggekostnader

Velg Ikke godkjent konsesjon

Velg Fare for å havne utenfor el-sertifikatordningen

Velg Avbøtende tiltak, f.eks. justeringer av prosjektdesignet eller andre tiltak for å redusere negative konsekvenser for ett eller flere fagfelt i konsesjonsprosessen?

Velg Lavere forventede framtidige økonomiske fordeler

Annet:

---

14. **Vurderes nedskrivningsplikten for hvert enkelt småkraftprosjekt?** (Kryss av)

Ja

Nei

15. **Hvordan beregnes nødvendig nedskrivningsbeløp (gjenvinnbart beløp)?** (kryss av en eller flere)

Netto salgsverdi

Bruksverdi (nåverdi av framtidig kontantstrøm)

Andre:

---

16. **Hvilken diskonteringsrente/avkastningskrav brukes ved beregning av gjenvinnbart beløp?**

Fyll ut her:

Jeg er tilgjengelig for oppfølgingsspørsmål dersom det skulle bli aktuelt:

Telefon:

E-post:

Jeg ønsker ikke å bli kontaktet